

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

LAURA VAINAUSKAITĖ

EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PRIEŽASTYS IR
PASEKMĖS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
Profesorė habil.dr.
Ona Gražina Rakauskienė

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PRIEŽASTYS IR PASEKMĖS

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S109

Vadovė

prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė
2011 05

Recenzentas

Atliko

VSEmis9-01 gr. stud.

L. Vainauskaitė

2011 05 09

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	7
1. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI	9
1.1 Migracijos samprata, rūšys ir tikslai.....	9
1.2 Migracijos formos ir tipai.....	11
1.3 Migracijos procesą aiškinančios teorijos.....	18
1.4 Migraciją sąlygojančių veiksnių analizė.....	22
1.5 Migracija ir Europos Sąjunga.....	28
2. EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS ANALIZĖ: RAIDA, MASTAI, STRUKTŪRA, PRIEŽASTYS IR PASEKMĖS, GALIMI SPRENDIMO BŪDAI	33
2.1. Emigracijos mastai Lietuvoje.....	33
2.1.1. Emigracijos iš Lietuvos raida po Nepriklausomybės atkūrimo iki įstojimo į ES.....	33
2.1.2. Emigracijos raida po narystės Europos Sąjungoje.....	38
2.2. Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos mastai.....	44
2.2.1 Emigrantai pagal būsimąją gyvenamąją vietą.....	44
2.2.2 Emigrantai pagal lytį ir santuokinę padėtį.....	46
2.2.3 Emigrantai pagal amžiaus grupes.....	51
2.2.4 „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos.....	54
2.3. Emigracijos priežastys.....	59
2.3.1 Makroekonominio lygio veiksniai.....	62
2.3.2 Mikroekonominio lygio veiksniai.....	69
2.4. Emigracijos pasekmės.....	72
2.5. Emigracijos iš Lietuvos teigiamos pasekmės.....	78
2.6. Emigracijos sprendimo būdai Lietuvoje.....	80
3. EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PRIEŽASČIŲ TYRIMAS	86
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	86
3.1. Tyrimo rezultatai ir jų apibendrinimas.....	87
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	103
LITERATŪRA	106
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	114
SANTRAUKA	115
SUMMARY	116
PRIEDAI	117

PRIEDAI

ANKETA: „Emigrantų iš Lietuvos išvykimo priežasčių nustatymas“	118
--	-----

LENTELĖS

1 lentelė. Migracija pagal įvairius kriterijus skirstoma į kelias grupes	14
2 lentelė. Stūmos ir traukos veiksniai.....	19
3 lentelė. Tarptautinė migracija Lietuvoje	35
4 lentelė. Tarptautinė emigracija. Statistiniai rodikliai ir metai.....	40
5 lentelė. Emigrantai, deklaruojant išvykimą. Požymiai: būsima gyvenamoji vieta (valstybė) ir metai ...	45
6 lentelė. Gyventojų skaičius	47
7 lentelė. Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos srautai pagal amžių ir lytį	50
8 lentelė. Migracijos stūmimo ir traukos veiksniai	60
9 lentelė. Lietuvos makroekonominiai rodikliai 2003 – 2010 m.	64
10 lentelė. Laisvo darbuotojo judėjimo nauda ir kaštai	75
11 lentelė. Emigracijos poveikio vertinimas	79

PAVEIKSLAI

1 pav. Migracijos rūšys	10
2 pav. Tarptautinės migracijos klasifikacija.....	16
3 pav. Darbo jėgos migracija remiantis migracijos teorijomis.....	22
4 pav. Veiksniai, darantys įtaką gyventojų apsisprendimui emigruoti	24
5 pav. Tarptautinės migracijos veiksnių poveikis	25
6 pav. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų 1991 – 2005 m.....	36
7 pav. Emigracijos tendencijos Lietuvoje 1990–2004 m.	37
8 pav. Tarptautinė neto migracija ES valstybėse narėse 2009 m.	39
9 pav. Emigracija ir imigracija tūkst. gyventojų 2010 – 2011 m.	42
10 pav. Emigracija (tūkstančiais), imigracija (tūkstančiais), nedarbas (%) ir BVP (%) 1990–2009 m. Lietuvoje.....	43
11 pav. Valstybės, į kurias išvyko Lietuvos gyventojai 2004-2009 m.	44
12 pav. Emigrantai deklaravę išvykimą pagal santuokinę padėtį	48
13 pav. Emigrantai pagal amžiaus grupes	52
14 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagal kvalifikacijos lygmenį, proc.	55
15 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagal išsilavinimą 2007 m., proc.....	57
16 pav. Nedeklaruota emigracija, pagal išvykimo priežastis, proc.....	61
17 pav. Minimalioji mėnesinė alga kai kuriose ES valstybėse narėse 2010 m. sausio 1 d. (Metų pradžioje eurai)	63
18 pav. Gyventojų skaičiaus sumažėjimas, tūkst.	73

IVADAS

Emigracija – sudėtingas, daugialypis ir nevienareikšmis reiškinys. Emigracija suteikia galimybę žmonėms ieškoti geresnių darbo sąlygų, didesnio darbo užmokesčio, realizuoti savo siekius. Pastarąjį dešimtmetį vyraujanti ekonominės migracijos forma ir iš šalies dirbti į užsienį išvykstančių asmenų gausa atveria naują kelią diskusijoms apie šią problemą.

Lietuvos gyventojų migracijos problema nėra naujas reiškinys, tiesiog per pastaruosius metus ji įgavo gana didelį pagreitį. Vien tik 2010 m. savo išvykimą deklaravo 83,5 tūkst. gyventojų. Vidutiniškai per metus 1000 gyventojų teko 25,3 emigranto. Tai tik deklaruotos emigracijos skaičius. Būtina pabrėžti, jog kas antras, trečias iš Lietuvos išvykęs asmuo deklaruoja savo išvykimą. Deja dauguma išvykusiųjų – dirbantys asmenys.

Ekspertai vis garsiau kalba apie emigracijos keliamą grėsmę. Europos Sąjungos statistikos biuras “Eurostat” prognozuoja, kad 2060 m. pradžioje Lietuvoje gyvens 2 547,7 tūkst. žmonių. Tikėtina, kad daugumą šalies gyventojų sudarys pagyvenę žmonės.

Lietuvos piliečių emigracija pastaruoju metu yra įvardijama įvairiai – kaip viena didžiausių nekarinių grėsmių, iššūkių, kurių savo šaliai pateikia jos visuomenės nariai, traktuojama kaip viena didžiausių pastarųjų dešimtmečių problemų. Lietuva vadinama „išsivaikščiojančia šalimi“, o gąsdinančias migracijos tendencijas stebintys mokslininkai mini „protų nutekėjimo“ sąvoką.

Laisvas asmenų judėjimas yra viena iš keturių Europos Sąjungos (ES) laisvių, sudarančių Europos bendrosios rinkos pagrindą. Ši tiesa suteikia galimybę ne tik laisvai keliauti ES teritorijoje, bet ir studijuoti, ieškoti darbo, dirbti savarankiškai ar samdomąjį darbą. Tai tik dar labiau paspartina emigracijos mastus iš Lietuvos. Šalia laisvo kapitalo judėjimo, laisvas asmenų - samdomų darbuotojų ir savarankiškai dirbančiųjų judėjimas tampa vienu svarbiausių gamybos veiksnių bendrojoje rinkoje.

Pastaraisiais metais dažnai bandoma ieškoti piliečių išvykimo priežasčių, įvardijami migraciją įtakojantys makroekonominio ir mikroekonominio lygio veiksniai. Dažnai akcentuojama, jog emigraciją pirmiausia lemia ekonominiai veiksniai: nevienodi ekonominio išsivystymo lygiai tarp Lietuvos ir užsienio šalių, šalių gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai, užimtumas ir nedarbo lygis šalyse, tačiau svarbu ne tik ekonominiai migracijos motyvai. Pagrindinė jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastis – negalėjimas realizuoti savo potencialo, negalėjimas savęs įtvirtinti, tapti asmenybe. Didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, karjeros galimybės vis dėlto yra užsienyje.

Ekonominiu požiūriu migracija yra atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų, darbo užmokesčio skirtumų. Šiuo požiūriu migracija suprantama kaip procesas, stimuliuojamas poreikio turėti geresnį pragyvenimo šaltinį. Emigracijos mažinimui didžiausią įtaką turi darbo užmokesčio dydis arba gyventojų pajamos. Atlyginimas Lietuvoje yra mažesnis už atlyginimą, kurį emigrantas gauna užsienyje.

Sunku tai pripažinti, tačiau emigracijos dėka valstybėje buvo išspręsta bedarbystės problema. Vis dėlto neigiamos emigracijos pasekmės Lietuvai yra akivaizdžios. Emigracija turi nemažos įtakos Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimui bei kitiems demografiniams bei socialiniams ekonominiams procesams. Vienas labiausiai nerimą keliančių dalykų – jau kuris laikas stebimas vadinamasis „protų“ nutekėjimas, t.y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas. Darbo jėgos trūkumas gali turėti neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui, stabdyti verslo plėtrą. Kadangi emigrantai – darbingo amžiaus žmonės, todėl gali mažėti mokesčių mokėtojų skaičius. Dažnai akcentuojamas ir investicijos į žmones „atsipirkimo“ argumentas: Lietuvos piliečiai išsilavinimą paprastai įgyja valstybės lėšomis, todėl būtų teisinga, jei įgytos žinios būtų realizuotos jas suteikusioje valstybėje.

Masinė lietuvių emigracija į svetimas šalis jau seniai kelia didžiulį susirūpinimą, girdime liepsningas valdžios pareigūnų kalbas, kurios dažniausiai tik ir lieka kalbomis. Pigiai perkama darbo jėga vilioja užsieniečius, tad jie mielai samdo dažnai ne geriausiomis sąlygomis sutinkančius dirbti lietuvius, nes sako, jog pastarieji – labai darbštūs ir pareigingi.

Valstybės institucijos turėtų įvertinti, kokią įtaką Lietuvos gyventojų skaičiui, demografini, socialinei ir ekonominei šalies raidai turi emigracija. Gal būt kai kas pasakytų, jog tai nepriklauso nuo mūsų šalies vadovų, tačiau būtent jie priima sprendimus, kurie nepalankūs ne tik asmenims, bet ir svarbiausia šalies ekonomikai, nuo kurios ir priklauso mūsų gyvenimo gerovė.

Tyrimo objektas: emigracijos iš Lietuvos procesai.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti emigracijos iš Lietuvos priežastis bei pasekmes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti gyventojų migracijos teorinius bei praktinius aspektus.
2. Įvertinti gyventojų emigraciją iš Lietuvos lemiančius veiksnius ir numatyti pasekmes.
3. Aptarti migrantų socialines – demografines charakteristikas (amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis ir t.t.).
4. Atlikti gyventojų emigraciją lemiančių priežasčių tyrimą.

Tyrimo metodika:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Statistinių duomenų analizė.
3. Lyginamoji analizė.
4. Anketinė apklausa.

Hipotezės:

1. Emigruojančių asmenų iš Lietuvos yra kelis kartus daugiau, nei pateikia statistika.
2. Pagrindinės emigracijos priežastys ne tik ekonominės, bet ir gyvenimo perspektyvų nebuvimas Lietuvoje.

1. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

1.1 Migracijos samprata, rūšys ir tikslai

Migracija tikrai nėra naujas reiškinys. Ji atsirado prieš šimtus metų, tačiau kelis šimtmečius valstybių organai jos nefiksavo, nes surinkti tikslūs statistikos duomenis apie migraciją buvo gana sunku. Teoriškai ji aktyviai pradėta tirti XX a. 7-ajame dešimtmetyje, spartaus ekonomikos augimo sąlygomis (Kripaitis, Romikaitytė, 2005).

Terminas migracija – gyventojų kilnojimasis (Terminų žodynas: Žodynas.lt, iš internetinės duomenų bazės). Tačiau tai galime įvairiai traktuoti: migracija – gyventojų persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kertant administracines vietovės ribas; migracija yra individų ar grupių persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką. Migracija yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu; gyvenamosios vietos keitimas visam ar tam tikram laikui kertant teritorines ribas. Nors šie migracijos apibūdinimai nėra identiški ir ganėtinai neapibrėžti, tačiau juose vyrauja du pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos pakeitimas) ir laiko (persikėlimas tam tikram laikui) dimensijos (Nedzinskas E. 2008, p.111). Taigi migracija klasifikuojama pagal judėjimo priežastis, laiką, vietą, teisinį statusą ir panašiai.

Kiti autoriai migracijos sąvoką apibrėžia kaip reiškinį apimantį bet kokią žmonių judėjimą - vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanorišką arba priverstinę; ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos; legalią ir nelegalią; migraciją siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką (Janušauskas et al., 2009). Tad migracija gali vykti šalies viduje, tam tikrame regione ir tarp skirtingų valstybių. Tai labai platus apibrėžimas.

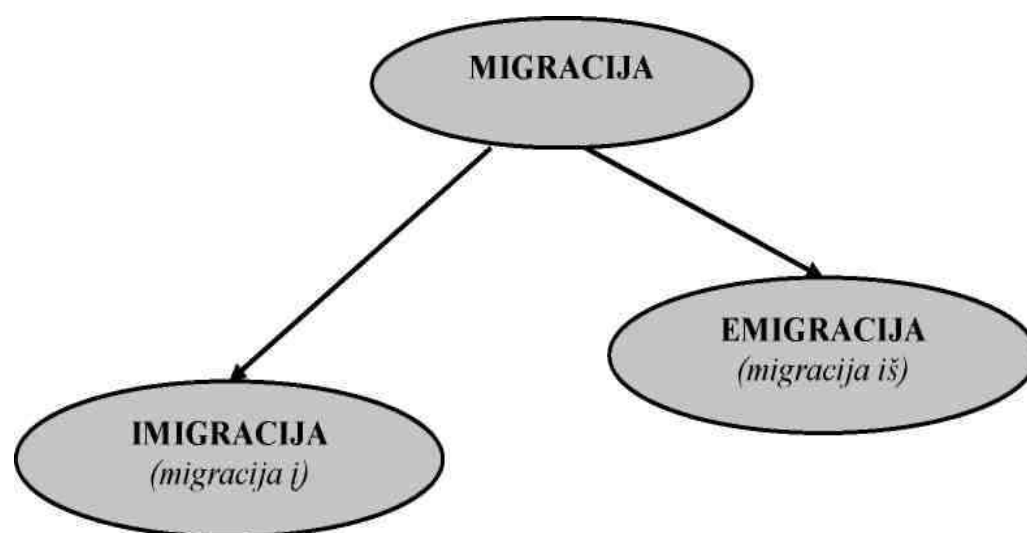
Pasak Weiss (2003), per pastaruosius keletą dešimtmečių technologijų ir komunikacijų progresas labai išplėtė gyventojų mobilumo / migracijos galimybes. Globalizacija praėjusiame dešimtmetyje labai pakeitė migracijos procesus, sąlygojo teritorinių persikėlimų / migracijos tipų įvairovę. Tad keičiasi ir migracijos samprata. Iš esmės nebėra vieno migracijos apibrėžimo. Šiuo metu migracija suprantama gerokai plačiau. Konkrečiame nacionalinio lygmens politiniame, socialiniame, ekonominiame kontekste migracijos (migracijos tipų) apibrėžimai labai varijuoja (Maslauskienė, Stankūnienė, 2007, p. 14).

Migracija arba žmonių kėlimasis gyventi tam tikram laikui iš vienos teritorijos į kitą gali būti siejamas su žmonijos atsiradimu. Primityvioje visuomenėje svarbiausias tikslas buvo išgyventi, todėl plečiantis medžioklės plotams, migravo ir patys žmonės. Vėliau, atsiradus kitiems amatams bei verslams, žmonės tapo sėslesni. Kuriantis civilizacijoms, migracija įgavo daugiau prievartinį pobūdį dėl nesiliaujančių karų, plintančių ligų bei bado (Kasnauskienė, 2006, p. 201). Pastarosios priežastys ir

šiandien daro didžiausią įtaką migracijos procesams, ypač trečiojo pasaulio valstybėse. Tuo tarpu moderniaame pasaulyje migraciją skatinančių veiksnių spektras labai platus ir apima ekonomines, socialines - kultūrinės ir psichologines priežastis. Taigi, galima teigti, kad valstybės išsivystymo lygis lemia migracijos pobūdį. Industrinėse valstybėse migranto sąvoka yra daug platesnė, apimanti aukštos kvalifikacijos specialistų, mokslininkų, studentų, profesinę kvalifikaciją įgijusių darbininkų, mišrių santuokų ir kitas migrantų kategorijas.

Galima teigti, kad migracijos procesas vyko visada ir tai įtakojo vienoje ar kitoje srityje vykstantys pokyčiai.

Anot J. Guščinskienės (2001) migracija – tai bendresnio pobūdžio terminas, kuris naudojamas norint apibūdinti ir imigraciją ir emigraciją (žr. 1 pav.).

1 pav. Migracijos rūšys

Šaltinis: Guščinskienė J. 2001, p. 56

Migracijos sąvoką dažnai lydi emigracijos ir imigracijos veiksmi, todėl taip pat svarbu išanalizuoti ir šiuos apibrėžimus. A. Giddensas (2005) apibūdina imigraciją kaip žmonių atvykimą į šalį siekiant čia įsikurti, o emigraciją – žmonių išvykimas iš vienos šalies siekiant įsikurti kitoje. Drauge jos sudaro globalinės migracijos modelius, jungiančius kilmės ir paskirties šalis. Migraciniai persikėlimai papildo daugelio visuomenių etinę bei kultūrinę įvairovę, taip pat padeda formuoti demografinę, ekonominę bei socialinę dinamiką

Migracija yra ne tik demografinis, bet ir socialinis - psichologinis reiškinys. Tai reiškia, kad žmonių judėjimas paprasčiausiai neatkartoja ekonominių ar politinių tendencijų; sprendimas migruoti priimamas individualiai, gerai jį apgalvojus (Kasnauskienė, 2006, p. 174).

Emigracija – labiau apibrėžtas reiškinys. Terminas emigracija (lot. *emigratio* – išsikėlimas) – tai asmens arba asmenų grupės persikėlimas iš vienos valstybės į kitą dėl ekonominių, politinių, religinių ar asmeninių priežasčių (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 5 t., 2004, p.492–493). Emigracija – gimtosios šalies palikimas neapibrėžtam laikui; tai išvykimas iš nuolatinės gyvenamosios vietos šalies teritorijoje ketinant apsigyventi kitoje valstybėje nuolat arba ilgesniam laikotarpiui. Emigravęs asmuo vadinamas emigrantas – išeivis, asmuo, savo noru persikėlęs gyventi į kitą šalį (Vikipedija, Laisvoji enciklopedija, iš internetinės duomenų bazės).

Tuo tarpu M. Dapkus, K. Matuzevičiūtė (2008), emigracijos sąvoka apima bet kokį žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; ieškant kitos darbo vietos; legalią ir nelegalią siekiant keisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką. Gyventojams emigracija yra galimybė pagerinti savo gyvenimo sąlygas, valstybėms - imigrantai naujos darbo jėgos šaltinis, padedantis spręsti ekonomines, socialines ar demografines problemas.

Emigracijos sąvoka lietuvių kalboje išreiškiama keliais žodžiais: tarptautiniais žodžiais emigracija, emigruoti, emigrantas, emigravimas ir pan. Emigracija pavadina ir savo šalies apleidimą. Šia reikšme yra vartojamas ir lietuviškas žodis išeivija kaip išeivių bendrija. Kiek rečiau pavartojami skoliniai egzilis (ilgesys, dažnai priverstinis pasitraukimas iš savo krašto, bendruomenė; tremtis), diaspora (tautos dalis, gyvenanti ne savo istorinėje tėvynėje) arba šiuolaikinė emigracija įvardijama fraze Lietuva išsivaikšto. Tekstyne buvo tirta emigracijos ir emigrantų bei išeivijos ir išeivių vartoseną, kad šių dviejų porų žodžių kontekstai kai kada yra panašūs, bet dažnai ir skiriasi (Marcinkevičienė, 2004).

Galime daryti išvadą, jog emigracija, tai sudėtingas, daugiamatis socialinis procesas. Emigracija yra vienas iš pagrindinių veiksnių, nulemiančių valstybės gyventojų skaičiaus pokyčius, ir gali būti žalinga, kai, išvykus darbingiausiems ir ekonomiškai aktyviausiems gyventojams, valstybė netenka reikiamos darbo jėgos.

Analizuodami pastaruosius Lietuvos migracijos pokyčius, didžiausią dėmesį skirsime tarptautinės migracijos (imigracijos ir emigracijos) pokyčiams.

1.2 Migracijos formos ir tipai

Gyventojų migracija (lot. *migratio* – keliavimas) – tai žmonių judėjimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kuris pagal trukmę būna negrįžtamas, laikinas arba sezoninis. Migracijos formos: emigracija (išvykimas), imigracija (atvykimas) ir permigracija (tranzitinis keliavimas).

Pasak A. Janušausko et al. (2009), gyventojų migracija (teritorinis mobilumas) į įvairius tipus pirmiausia skirstoma pagal persikėlimo trukmę: ilgalaikė, pastovi (long-term, permanent), trumpalaikė, laikina (short-term, temporary), sezoninė, turistinė ir pan. Pagal legalumą migracija gali būti skirstoma į oficialią/legalią/reguliarią (oficial/legal/orderly), nelegalią/nedeklaruotą (irregular/undeclared). Pagal

persikėlimo kryptį/vietą – į vidinę, išorinę/tarptautinę, lokalią. Pagal migracijos pobūdį/motyvus – darbo, mokymosi, šeiminei (šeimų susijungimas). Pagal migrantų kvalifikacijos išsaugojimą – „protų nutekėjimo“ (brain drain), „protų praradimo/švaistymo“ (brain waste), „rankų nutekėjimo“. Pagal apsisprendimo savarankiškumą – savanorišką (voluntary), priverstinę (forced), deportaciją/prievartinę (deportation/forcible). Pagal migracijos srautų kryptį konkrečios šalies atžvilgiu – į emigraciją/išvykimą, imigraciją/atvykimą, grįžtamąją migraciją (return migration). Pagal ekonomines migracijos priežastis – ekonominę, darbo, komercinę migraciją ir pan. Pagal politines migracijos priežastis – repatriaciją, pabėgėlių srautus, kolonizacijos/dekolonizacijos migraciją. Pagal organizacinį pobūdį – organizuota/institucionalizuota, savarankiška ir pan. Pagal kriminogeninį pobūdį – prekybą žmonėmis (trafficking) ir t. t. Šie įvairūs migracijos tipai gali sutapti. Konkretus migracijos atvejis gali būti priskirtas įvairiems tipams (pvz., trumpalaikė nedeklaruota darbo migracija – trumpalaikis išvykimas į užsienį nelegaliam darbui ir pan.).

Analizuojant literatūrą paaiškėjo, kad migraciją galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: vidinę ir išorinę, tačiau abi jos turi kaip ir bendrų, taip ir skirtingų bruožų, priežasčių bei pasekmių. Todėl norint plačiau atskleisti migracijos sampratą būtina susipažinti su teritorinės (vidinės) bei tarptautinės (išorinės) migracijos sąvokomis.

Gyventojų teritorinė (vidinė) migracija – tai žmonių persikėlimas iš vienos vietos į kitą nuolatiniame gyvenime. Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje teigiama, kad „vidinė migracija - tai procesas, kai asmenys keičia nuolatinę gyvenamąją vietą šalies viduje, ketinant apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159- 5795.).

Kaip pastebi autoriai, (Gudavičius, Jurginis, Matulevičius, 2002, p. 723) vidinė gyventojų migracija vyko nuo seniausių laikų, kai tik prasidėjo Lietuvos apgyvendinimas, nes pats teritorijos apgyvendinimas – tai žmonių kraustymasis iš vienos vietos į kitą. Yra žinoma, jog statistika migraciją registruoja tik tais atvejais, kai migrantas iš vieno administracinio teritorinio vieneto (rajonas, miestas, apskritys, valstybės ir pan.) persikelia į kitą. Asmuo, kuris persikelia, vadinamas migrantu.

Tarptautinė (išorinė) migracija - žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių (Vaitiekūnaitė V., 2004, p. 275). Tarptautinė migracija apima ne tik individų, šeimų ir didesnių grupių mobilumą, bet ir reiškia kultūrų, tradicijų, aspiracijų bei žinių ir įgūdžių – pamatinių žmogaus gyvenimo reiškinį – persikėlimą bei apsikeitimą (Kuzmickaitė D., 2006, p.180).

Tarptautinė migracija turi grįžtamąjį poveikį tiek asmens motyvacijai, tiek socialinėms ir ekonominėms struktūroms. Tai užtikrina pastovų imigracijos vyksmą bei dinamiką. Migracinis elgesys siunčiančiose visuomenėse plinta keisdamas vietinę kultūrą ir emigracija tampa lygi kitoms gyvenimo

strategijoms. Priimančiose šalyse, nepaisant imigracinės politikos griežtėjimo, steigiasi migrantus remiančios humanitarinės institucijos, sukurtos pačių migrantų, kurios palaiko ir remia tarptautinę migraciją (Massey, 1999).

S. Vaitekūnas knygoje „Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius“ pateikia ir dar vieną migracijos rūšį, be jau aptartos vidinės ir teritorinės migracijos, autorius išskiria ir *švytuoklinę migraciją*, teigdamas, kad „šis migracijos terminas yra vartojamas nusakyti ir nuolatiniam išvykimui į kitą gyvenamąją vietą, ir kasdieniniam važinėjimui į darbą, mokytis, studijuoti ir pan. nekeičiant gyvenamosios vietos“. Mokslinėje ir populariojoje literatūroje pasitaiko ir socialinės migracijos terminas, kuris reiškia perėjimą iš vienos socialinės grupės į kitą arba kilimą karjeros laiptais (Vaitekūnas S., 2006, p. 265).

Darbo autorius pažymi, kad gyventojai, keisdami gyvenamąją vietą, migracijos procese du kartus keičia savo pavadinimą. Kaip pateikia skirtinga literatūra, išvykimo rajonuose jie vadinami išvykstančiais (išvykėliais, išeiviais, emigrantais), atvykimo – atvykstančiais (atvykėliais, ateiviais, naujakuriais, imigrantais).

Tačiau migraciją būtina išskirti pagal atskiras grupes:

- **Kryptį.** Jos yra vidinės ir išorinės. Vidinėms migracijoms priklauso gyventojų persikėlimas vienos valstybės ribose, iš vieno rajono ar miesto į kitą. O išorinė – gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės ar kontinento į kitą. Išorinė migracija, kitaip nei vidinė, veikia bendrąjį gyventojų skaičių. Jei daugiau gyventojų iš šalies išvyksta nei atvyksta, šalies gyventojų gali mažėti, o jei daugiau atvyksta nei išvyksta – gausėti, bet tai dar priklauso ir nuo natūraliojo prieaugio.

- **Išvykimą ar atvykimą.** Išvykimas iš šalies vadinamas emigracija, o sugrįžimas anksčiau išvykusių – reemigracija. Imigracija – tai atvykimas gyventi iš kitos šalies. Kartais, kalbant apie gyventojų persikėlimus, vartojamas terminas „repatriacija“. Tai prievarta perkeltų karo ir civilių belaisvių, pabėgėlių sugrįžimas į tėvynę.

- **Trukmę.** Nuolatinės migracijos yra tokios, kai išvykęs žmogus daugiau jau negrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą, o įsikuria naujoje vietoje visam laikui. Laikinosios – kai išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į anksčiau gyventą vietą, t. y. naujojoje vietoje apsigyvenama laikinai. Laikinos migracijos trukmė tiksliai neapibrėžta. Ji gali trukti nuo keleto dienų iki metų ir daugiau. Sezoninės – tai tokios migracijos, kai žmonės išvyksta kuriam nors sezonui, pvz.: žemės ūkiui ar kitiems darbams. Kasdienė migracija trunka trumpiausią laiko tarpą (mažiau kaip parą). Tai žmonių vykimas kasdien iš vienos vietos į kitą.

- **Formą.** Savanoriškos migracijos, kai gyventojų persikėlimui nevartojama prievarta. Žmonės migruoja ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų, darbo, asmeninės laisvės ir pan. Priverstinės migracijos susijusios su prievartos panaudojimu, kai žmonės neturi kito pasirinkimo kaip palikti gyvenamąją vietą, pvz.: dėl karo, stichinių nelaimių, ekonominių, religinių, socialinių priežasčių.

1 lentelė. Migracija pagal įvairius kriterijus skirstoma į kelias grupes

Pagal kryptį	Pagal atvykimą ar išvykimą	Pagal trukmę	Pagal formą
Vidinė (šalies viduje)	Emigracija (išvykimas gyventi į kitą šalį)	Nuolatinė (migrantų pasilikimas gyventi nuolat)	Savanoriška (persikėlimui nevertinama prievarta)
Išorinė (tarp įvairių šalių)	Imigracija (atvykimas gyventi iš kitos šalies)	Laikina (keliems ar keliolikai metų)	Priverstinė (kai panaudojama prievarta)
	Reemigracija (sugrįžimas anksčiau išvykusių)	Sezoninė (keliems mėnesiams ar savaitėms)	
	Repatriacija (prievarta perkeltų sugrįžimas į tėvynę)	Kasdienė (nuolatinis vykimas iš vienos vietos į kitą)	

Šaltinis: Rinkevičius, Kazlauskienė, 2006, Sipavičienė, 2006

Taigi gyventojų migracijų priežastys – įvairios. Dažniausiai yra ekonominės ir politinės. Ekonominės priežastys tokios, kai žmonės keliai iš vienos vietos į kitą ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų. Politinės migracijų priežastys gali būti karai, valstybių sienų pasikeitimas, atskirų tautų ar grupių diskriminacija ir kt.

Kaip matyti migracijos formos yra įvairios. G. Kasnauskienė (2006) migraciją skirsto taip:

- *Priverstinė migracija*, kai sprendimą migruoti priima kiti asmenys, neatsižvelgiant į to asmens norus arba dėl išorinių priežasčių (tokių kaip gamtos stichijos) veikimo.
- *Darbo jėgos migracija*. Ji yra ekonominės prigimties: žmonės persikelia gyventi į kitas šalis, dažnai ir į kitus žemynus, visų pirma siekdami padidinti savo ekonomines galimybes ir pagerinti gyvenimo sąlygas.
- *Šeimų migracija*. Ji yra sudedamoji socialinė darbo jėgos, taip pat ir priverstinės migracijos dalis, nes migrantų šeimų nariai atvyksta pas imigrantus į jų naujas šalis.

J. Guščinskienė (2001) išskiria daugiau pagrindimų migracijos tipų:

1. *Primityvi*, kai migraciją skatina ekologinis spaudimas (natūralių išteklių išsekvojimas, badas).
2. *Prievartinė*, kai valstybė ar kitos institucijos skatina migraciją tam tikrais savo veiksmais (pvz., disidentų, nusikaltėlių ir t.t.)

3. *Skatinama*, kai migranto valia yra pavaldi kitų valiai (pvz., priklauso nuo korporacijos geografinės padėties pasikeitimų. Darbuotojas neturi kitos išeities, kaip tik keliauti kartu su kompanija).

4. *Laisva*, kai migranto valia yra pagrindinis veiksnys.

5. *Grandininė*, tai įprastas elgesio būdas, kai individai migruoja tam tikrose geografinėse ribose, kuriose jau gyvena jų giminės ar draugai ir kurie yra emigravę iš tų pačių vietų.

6. *Grižtamoji*, kai grįžtama į tą pačią geografinę vietą, kur migrantas anksčiau gyveno.

7. *Masinė*, kai tarptautinė masinė migracija (pvz., nekvalifikuotos darbo jėgos judėjimas). Dažnai tai yra laikinas darbo jėgos persikėlimas).

Ekonominė migracija yra įvardijama kaip išvykimas iš Lietuvos įsikurti užsienio valstybėje ar atvykimas iš užsienio valstybės įsikurti Lietuvoje, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų, ar dėl kitų ekonominių priežasčių (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 416 „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo“). Literatūroje įvardijami keli pagrindiniai ekonominių migrantų statuso tipai. Pirmiausia, reiktų atskirti legaliai ir nelegaliai užsienyje dirbančius asmenis. Legalūs darbuotojai dirba pagal darbo sutartį (arba dirba savarankiškai). Daugelis valstybių taip pat reikalauja, kad atvykstantieji dirbti iš atitinkamų šių šalių tarnybų gautų darbo leidimą, leidimą laikinai arba pastoviai gyventi bei įsiregistruotų socialinio draudimo sistemoje. Nelegalūs darbuotojai – tai asmenys, kurie dirba neturėdami darbo sutarties ir darbo leidimo; tokie asmenys užsienio valstybėje dažnai dirba ypatingos kvalifikacijos nereikalaujančius darbus.

Kaip teigia Čiarnienė et al. (2009), analizuojant pastarųjų 10–15 metų emigraciją iš Lietuvos pastebėti įvairūs migracijos modeliai ir strategijos. Galima išskirti šias pagrindines emigracijos strategijas:

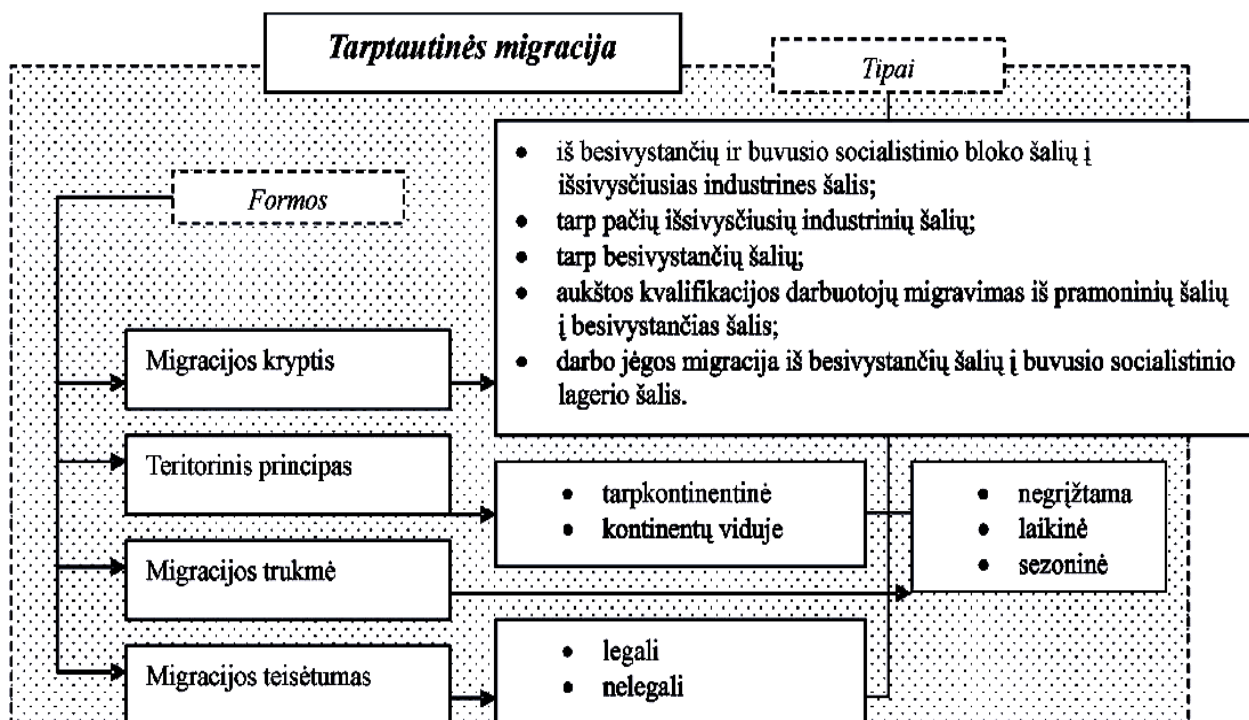
1. **Kapitalo sutelkimas**, dominavęs pirminiame etape, ir toliau nepraranda svarbos, siekiant sukaupti kapitalą verslui pradėti bei gyvenimo sąlygoms pagerinti. Komercinis migracijos modelis, dominavęs pirminiame etape, savo funkciją (žvalgybinę, kaip migracijos iniciatoriaus ir pirminio kapitalo kaupimo būdo) jau atliko ir arba a) virto kitomis migracijos formomis, pvz., darbo migracija ar emigracija, arba b) sukaupe pirminį kapitalą ir persimetė į kitas veiklas Lietuvoje – kaip rodo atlikti tyrimai, tokių atvejų, kai verslui panaudojami „migraciniai“ pinigai, nėra daug.

2. **Darbo emigracija**, tapusi dominuojanti, kito: atsitiktinės darbo paieškos užsienyje, būdingos 1990-ųjų pradžiai, virto gerai organizuota migracijos strategija, veikiančia per anksčiau emigravusių tinklą, darbas užsienyje įgavo legalų pobūdį. Didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, karjeros galimybės užsienyje skatina emigruoti, ypač aukštos kvalifikacijos darbo jėgą ir specialistus. Ankstesnių metų migrantai, įsikūrę užsienyje ir pradėję savo verslą, patys verbuoja

„pigią ir kvalifikuotą“ darbo jėgą iš Lietuvos. Trumpalaikė nelegalaus darbo migracija virsta ilgalaikė, darbas užsienyje vis dažniau įgauna legalų pobūdį.

3. **Mokslo emigracija.** Pirminiame etape mokslo migracija vaidino kanalo patekti į užsienį vaidmenį. Tačiau pastaruoju metu mokslo migracija pradeda atlikti savo tiesioginę funkciją ir tampa žinių ar profesijos siekimo strategija. Mokslo migracija neretai atliko ir ekonominę funkciją (dažnai mokslo migracija būdavo finansuojama iš šalies per įvairias stipendijas, dotacijas, kurios buvo vertinamos kaip neblogas pajamų šaltinis, ypač jaunimui). Lietuvai tapus ES nare ir vis labiau atsiveriant darbo rinkoms Europoje, šio veiksnio įtaka dar turėtų išaugti. Visa ES migracijos politika (laisvas darbo jėgos judėjimo principas, Europos Komisijos rekomendacijos migracijos ir plėtros srityje Hagos programa, ir kt.) skatina darbo jėgos mobilumą.

4. **Šeimų susijungimas.** Šeimų susijungimo strategija, dešimto dešimtmečio pradžioje turėjusi tik užuomazgas, laikinai migracijai virstant faktine emigracija, tampa vis reikšmingesnė: prie pirmųjų emigrantų, įsikūrusių užsienyje, prisijungia jų šeimos nariai, o neretai ir kiti giminės bei draugai. Tikimybė, kad tokie migrantai, ypač jų vaikai, sugrįš, yra menka. Todėl kartu su priemonėmis emigracijai mažinti reikia galvoti ir apie glaudesnių ryšių su užsienio lietuviais palaikymą.

2 pav. Tarptautinės migracijos klasifikacija

Protų nutekėjimas (angl. *brain drain*) apibrėžiamas kaip „išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimas iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų“ (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai, 2005). Dažnai atkreipiamas dėmesys į vadinamąjį „protų švaistymą“ – kai emigravę specialistai neranda darbo pagal specialybę ir pasirenka žemesnės kvalifikacijos reikalaujančią sritį, pavyzdžiui iš Lietuvos išvykę gydytojai dirba asistentais ar apskritai pakeičia darbo sritį (Labanauskas 2006).

Taip pat išskiriamos dar dvi pagrindinės sąvokos, susijusios su protų nutekėjimu: tai „keitimasis protais“ (*brain exchange*) ir „protų nuostolis“ (*brain waste*). Keitimasis protais reiškia kompetencijos dviejų kryptių judėjimą tarp išvykimo šalies ir priimančios šalies. Tačiau kai aiškiai vyrauja viena judėjimo kryptis, vartojami terminai „protų įgijimas“ (*brain gain*) ir „protų nutekėjimas“ (*brain drain*). Terminas „protų nuostolis“ (*brain waste*) apibūdina kvalifikacijų praradimą, atsirandantį, kai aukštos kvalifikacijos darbuotojai migruoja į tas užimtumo formas, kurioms nereikalinga patirtis ir įgūdžiai, įgyti ankstesniame darbe. Apskritai būtina skirti du skirtingus fenomenus – laikiną išvykimą siekiant praplėsti savo mokslinį akiratį, ir išvykimą visam laikui – „protų nutekėjimą“ griežtąja prasme.

Neseniai imta vartoti naują sąvoką – „protų apytaka“ (*brain circulation*), kai kalbama apie judėjimo ciklą – išvykstama į užsienį studijuoti, ten įsidarbinama, o po to grįžtama namo, norint pasinaudoti gimtojoje šalyje atsivėrusiomis galimybėmis. Manoma, jog ši migracijos forma ateityje vis labiau plis, ypač tuomet, jei mažės ekonominiai netolygumai tarp valstybių (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai, 2005).

Taip pat turėtume paminėti ir „Protų susigrąžinimo“ terminą, kuris apibūdina aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų susigrąžinimą (Barcevičius et al., 2005).

Kalbant apie specialistų migraciją apskritai, dažniausiai migruoja tokių specialybių specialistai, kurių žinios galioja visame pasaulyje, ir nei skirtinga kultūra ar socialinės normos negali jų pakeisti.

Daug lengviau tai daryti tikslųjų arba gamtos mokslo specialistams, mokslininkams arba inžinieriams – kūrėjams. Jų darbe naudojamos metodikos yra praktiškai vienodos visose šalyse, o tai, kad neretai jų darbe naudojama anglų kalba yra paplitusi visame pasaulyje, dar labiau palengvina darbą užsienyje (Kasnauskienė, Kryževičiūtė, 2008).

Kaip teigia L. Labanauskas (2006) Europos Sąjungos teisė įtvirtina liberalų migracijos, laisvo asmenų judėjimo ir įdarbinimo politikos modelį, todėl Lietuvos piliečiams, įsidarbinimui kai kurių Europos Sąjungos šalių teritorijoje (ilgiausiai iki 2009 m.) taikomi ribojimai yra laikina kliūtis tiek bendriems migracijos srautams tiek „protų nutekėjimui“; todėl specialistų emigracija ir „protų nutekėjimas“ spartės mažėjant kliūčių laisvam asmenų judėjimui ir tai turės greičiau neigiamą poveikį Lietuvai, kaip pereinamosios ekonomikos šaliai.

Vidinė ES darbuotojų migracija – tai vena iš keturių laisvių, suvienijančių ES valstybių narių rinkas. Laisvas darbuotojų judėjimas įtvirtintas ES sutartyse, skatinamas priimant ES teisės aktus,

kurie užtikrina, kad atvykę iš kitų valstybių narių darbuotojai nebūtų diskriminuojami, vykdomos įvairios darbuotojų mobilumo skatinimo programos. Lietuvos gyventojai naudojami vieningos ES rinkos privalumais ir siekia gyvenimą pagerinti dirbdami kitose ES valstybėse. Pastaruoju metu imta nerimauti, jog masinė gyventojų emigracija turi įtakos valstybės raidai, svarstomos įvairios valstybės politikos priemonės gyventojų emigracijai valdyti (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Kaip nurodo P. Stalker (2000) ir B. Ruževskis (2001) pagrindinė priežastis dėl kurios žmonės išvyksta svetur yra kvalifikuoto darbo paieška ir geresnis atlyginimas. Anot jų migracija tęsis tol, kol tarp valstybių nebus vystimosi pusiausviros.

Kiti autoriai išskiria šias migracijos rūšis (Rudzkiene, 2005):

- mažai kvalifikuoto darbo jėgos migracija;
- specialistų migracija;
- akademinų protų nutekėjimas;
- akademinė studijuojančio jaunimo migracija;
- valstybės tarnautojų migracija;
- verslo migracija;
- mišrių santuokų migracija;
- nusikaltimų eksportas;
- prekyba žmonėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad migracijos formos skiriasi pagal migracijos priežastis ir migrantų motyvus. Todėl svarbu nustatyti, kas įtakoja šiuos veiksmus. Kaip žinia, dažniausiai migruojančiųjų priežastis būna ne viena, o keli jiems gyvenime svarbūs aspektai (pvz., emigruojama į kitą šalį dėl galimybės ten gauti geresnį darbą, kuris suteikia didesnes perspektyvas, dėl socialinių garantijų, dėl bendros ekonominės padėties, dėl vaikų ateities ir pan.).

1.3 Migracijos procesą aiškinančios teorijos

Migracija yra dinamiškas ir įvairialypis procesas, susijęs su šalių sąlygomis, jų traukos ir stūmos jėgomis, veikiantis socialinę, ekonominę, politinę, demografinę ir kitas šalių sistemas, įtakojantis jų gerovę bei vystimąsi.

Migracijos priežastims aiškinti yra skirtos pagrindinės migraciją aiškinančios teorijos: neoklasikinė, naujoji ekonominė, migracijos tinklo, dviguba darbo rinkos, pasaulio sistemų ir kitos.

Migracijos teorijos aiškina kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenimo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos. Migracijos teorijos išskiria bendruosius veiksnius, veikiančius gyventojų migraciją: ekonominius, politinius ir teisinius,

socialinius ir kultūrinius, psichologinius, saugumo, geografinius, demografinius ir kitus veiksnius (Stulgienė, Daunorienė, 2009, p. 987).

- Pagal *neoklasikinę ekonomikos teoriją* migraciją veikia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos (Castles, Miller 2003). Pasak Janušausko, Nedzinsko ir kitų mokslininkų (2009), pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys yra darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse. Remiantis šia teorija pajamų skirtumui sumažėjus prarandamos paskatos migracijai ir ji mažėja. Mikro lygyje ši teorija vertina, jog kiekvienas individas individualiai priima sprendimą, kaip prisitaikyti prie situacijos, ir veikia pagal individualią sąnaudų - naudos analizę. Jeigu nauda viršija sąnaudas - priimamas sprendimas migruoti. Pabrėžiama, kad pagrindinę vietą užima pelno veiksnys.

Stūmimo veiksniai yra demografiniai (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas, dėl to silpstanti socialinės rūpybos sistema) ir ekonominiai (atlyginimų skirtumai, užtrukęs pereinamasis ekonominės raidos laikotarpis, silpna socialinė sistema, nedarbo lygio augimas, mažos pajamos vienam gyventojui).

Traukos veiksniai – sąmoninga ekonomiškai stipresnių valstybių demografinė politika (siekis pritraukti jauną darbo jėgą), geografinė padėtis, kultūrinis suderinamumas, santykiniai pranašumai, didesnės pajamos, geresnė gyvenimo aplinka ir infrastruktūra.

2 lentelė. Stūmos ir traukos veiksniai

Stūmos veiksniai		Traukos veiksniai	
Bloga sveikatos priežiūra	Dideli mokesčiai	Gera sveikatos priežiūra	Politinis prieglobstis
Nedarbas	Brangi nuoma	Geresnis klimatas	Santuoka
Prasta švietimo sistema	Šeimos narių gausėjimas	Didesnis darbo užmokestis	Paaukštinimas
Karas	Persekiojimas	Siūloma daugiau galimybių	Geresnis gyvenimo lygis
Politinė suirutė	Skurdas	Geresnis išsilavinimas	Geresnės socialinės garantijos
Gamtos stichijos	Pilietiniai neramumai	Derlingos žemės	Propaganda
Netektys	Diskriminacija	Asmeninė laisvė	Giminės
Mažos pajamos vienam gyventojui	Sunkumai grįžti	Kultūrinis suderinamumas	Geresnė infrastruktūra

Tarp tipinių Lietuvos emigrantų motyvų ir bruožų paminėtini tokie stūmimo motyvai, kaip sunkumai susirasti darbą, žemas užmokesčio lygis, blogos gyvenimo sąlygos, siekis gyventi kartu su (jau išvykusia) šeima. Traukos veiksniai – kultūriniais suderinamumas, administracinių kaštų mažėjimas dėl mažesnių mokesčių svetur. Tačiau lietuviams svarbesni stūmimo, o ne traukos veiksniai.

Taigi remiantis šia neoklasikine ekonomikos teorija pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys yra darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis – skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse. Pajamų skirtumui sumažėjus prarandamos paskatos migracijai ir ji mažėja. Mikro lygyje ši teorija vertina, jog kiekvienas individas individualiai priima sprendimą, kaip prisitaikyti prie situacijos, ir veikia pagal individualią sąnaudų - naudos analizę. Jeigu nauda viršija sąnaudas – priimamas sprendimas migruoti. Pabrėžiama, kad pagrindinę vietą užima atlyginimo veiksnys.

- *Dviejų darbo rinkų teorija* teigia, jog valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji – suteikianti aukštas pajamas, išsilavinusiems vietiniams gyventojams skirta darbų rinka; antroji – pavojingų, mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, rinka. Todėl tokias darbo vietas užima migrantai (Douglas, Massey 1993).

- *Migracijos tinklo teorija* migracijos srautus aiškina kaip save generuojantį veiksnį – migrantai suteikia ne tik informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, pateikia savo patirtis, bet ir patys savanoriškai ar kaip komercinę paslaugą suteikia informaciją ar teikia kitas paslaugas. Augant migrantų skaičiui mažėja ir migracijos sąnaudos – randasi ir pinga legalūs ar nelegalūs migracijos keliai; komunikacija su išvykimo valstybe; pinigų persiuntimo procedūros ir kt. (Kaczmarczyk, Okulski 2005).

- Pagal *Migracijos sistemų teoriją* – migracija – tai makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi – instituciniai veiksniai, o mikro struktūros tai pačių migrantų įsitikinimai, praktikos ir tinklai. Šie du lygmenys jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais. Ši šiuo metu populiarī teorija pripažįsta, kad kartais sunku atskirti mikro ir makro lygmenis ir įvardyti jų sąveiką, ir kad dažnai ši sąveika persidengia.

- *Pasaulio sistemų teorija* teigia, kad migraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą. Periferija laikomi besivystantys, ne rinkos ekonomikos regionai, centras – kapitalistinės, poindustrinės valstybės. Centras ir periferija susiję kultūriniais, prekybos, kalbiniais ir kitais saitais (Douglas, Massey 1993).

- *Naujoji migracijos ekonomikos teorija* migraciją vertina kaip šeimos (ar individo) strategiją diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuoti riziką bei išvengti kreditavimo barjerų. Šiame modelyje tarptautinė migracija yra priemonės kompensuoti kai kurių tipų rinkų nebuvimą

besivystančiose šalyse, pvz., nedarbo draudimo, kapitalo, derliaus draudimo (Stark, 1991; Dapkus, Matuzevičiūtė, 2008).

- *Sprendimų migruoti priėmimo teorijos*. 1978 m. R. R. Sell ir G. DeJong sukūrė sprendimų migruoti priėmimo teoriją. Šią teoriją sudaro keturi nuosekliai vienas iš kito išplaukiantys komponentai: galimybės, motyvai, lūkesčiai ir stimulai (Kasnauskienė, 2006, p. 189).

- *Socialinio tinklo teorija* apibrėžia migraciją kaip gerai organizuotą derinį visuomeninių ryšių, kuriais naujieji migrantai bendrauja su savo artimaisiais, tėvynainiais, likusiais namuose. Šie ryšiai padeda keistis informacija, teikti finansinę paramą, ieškoti darbo ir kt. Tokiu būdu sumažinama migracijos išlaidos ir rizika (Kasnauskienė, 2006, p. 193).

- *Naujoje namų ūkio teorijoje* paneigiama neoklasikinės ekonomikos teorija. Teigiama, kad ne pavieniai asmenys, o socialiniai vienetai (namų ūkiai) apsisprendžia migruoti. Tai leidžia kompleksiščiau planuoti migraciją, vertinant šeimos darbo diversifikaciją (pavyzdžiui, kai kurie šeimos nariai gali likti gimtojoje šalyje, kai kiti migruoja į tolimas šalis, ieškodami geresnių darbo sąlygų ir siunčia pinigines perlaidas savo šeimoms). (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

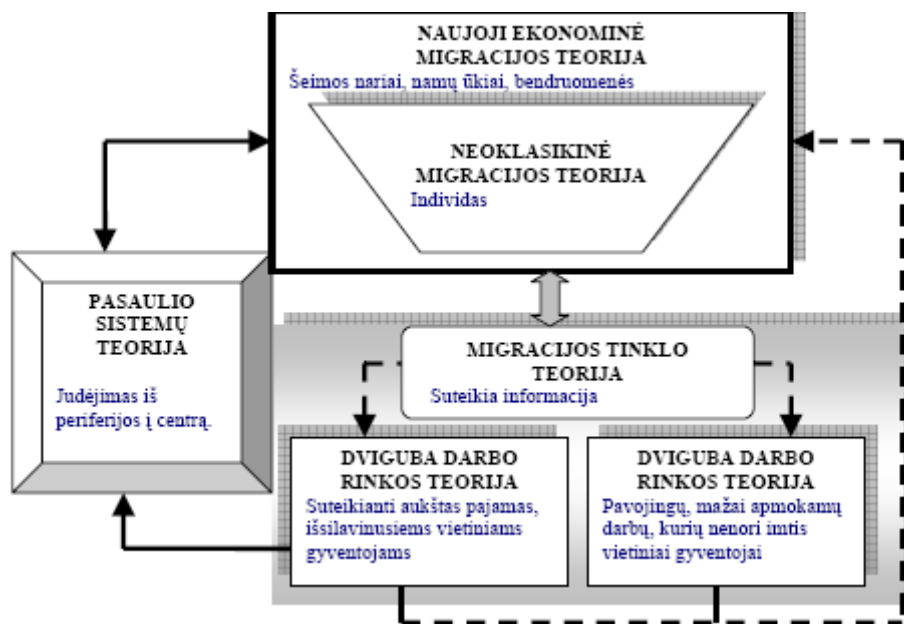
- *Tinklinė migracijos teorija* pabrėžia, kad socialiniai tinklai yra socialinio kapitalo forma, t. y. atvykus pakankamai migrantų skaičiui, „atvežamas“ socialinis mentalitetas. Tikėtina, kad bus kuriami tinklai, siūlantys adaptacinę pagalbą (pavyzdžiui, lietuvių bendruomenių, mokyklų kūrimąsi Londone, Dubline ir kt). Tai dar labiau paspartintų imigracijos srautus (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

- *Institucinė migracijos teorija* pabrėžia įvairialypį organizacijų vaidmenį, pradedant savanoriškomis humanitarinėmis pagalbos organizacijomis, baigiant privačiomis „juodosios rinkos“ migrantams „paslaugas“ teikiančiomis įmonėmis (Krumplytė, Palumickaitė, Obrikytė, 2005).

- G. Kasnauskienė (2006) dar išskiria *ekologines teorijas*, kurios yra antroji šiuolaikinių migracijos teorijų kryptis, aiškinanti migraciją visuomenės lygmeniu. Svarbiausia jos prielaida yra pusiausvyra, kuri egzistuoja tarp gyventojų skaičiaus, visuomenės struktūros, technologijų ir aplinkos. Ekologinis modelis yra naudingas tada, kai reikia aprašyti migraciją lemiančias socialines sąlygas. Jis taip pat gali padėti nustatant migracijos kryptis. Tačiau galiausiai migracija yra atskirų žmonių priimtų sprendimų rezultatas.

Naujoji ekonominė migracijos teorija ir neoklasikinė migracijos teorija pilnai sąveikauja su Pasaulio sistemų teorija, nes ekonomiškai išvystyti centrai šalies viduje, kaip ir ekonomiškai išsivysčiusios valstybės, yra migracijos traukos centrai ir sudaro žymiai didesnes darbo, socialinio statuso įgijimo perspektyvas (Stulgienė, Daunorienė, 2009).

Išanalizavus migracijos teorijas galima teigti, kad visos šios pagrindinės migracijos teorijos tarpusavyje susijusios, vienos jų susijusios ekonomine migracija, kitos žmonių judėjimu (žr. 3 pav.).

3 pav. Darbo jėgos migracija remiantis migracijos teorijomis

Šaltinis: Stulgienė, Daunorienė, 2009, p. 988.

Pasak M. Dapkaus, K. Matuzevičiūtės (2008), dauguma teorijų nėra sukurtos specialiai migracijos fenomenui aiškinti; visų pirma jomis buvo siekiama išaiškinti tam tikrus žmogaus elgsenos aspektus ir tik vėliau jos buvo pritaikytos migracijos procesui tirti.

Nagrinėtos migracijos teorijos aiškina, kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenimo vietą, ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos. Migracijos teorijos išskiria šiuos bendruosius veiksnius, veikiančius gyventojų migraciją: demografinius, socialinius - kultūrinius, politinius ekonominius, psichologinius saugumo geografinius ir kitus veiksnius.

1.4 Migraciją sąlygojančių veiksnių analizė

Remiantis analizuotomis migracijos teorijomis, galima išskirti veiksnius darančius įtaką gyventojų apsisprendimui emigruoti. Jų svarba kiekvienam individui yra skirtinga ir kinta laike.

Migracijos priežastingumas aiškinamas skirtingais lygmenimis (individo, šalies, globaliu), todėl vientisos tarptautinės migracijos teorijos nėra. Be to, veiksniai, sukeliantys migracijos procesus, ir veiksniai, palaikantys jau prasidėjusią migraciją, dažnai yra skirtingi.

Pasak A. Janušausko et al., (2009), galima teigti, kad žmonės migruoja tikėdamiesi, jog jų gyvenimas naujoje vietoje bus geresnis. Neveikiant kokioms nors papildomoms jėgoms, asmens sprendimas migruoti remsis dviejų vietovių pranašumų ir trūkumų subjektyviu vertinimu, t y. vietovės,

kurioje asmuo gyvena, ir vietovės, į kurią jis ketina migruoti. Tai leidžia teigti, kad vienu metu migraciją lemia dvejopi veiksniai: išstumiantys iš vietovės, kurioje asmuo konkrečiu momentu gyvena (išstumiantys/stūmos veiksniai), ir pritraukiantys – į vietovę, kur asmuo ketina migruoti (pritraukiantys/traukos veiksniai). Pagal prigimtį šie veiksniai gali būti įvairaus lygmens. Jie gali veikti visos šalies mastu (makrolygmuo), bendruomenės, giminės, šeimos lygmeniu (mezolygmuo) ar individo lygmeniu (mikrolygmuo). Paprastai migraciją vienu metu lemia abiejų rūšių veiksniai: tiek stūmos, tiek traukos. Taigi yra dvi šalys, tarp kurių migruoja asmuo, nusprendęs išvykti. Kai veiksniai labai stiprūs, gali formuotis migracijos srautai (migracijos srautas yra didelis skaičius žmonių, kurie per tam tikrą laiką išvyko iš vienos vietovės ir nuvyko į kitą tą pačią vietovę). Stūmos ir traukos veiksniai konkrečiu atveju reiškiasi kaip įvairūs ekonominiai, socialiniai, politiniai, etniniai/kultūriniai, gamtiniai/klimatiniai, populiacijos/demografiniai/šeiminiai veiksniai. Nėra universalios migracijos teorijos, kuri paaiškintų migracijos prigimtį, veiksnius, srautų formavimąsi.

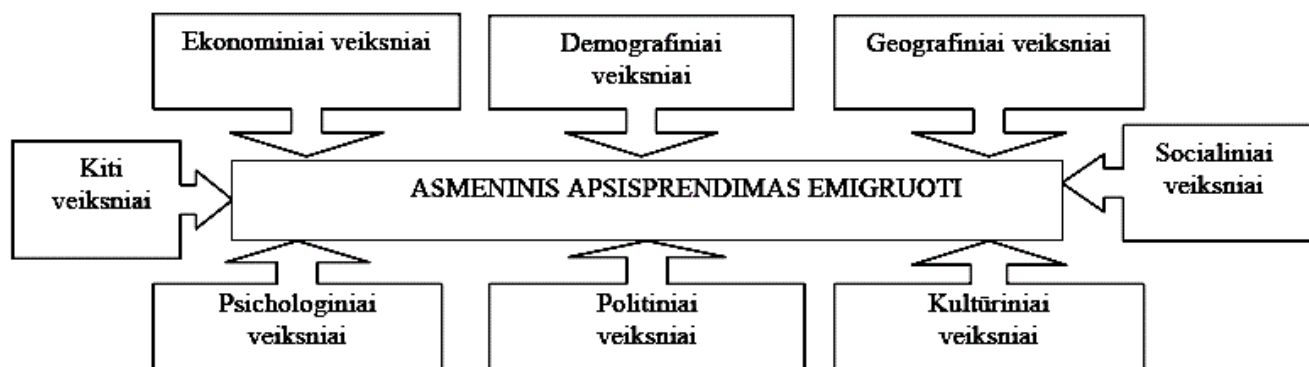
Kitas migraciją skatinantis veiksnys susijęs su modernioms visuomenėms būdingu darbo rinkos išsišakojimu. Įvairių tyrimų duomenimis, įsidarbinimas ir gaunamos pajamos yra pagrindiniai veiksniai, didinantys migravimo potencialą (A. Janušauskas et al., 2009).

Daugiau nei prieš šimtą metų Ravenstein'as, suformulavęs migracijos dėsnius, pareiškė, kad svarbiausios migracijos priežastys yra ekonominės. Jo idėjos tapo vėlesnių migracijos teorijų pagrindu ir pasitvirtina šiuolaikiniame gyvenime (Daugherty, Kammeyer 1995).

Sprendimą migruoti veikia įvairūs veiksniai, ne visus juos galima pažinti, jų vertė kiekvienam individui skirtinga ir kinta laike. Migracijos teorijos išskiria šiuos bendruosius veiksnius, kurie įtakoja gyventojų mobilumą:

- **Ekonominiai** (darbo užmokesčio skirtumai, nedarbas, ekonomikos vystymasis);
- **Demografiniai** (santuokų sudarymas, ištuokos);
- **Socialiniai** – kultūriniai (tradicijos, perspektyvų nematymas, sekimas emigravusiųjų pavyzdžiu, netolerancija);
- **Politiniai** (politinė santvarka, rinkimų rezultatai, migracijos politikos liberalizavimas, politiniai konfliktai, represijos);
- **Psichologiniai** (gebėjimas priimti asmeninius sprendimus);
- **Geografiniai** (klimato sąlygos, užterštumas).

Tačiau ne visus veiksnius galima pažinti ar iširti, o jų vertė kiekvienam žmogui skirtinga ir kinta laike. Žemiau esantis paveikslėlis iliustruoja, kad sprendimą lemiantys veiksniai yra labai įvairūs.

4 pav. Veiksniai, darantys įtaką gyventojų apsisprendimui emigruoti

Šaltinis: Čiarnienė et al., 2009, p. 554

Sprendimas migruoti ar nemigruoti yra sąmoningas tikslingas pasirinkimas, kurio, kaip ir kiekvieno žmogaus sprendimo tikslas yra keisti mažiau patenkinamą būklę geresne. Žmogus veikia, nes jaučia nepasitenkinimą dėl esamos padėties ir tiki gali pagerinti padėtį darydamas įtaką įvykių eigai (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Čiarnienė (2009) teigia, kad didžiausią įtaką darbo jėgos migracijai daro ekonominiai veiksniai. Teoriškai asmuo emigruos, jei nauda iš to viršys kaštus. Investicijos į migraciją – tai persikėlimo kaštai, psichologiniai išsiskyrimo su artimaisiais ir gimtine kaštai, pensijos praradimas. Didelę įtaką migracijai daro darbo rinkos galimybės ir darbo užmokesčių skirtumai įvairiose šalyse.

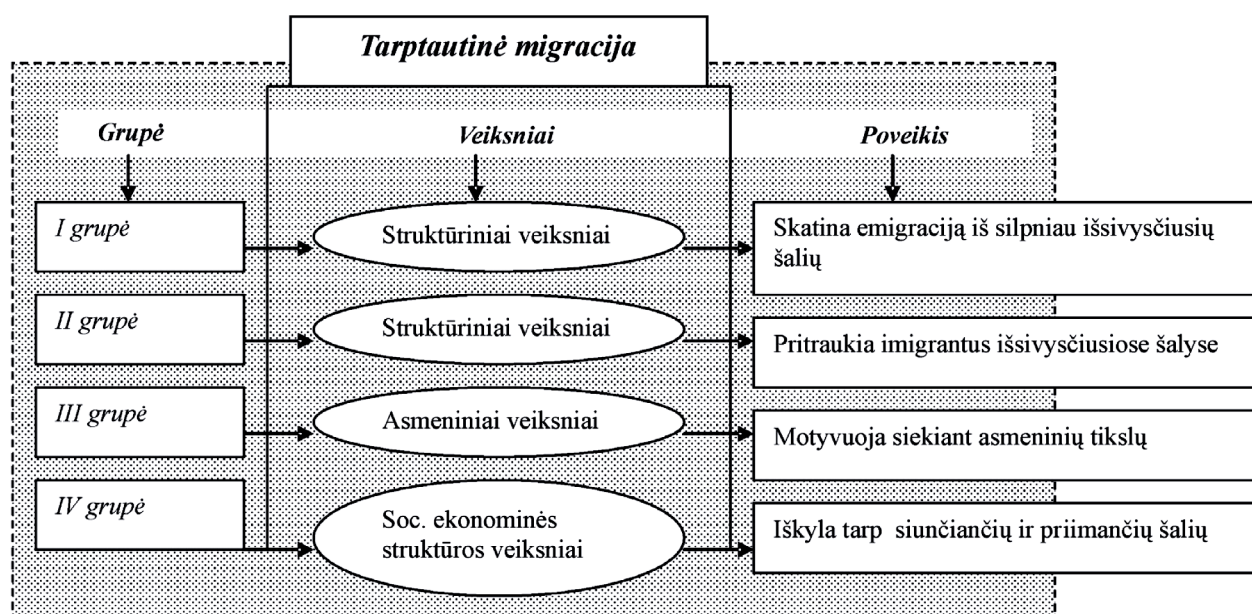
Veiksmų įtaka atskiriems asmenims pasireiškia asmeninėmis strategijomis. Asmeninės strategijos - tai atskiri pavyzdžiai, kokius prisitaikymo sprendimus asmenys priima vertindami visiems bendrus – ekonominius, politinius, kultūrinius, tačiau juos individualiai veikiančius veiksmus (Čiarnienė et. al., 2009).

Teoriniu lygmeniu analizuojant migracijos procesus, galima būtų išskirti keturias pagrindines veiksmų, skatinančių tarptautinę migraciją, grupes (Sipavičienė, 2006, p. 6):

- *Struktūriniai veiksniai*, kurie skatina emigraciją besivystančiose visuomenėse.
- *Struktūriniai veiksniai*, kurie pritraukia imigrantus išsivysčiusiose industrinėse visuomenėse.
- *Veikėjų*, kurie reaguoja į šiuos veiksmus migruodami į užsienio šalis, *motyvai, tikslai ir siekiai*.
- *Socialinės bei ekonominės struktūros*, kurios iškyla sujungdamos siunčiančias bei priimančias visuomenes.

Pasak A. Sipavičienės (2006), struktūrinius veiksmus, skatinančius emigraciją mažiau išsivysčiusiose šalyse (ar politinių bei ekonominių pokyčių atveju), pasaulio sistemų teorija aiškina ekonomikos globalizacija, kuri pasireiškia kapitalistinės rinkos atėjimu į mažiau išsivysčiusias šalis, kur rinka dar labai silpna. Toks išsiskverbimas besivystančiose šalyse sukelia socialinius, ekonominius,

politinius ir kultūrinius pokyčius, kurie sugriauna nusistovėjusią socialinę bei ekonominę tvarką ir taip suardo kasdienį, įprastą žmonių gyvenimo būdą. Šie pokyčiai verčia žmones ieškoti naujų ekonominio išlikimo strategijų (Okólsky, 2001), viena kurių, kaip teigia neoklasikinės ekonomikos teorija, yra savo darbo jėgos pardavimas naujai atsirandančiose rinkose. Esant tokiai padėčiai, migracija pasireiškia dviem kryptimis: iš kaimo į miestą arba iš savo šalies į labiau išsivysčiusią šalį, kadangi tiek miestuose, tiek išsivysčiusiose užsienio šalyse, kaip teigia neoklasikinė ekonominė migracijos teorija, darbas apmokamas geriau (žr. 5 pav.). Tačiau tarp šalių darbo užmokesčio skirtumai yra žymiai didesni, todėl emigracijos mastai didėja – susikuria mobili darbininkų populiacija, kurios motyvaciją išvykti iš savo šalies stiprina ir nestabili ekonominė padėtis bei socialinių garantijų nebuvimas arba neefektyvus jų įgyvendinimas (naujoji ekonominė teorija). Visi paminėti veiksniai sukuria nekvalifikuotos migruojančios darbo jėgos pasiūlą.

5 pav. Tarptautinės migracijos veiksnių poveikis

Šaltinis: Pukelienė et al., 2007, p. 53

Kiekvienas žmogaus veiksmas ar neveikimas, t.y. sprendimas migruoti ar nemigruoti, yra sąmoningas tikslingas pasirinkimas (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006). Veikimas - tai žmogaus proto atsakas į supančio pasaulio ar kitų žmonių sudaromas aplinkybes. Tai žmogaus valios rezultatas, o ne refleksinis fiziologinių funkcijų atsakas į pasikeitusias aplinkybes. Žmogaus veikimas yra nukreiptas tikslams pasiekti. O pagrindinis tikslas – keisti mažiau patenkinamą būklę geresne (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Kaip teigia A. Sipavičienė (2006), struktūrinius veiksnius, kurie pritraukia imigrantus į išsivysčiusias šalis, aiškina pasaulio sistemų, segmentuotos darbo rinkos ir neoklasikinės

makroekonomikos teorijos (Massey, 1999). Išsivysčiusiose šalyse postindustriniai pokyčiai padalija darbo rinką į kelis sektorius. Viename jų darbas stabilus, gerai apmokamas, jam atlikti reikia aukštos darbuotojo kvalifikacijos. Jį sąlyginai galima pavadinti aukštos kvalifikacijos darbo sektoriumi. Kitas darbo rinkos sektorius siūlo prastai apmokamus, nereikalaujančius aukštos kvalifikacijos, neprestižinius ir dažnai sunkius fizinius darbus, kurie nesuteikia socialinio kilimo galimybių. Šį darbo sektorių sąlyginai galima pavadinti nekvalifikuoto darbo sektoriumi. Išsivysčiusiose visuomenėse didžioji jos narių dalis susitelkusi pirmajame, aukštos kvalifikacijos darbo rinkos, sektoriuje ir į antrąjį, nekvalifikuoto darbo sektorių, dirbti neina, tačiau paslaugų, teikiamų antrojo sektoriaus, paklausa išlieka didelė arba didėja, nes dirbantieji pirmajame darbo rinkos sektoriuje yra didžioji visuomenės dalis ir jie pajėgūs jas nusipirkti. Taip susiformuoja nekvalifikuotos darbo jėgos paklausa išsivysčiusiose šalyse, kurios vietinė darbo rinka nepajėgi užpildyti ir kuri todėl pritraukia nekvalifikuotus darbininkus iš besivystančių šalių (dvigubos darbo rinkos teorija). Imigrantai patenkina tą darbo jėgos poreikį, kuris struktūriškai inkorporuotas į modernią postindustrinę visuomenę.

J. Jasaitis (2007) išskiria šiuos emigracijos motyvus: ekonominiai, politiniai, religiniai, rasiniai, kultūriniai ir patriotiniai arba mesijiniai. Emigracija gali būti naudinga krašto ūkiui, kai yra gyventojų perteklius, kuriam neužtenka nei gamtos turtų, nei darbo. Tačiau tiek emigracija, tiek imigracija gali būti ir gana pavojinga valstybėms, kurias šie procesai ženkliai paveikia. Pavyzdžiui, emigracija kolonizacijos tikslais yra veiksmingiausia priemonė kokios nors pajėgios ir gausios tautos dominavimui plisti. Negatyvios svetimšalių masinės imigracijos pasekmės – ryškios visoje Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių istorijoje bei dabartyje. Tokių pasekmių likvidavimą dar labiau apsunkina okupacinių režimų vykdytos tautiečių deportacijos arba masinis jų išvykimas iš šalies.

Pasak B. Gruževskio (2004) yra pakankamai sudėtinga suprasti įvairių veiksnių (politinių, ekonominių, socialinių, istorinių, etninių ir t.t.) įtaką esamiems migracijos srautams, kadangi jie yra labai susipynę. Vis dėl to, be abejonės, ne seni politiniai pokyčiai buvo pagrindinis veiksnys darantis įtaką formuojant esamą migracijos pavyzdį Lietuvoje.

Kaip teigia pasaulio sistemų teorija, ekonomikos globalizacijos procesai pasireiškiant migracijai taip pat sukuria transportavimo bei komunikacijos kanalus. Siekiant palengvinti žmonių judėjimą ir sumažinti imigracijos sąnaudas, sudaroma palanki imigracijai politinė ir kultūrinė aplinka. Kita vertus, patys imigrantai, kaip teigia socialinio kapitalo ir migracijos tinklo teorija, sukuria migrantų tinklus, neretai šešėlinius, kurie palengvina būsimų imigrantų atvykimą ir adaptaciją (Taylor, 1986, Gurak, Caces, 1992). Atvykėliai įsikuria tam tikrose teritorijose dažniausiai pagal etninę priklausomybę, dirba tam tikrose darbo rinkos nišose, sukuria tam tikrus kontaktus su aplinka. Jau atvykę imigrantai padeda naujiems imigrantams atvykti į šalį, susirasti darbo, gyvenamąją vietą, suteikia reikalingą informaciją, o tai palengvina ir paspartina adaptaciją. Tokių migrantų tinklų buvimas skatina ir kitus tautiečius

vykti į tą šalį. Šiuos reiškinius galima būtų įvardyti kaip socialines bei ekonomines struktūras, kurios sujungia siunčiančias bei priimančias visuomenes. Ilgainiui kai kurios jų tampa savarankiškais migracijos veiksniais (Pukelienė et al., 2007).

Migracija turi grįžtamąjį poveikį tiek asmens motyvacijai, tiek socialinėms ir ekonominėms struktūroms (kumuliatyvaus priežastingumo teorija). Tai užtikrina pastovų imigracijos vyksmą bei dinamiką. Migracinis elgesys siunčiančiose visuomenėse plinta keisdamas vietinę kultūrą. Priimančiose šalyse, nepaisant imigracinės politikos griežtėjimo, steigiasi migrantus remiančios humanitarinės institucijos, sukurtos pačių migrantų (Pukelienė et al., 2007).

Ekonominio ir socialinio poveikio požiūriu migraciją sąlygoja įvairių veiksnių grupės. R. Matuskaitė (2003) pateikia tokią veiksnių klasifikaciją:

- Mikroekonominiai veiksmai (amžius, lytis, šeima, išsilavinimas, kvalifikacija, pajamos, turtas, transakciniai kaštai);
- Makroekonominiai veiksniai (darbo rinkos situacija, žmogaus kapitalo didinimo galimybės, teisinės mobilumo kliūtys);
- Neekonominiai veiksmai (kultūra, kalba, mentalitetas, religija, politinė situacija, informuotumas).

Apibendrinant galima teigti, kad migraciją įtakoja daugybė veiksnių, kurie tarpusavyje susiję ir dažniausiai juos įtakoja šalyje vykstantys procesai: ekonominė šalies padėtis, socialiniai ir kultūriniai pokyčiai, piliečių galimybės kitose šalyse, šalies padėtis kitų šalių atžvilgiu, mobilumas, globalizacija ir šalies tautiškumo nykimas.

Tad migracijos veiksniai gali būti labai įvairūs ir nustatyti, kurie jų konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią įtaką migracijos srautų formavimui, galima tik empiriniais tyrimais. Antra vertus, kadangi migracijos veiksniai veikia įvairiais lygmenimis, vieno kurio nors metodo taikymas tyrimuose duotų greičiausiai iškreiptą vienpusį vaizdą. Pvz., statistinė analizė leidžia vertinti makrolygio veiksniais, tuo tarpu migrantai patys dažniausiai gali nurodyti tik artimiausias mikrolygio priežastis (A. Sipavičienė, 2006).

Migracijos procesai toliau kinta. Šiuo metu migracijos pokyčiams didžiausią įtaką daro eurointegracijos procesai, vis labiau atsiveriančios darbo rinkos Europos Sąjungoje (ES).

1.5 Migracija ir Europos Sąjunga

2004 m. gegužės 1 diena – viena iš svarbiausių Lietuvos istorijoje. Tą dieną Lietuva buvo priimta į Europos Sąjungą (ES). Taip atsivėrė daugiau galimybių ilgalaikiam ekonomikos ir žmonių gerovės kilimui.

Įgyvendinant Europos integraciją, leidžiamas laisvas prekių, kapitalo ir samdomų darbuotojų judėjimas. Tai nepaprastai padidino regioninę migraciją tarp Europos šalių. Dabar Europos Sąjungos valstybių piliečiai turi teisę dirbti ir gyventi bet kurioje ES šalyje.

Migracija į Europos Sąjungą iš jai nepriklausančių šalių šiandien yra vienas aktualiausių ir opiausių politikos klausimų daugelyje Europos valstybių. Tęsiantis Europos integracijos procesui ir įgyvendinant Šengeno sutartį, kai kurios šalys jau nebet kontroliuoja savo vidaus sienų su kaimyninėmis valstybėmis. Jos kontroliuoja tik išorės sienas ir leidžia laisvai įvažiuoti į šalį kitų Bendrijos narių gyventojams. Toks Europos sienų kontrolės performavimas paskatino nelegalią migraciją į ES ir užsienio piliečių nusikalstamumą. Nelegalūs migrantai siekia patekti į bet kurią vieną iš Šengeno valstybių, o jau po to nevaržomai keliauti po visą šią zoną.

Laisvas asmenų judėjimas – viena iš keturių laisvių, kurias užtikrina Europos Sąjungos (ES) sutartis. Tačiau atsiradus galimybei išvykti į kitas šalis, nuo pat Nepriklausomybės paskelbimo legaliais ir nelegaliais būdais emigruojančiųjų trumpam ar visam laikui Lietuvos gyventojų nemažėja (Jurevičienė, 2007).

Pripažindami būtinybę turėti bendrą požiūrį į migracijos reikalų tvarkymą ES valstybių ir vyriausybių vadovai dar 1999 m. spalio mėnesį Tamperėje nusprendė kurti bendrąją imigracijos politiką. Jie sutarė, kad dabartinius nacionalinius su imigracija susijusius teisės aktus reikia suderinti, kad būtų galima reguliuoti migracijos srautus atsižvelgiant į ekonomikos poreikius ir ES gebėjimą priimti ir integruoti naujus imigrantus. Buvo pateikti pasiūlymai siekiant apibrėžti legalių imigrantų priėmimo į ES kriterijus, skatinti migrantų integravimą ir pažaboti nelegalią imigraciją bei prekybą žmonėmis. Šios taisyklės negaliojo Danijai, atsisakiusiai taikyti Europos bendrijos steigimo sutarties IV antraštinės dalies nuostatas. Airija ir Jungtinė Karalystė turėjo teisę kiekvienu konkrečiu atveju nuspręsti, priimti ES teisės aktus, susijusius su imigracija, ar nepriimti.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, mūsų valstybė įsipareigojo vykdyti stojimo į ES sutarties sąlygas. Migracijos srityje įtvirtintas judėjimo laisvės principas, suteikiantis Lietuvos piliečiams galimybes nevaržomai judėti ES erdvėje. Tačiau senosios ES valstybės narės kurį laiką taikė apribojimus patekti Lietuvos piliečiams į savo darbo rinkas. Pagal Lietuvos stojimo į ES sutartį, Lietuvos piliečiai, stojimo dieną teisėtai dirbantys esamoje ES valstybėje narėje ir teisėtai priimti į tos ES valstybės narės darbo rinką nenutrūkstamam 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui, galėjo patekti į tos ES valstybės narės darbo rinką. Lietuvos piliečiai, po įstojimo priimti į esamos ES valstybės narės

darbo rinką nenutrūkstamam 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui, taip pat naudojasi tomis pačiomis teisėmis. Pagal aukščiau minėtą sutartį, ES valstybės dėl įsidarbinimo jose turi teikti pirmenybę Lietuvos piliečiams trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu (Lietuvos stojimo į ES sutartis, 2004).

Jau nuo 2006 metų rugpjūčio Lietuvai apribojimų patekti į savo darbo rinką nebetaikė Airija, Graikija, Islandija, Suomija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Portugalija, Italija ir Švedija, todėl Lietuvos piliečiai gali laisvai įsidarbinti jau 21 Europos ekonominės erdvės valstybėje iš 30. Likusios devynios valstybės narės taiko tik nedidelius ribojimus, siekdamos apsaugoti tam tikrus darbo rinkos sektorius (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių“, 2007).

Taip pat, Lietuva yra pasirašiusi tarptautines dvišales sutartis su Rusija, Ukraina ir Vokietija dėl legalaus įsidarbinimo ir kvalifikacijos tobulinimo šiose valstybėse. Socialinės politikos srityje Lietuva yra pasirašiusi dvylika tarptautinių dvišalių sutarčių, kurios yra taikomos ne tik iš Lietuvos į kitą valstybę arba iš kitos valstybės į Lietuvą persikėlusiems gyventi asmenims, bet ir darbuotojams migrantams. Esant dvišalei sutarčiai, jeigu asmuo laikinai legaliai dirbo ir buvo draudžiamas socialiniu draudimu kitoje valstybėje, draudimo stažas neprarandamas ir už jį skiriama pensija (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių“, 2007).

ES teisės nuostatos migracijos srityje yra įgyvendinamos dviem kryptimis: 1) „išorinė“ migracija, kuri apima ES imigracijos ir prieglobsčio suteikimo politiką bei 2) „vidinė“ migracija – įgyvendinant laisvo asmenų judėjimo principą. Tačiau baimindamosi pigios darbo jėgos iš naujųjų ES valstybių narių, derybose dėl narystės „senosios narės“ išsiderėjo galimybę 7 metus taikyti pereinamojo laikotarpio priemones darbuotojų mobilumo srityje. Šiuo metu vienokias ar kitokias priemones, ribojančias darbo jėgos imigraciją iš naujųjų narių taiko visos „senosios narės“ išskyrus Švediją. Jungtinė Karalystė ir Airija neriboja imigrantų patekimo į darbo rinką, tačiau taiko priemones mažinančias jų socialinės apsaugos lygį. Taigi, imigracija – tai tarptautinis reiškinys, kurio poveikį jaučia visos ES valstybės narės. Vidinė ES darbuotojų migracija – tai viena iš keturių laisvių, suvienijančių ES valstybių narių rinkas. Laisvas darbuotojų judėjimas įtvirtintas ES sutartyse, skatinamas priimant ES teisės aktus, kurie užtikrina, kad atvykę iš kitų valstybių narių darbuotojai nebūtų diskriminuojami, vykdomos įvairios darbuotojų mobilumo skatinimo programos. Lietuvos gyventojai naudojami vieningos ES rinkos privalumais ir siekia gyvenimą pagerinti dirbdami kitose ES valstybėse. Pastaruoju metu imta nerimauti, jog masinė gyventojų emigracija turi neigiamos įtakos valstybės raidai, svarstomos įvairios valstybės politikos priemonės gyventojų emigracijai valdyti (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Imigracijos politika susijusi su jautriais klausimais – darbo lygiu, socialine sanglauda ir kultūrine įvairove, taip pat sienų kontrole, teisėsauga ir nacionaliniu saugumu.

Reglamentas suteikia teisę valstybės narės piliečiams užimti laisvas darbo vietas kitos valstybės narės teritorijoje tomis pačiomis sąlygomis kaip tos valstybės piliečiams ir draudžia migruojančių darbininkų bei tarnautojų diskriminaciją sudaromose ir vykdomose darbo sutartyse. Draudžiamos tam tikros tiesiogiai ir netiesiogiai diskriminuojančios administracinės priemonės, tokios kaip dalies darbo vietų rezervavimas vietiniams darbuotojams, skelbimų dėl darbo vietų laisvės apribojimas užsienio darbdaviams, specialių reikalavimų bei registracijos procedūrų nustatymas kitų valstybių narių piliečiams (išskyrus darbo vietas, reikalaujančias tam tikros kalbos mokėjimo). Reikalaujama garantuoti vienodą įdarbinimo tarnybų pagalbą kaip savo, taip ir kitos valstybės narės piliečiams, draudžiama taikyti diskriminuojančius pagal pilietybę profesinius ar medicininius kriterijus norint įsidarbinti ar priimant į darbą. Draudžiamas kitų valstybių narių piliečių diskriminavimas, nustatant atlyginimą už darbą, atleidžiant iš darbo ir grąžinant į jį, taikant socialines bei mokesčines lengvatas. Nustatomos vienodos profesinio mokymo galimybės ir skelbiamos negaliojančiomis bet kokios kolektyvinės ar individualios darbo sutartys, jei jos yra diskriminuojančios pagal pilietybę. Kitų valstybių narių piliečiams taip pat numatomos lygios teisės su vietiniais piliečiais tapti profesinių sąjungų nariais, taip pat naudotis visomis teisėmis ir privilegijomis būstui įsigyti.

Taigi, dar kartą reikia pabrėžti, kad ES laikosi laisvo asmenų judėjimo principo. Toliau aptariamos keturios pagrindinės sritys, kurios yra ypatingai svarbios, siekiant užtikrinti laisvą asmenų judėjimą (Barcevičius et al., 2005):

- *Profesinių ir akademinų kvalifikacijų pripažinimas.* Siekiant užtikrinti laisvą asmenų judėjimą, būtina, kad vienoje šalyje įgytos kvalifikacijos būtų pripažįstamos kitose ES narėse. ES politika šioje srityje yra nukreipta į nacionalinių kvalifikacijos standartų derinimo koordinavimą. Siekiant spręsti akademinų kvalifikacijų pripažinimo problemą, dar 1984 m. buvo įsteigtas Nacionalinių akademinio pripažinimo informacijos centrų tinklas (*angl.* Network of National Academic Recognition Information Centres – NARIC). Šio tinklo nariu taip pat yra Lietuvos Studijų kokybės vertinimo centras (SKVC). NARIC tinklas „verčia“ vienoje šalyje įgytas kvalifikacijas į kitoje šalyje veikiančios akademinės sistemos rodiklius. Tačiau pagrindinė problema, kurios NARIC tinklas negali išspręsti, yra ta, kad skirtingose šalyse veikia skirtingi kvalifikacijos reikalavimai. Vadinasi, vienoje šalyje įgytų įgūdžių, žinių ir tai liudijančių kvalifikacijų gali nepakakti, siekiant įsidarbinti kitoje šalyje. Bene labiausiai neatitinka reikalavimai keliami medicinos bei architektūros sričių darbuotojams. Taigi šias kvalifikacijas įgiję specialistai, siekdami dirbti kitose šalyse, turi laikyti papildomus testus. Sprendžiant analogišką profesinių kvalifikacijų pripažinimo problemą, 2005 m. pradėta įgyvendinti ES iniciatyva Europass. Šios iniciatyvos tikslas yra visoje Europoje standartizuotai pateikti informaciją apie asmens išsilavinimą, profesinį parengimą bei turimas kompetencijas.

- *Informacijos apie padėtį ES narių darbo rinkose teikimas.* Laisvas darbo jėgos judėjimas yra sunkiai įmanomas, jei potencialūs darbuotojai neturi pakankamai informacijos apie darbo paklausą

atskirose ES narėse. Siekiant spręsti šią informacijos trūkumo problemą, 2003 m. buvo įsteigtas EURES (*angl.* European Employment Services) tinklas. Jis siūlo tris paslaugų rūšis: informavimą, konsultavimą ir įdarbinimą (siūlomo ir ieškomo darbo suderinimas). EURES tinkle dirba EURES nariai (nacionalinės viešosios užimtumo tarnybos ir Europos Komisija) ir EURES partneriai, t.y. profesinės sąjungos, darbdavių asociacijos bei vietinės ir regioninės savivaldos institucijos. Tinklas apjungia Europos Komisiją ir valstybių, priklausančių ES/EEE bei Šveicarijos, valstybines užimtumo tarnybas. Šiam tinklui priklauso ir kitos su užimtumo klausimais susijusios institucijos, t.y. profesinės sąjungos, darbdavių organizacijos bei teritorinės ir regioninės valdžios institucijos. Lietuvoje EURES tinklui priklauso Lietuvos darbo birža.

- *Nediskriminacinis sveikatos apsaugos paslaugų ir socialinių garantijų teikimas.* Galimybių gauti sveikatos apsaugos bei socialines garantijas apribojimais smarkiai suvaržo laisvą asmenų judėjimą. ES politika šioje srityje yra nukreipta ne į nacionalinių sistemų harmonizavimą, bet į koordinavimą. Tai reiškia, kad šalys narės nustato sveikatos apsaugos ir socialinių garantijų teikimo sąlygas, o ES reglamentuoja tik bendruosius garantijų teikimo principus. Pagrindinis ES reguliavimo principas – nediskriminacija. Tai reiškia, kad ES narės privalo teikti kitų ES narių piliečiams tokias pat sveikatos apsaugos bei socialines garantijas, kaip ir savo piliečiams. Tačiau jei tam tikros paslaugos (pvz. sveikatos apsauga) yra teikiamos tik apsidraudusiems piliečiams, tai kitų ES narių piliečiai, kurie nemokėjo draudimų įmokų, neturi teisės į šias garantijas. Taip pat reikia pažymėti, kad nediskriminacijos principas dar nėra pilnai taikomas naujųjų ES narių piliečiams.

- *Dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimas.* Iki šiol nėra priimta bendra visoje Europos Sąjungoje galiojanti sutartis dėl dvigubo asmenų pajamų apmokestinimo išvengimo. Ši problema sprendžiama dvišaliu ES valstybių – narių sutarčių pagalba. Tačiau tikėtina, kad ateityje ES imsis aktyvesnio vaidmens šioje srityje.

Labai daug migrantų į Bendriją traukia dėl to, kad kai kurie Europos Sąjungos darbo užmokesčio, socialinės paramos tarnybų ir būsto standartai yra aukščiausi pasaulyje. Tokie migrantai iš savo šalies išvyksta ne dėl persekiojimų, o ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų, todėl tokie migrantai vadinami „ekonominiais migrantais“. Norėdami išvykti, tačiau negaudami vizos, jie taip pat gali prašyti politinio prieglobsčio.

Pagrindiniai tokios migracijos veiksniai yra ekonominiai: Lietuvoje sunku rasti gerai apmokamą darbą, o užsienyje galima gerokai daugiau užsidirbti. Net trečdalis tokių migrantų, Lietuvoje nesuradę jokio darbo ir nesitikintys perspektyvų, darbą užsienyje vertina kaip vienintelę išeitį iš skurdo ir nevilties. Tai ypač būdinga rajonų ir kaimų gyventojams, kurie vis labiau įsitraukia į migracijos procesą (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai: konferencija, 2005).

Dėl įvairių priežasčių ne tik išaugo migracijos mastas ir pasikeitė geografija, bet keičiasi ir jos tipai. Šalia „tradicinių“ emigracijos/imigracijos, vis labiau dominuoja trumpalaikė migracija (atliekanti

tik ekonominę funkciją), nepilnos šeimos migracija (tėvai be vaikų, vienas iš sutuoktinių), plečiasi vadinamoji nereguliari migracija.

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinis bendradarbiavimas migracijos srityje sudaro sąlygas Europos Sąjungos ir Šengeno valstybių piliečiams nevaržomai judėti Europos Sąjungos bei Šengeno erdvėje. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, atsirado daugiau galimybių Lietuvos piliečiams dirbti, mokytis ir kelti kvalifikaciją bet kurioje ES valstybėje. Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse organizacijose skatina didesnę Lietuvos piliečių emigraciją.

2. EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS ANALIZĖ: RAIDA, MASTAI, STRUKTŪRA, PRIEŽASTYS IR PASEKMĖS, GALIMI SPRENDIMO BŪDAI

2.1. Emigracijos mastai Lietuvoje

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę atsivėrusios sienos ir galimybės išvykti į užsienį suteikė didelį impulsą emigracijai iš Lietuvos. Tačiau šią prognozę pagrįsti empiriniais duomenimis sudėtinga, kadangi Lietuvoje fiksuojamos tik bendros migracijos tendencijos. Viena iš dabartinės situacijos problemų yra adekvačios informacijos apie su emigracija susijusius procesus trūkumas.

Lietuvos piliečių emigracija pastaruoju metu yra įvardijama įvairiai – kaip viena didžiausių nekarinių grėsmių, iššūkių, kurių savo šaliai pateikia jos visuomenės nariai, traktuojama kaip viena didžiausių pastarųjų dešimtmečių problemų. Lietuva vadinama „išsivaikščiojančia šalimi“, o gąsdinančias migracijos tendencijas stebintys mokslininkai mini „protų nutekėjimo“ sąvoką.

Migracijos priežastys taip pat aiškinamos įvairiai, o kaip pamatas jai traktuojama daugelyje Vidurio ir Rytų Europos šalyse vykstanti politinė, socialinė ir ekonominė raida, padariusi esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui. Į migracijos reiškinį siūloma žvelgti kaip į pasaulinės pokyčių grandinės dalį, dinamišką ir įvairialypį procesą.

Nors nemažai institucijų (Statistikos departamentas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Darbo birža, Pilietinės visuomenės institutas ir kt. organizacijos) vienu ar kitu aspektu tyrė potencialią ar įvykusią migraciją iš Lietuvos, galima konstatuoti, kad panašūs tyrimai atliekami kiekvienos organizacijos ar institucijos atskirai. Dėl epizodiškumo atsiranda tam tikros painiavos, nes tyrimų ir kitų studijų rezultatų dažnai nėra kaip palyginti. Statistiniai duomenys atspindi faktinę padėtį (kiekybines migracijos charakteristikas), tačiau jie nieko negali pasakyti apie gyventojų elgesio priežastis, motyvus, nuostatas ar planus.

Dėl įvairių priežasčių, tarp jų ir dėl migracijos politikos liberalizavimo, ne tik išaugo migracijos mastas ir pasikeitė geografija, bet keičiasi ir jos tipai, rūšys. Pirmosios dvi didžiosios emigracijos bangos buvo daugiau politinių emigrantų, tuo tarpu nuo 1990 metų prasidėjo naujos – ekonominės emigracijos laikotarpis. Didelį emigracijos srautą Lietuvai atkūrus nepriklausomybę iš dalies lėmė tai, kad nuo to laiko gyventojų emigracija įstatymais yra neribojama.

2.1.1. Emigracijos iš Lietuvos raida po Nepriklausomybės atkūrimo iki įstojimo į Europos Sąjungą

Vienas šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų yra nepaprastai išaugęs gyventojų migracinis mobilumas, ypač būdingas pokomunistinėms šalims, tarp jų ir Lietuvai. Kaip ir daugelyje Vidurio ir

Rytų Europos šalių, Lietuvoje vykstantys politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai padarė esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui (Sipavičienė, 2006).

Lietuvai 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę šiuolaikinės pasaulinės migracijos tendencijos su visomis joms būdingomis savybėmis ėmė ryškėti ir Lietuvoje (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28 d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“). Prasidėjo naujas politinio, socialinio ir ekonominio gyvenimo etapas. Kaip žinia, buvo panaikinti visi žodžio ir spaudos laisvių suvaržymai, gražinta privati nuosavybė, sugriauta sovietinė planinė komandinė ekonomikos sistema, pradėjo veikti laisvosios ekonominės rinkos dėsniai, buvo panaikinti bet kokie gyventojų migracijos suvaržymai. Sovietinė geležinė uždanga, daug metų skyrusi Lietuvą nuo laisvojo Vakarų pasaulio, pagaliau subyrėjo. Per Lietuvos valstybės sieną plūstelėjo emigrantų ir imigrantų bangos.

Kadangi Lietuva yra kryžkelėje tarp migrantų kilmės valstybių ir daugelio migrantų tikslo valstybių, tai dėl šios ir kitų priežasčių, tokių kaip teisinės bazės nebuvimas bei prastos sienos apsaugos, migracijos procesų intensyvumas Lietuvoje, ypač pirmaisiais po nepriklausomybės atkūrimo metais, buvo didelis. (Stankūnienė, 2004 p. 90).

Tarptautinės migracijos su užsienio valstybėmis apribojimas sovietmečiu po 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo tapo silpnai valdomu Lietuvos gyventojų migracijos proveržiu. Tačiau ilgai brandintas noras pažinti pasaulį nebuvo pagrindinis veiksnys, turėjęs įtakos suaktyvėjusiems migracijos procesams. Pasikeitusi valstybės politinė padėtis bei liberalizuota migracijos politika sąlygojo tautinių mažumų (rusų, lenkų, baltarusių ir žydų) emigraciją bei tremtinių imigraciją.

1990-1993 m. didžiausi emigraciniai srautai buvo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos respublikas, o nuo 1994 m. į Vakarų (Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės, Statistikos departamentas, 2006, p. 15). Tačiau šis skaičius apima ir tuos, kurie išvyko pasikeitus Lietuvos valstybės politinei padėčiai, o būtent tautines mažumas, išvykusias į savo etninę tėvynę (Izraelį, Rusiją, Baltarusiją, Lenkiją ir kt.). Nepriklausomybę atgavusiai valstybei tokie migracijos procesai buvo visiškai normalus reiškinys, susijęs ne tik su pasikeitusia valstybės valdymo forma, bet ir su laisvėjančia Lietuvos piliečio sąmone.

Panaikinus administracinius emigracijos iš Lietuvos ribojimus ir vis daugiau šalių atveriant savo sienas, emigracija iš Lietuvos labai išaugo. Net remiantis vien oficialia statistika (perskaičiuota pagal surašymo duomenis), per 15 nepriklausomybės metų (1990–2004 m.) iš Lietuvos emigravo per 300 tūkstančių žmonių (apie 13–14 proc. darbingo amžiaus žmonių), arba vidutiniškai 20–25 tūkst. žmonių kasmet (3 lentelė). Įvairūs vertinimai leidžia teigti, kad realūs emigracijos mastai gali būti dar didesni (Sipavičienė, 2006).

3 lentelė. Tarptautinė migracija Lietuvoje

Metai	Gyventojų skaičius, tūkst. (metų pradžioje)	Bendras gyventojų prieaugis, %	Tarptautinė migracija (absoliutus skaičius)		
			Imigracija	Emigracija	Migracijos prieaugis
Lietuva					
1990	3693,7	0,49	14744	23592	-8848
1991	3702,0	0,22	11828	22703	-10875
1992	3706,3	0,12	6640	31172	-24532
1993	3693,9	-0,34	2850	26103	-23253
1994	3671,3	-0,61	1664	26315	-24651
1995	3643,0	-0,77	2020	25673	-23653
1996	3615,2	-0,76	3025	26497	-23472
1997	3588,0	-0,75	2536	24957	-22421
1998	3562,3	-0,72	2706	25860	-23154
1999	3536,4	-0,73	2679	23418	-20739
2000	3512,1	-0,69	1510	21816	-20306
2001*	3487,0	-0,72	4694	7253	-2559
2002	3475,6	-0,33	5110	7086	-1976
2003	3462,6	-0,38	4728	11032	-6304
2004	3425,3	-0,60	5553	15165	-9612

*Surašymo duomenys

Šaltinis: Demografijos, 2005.

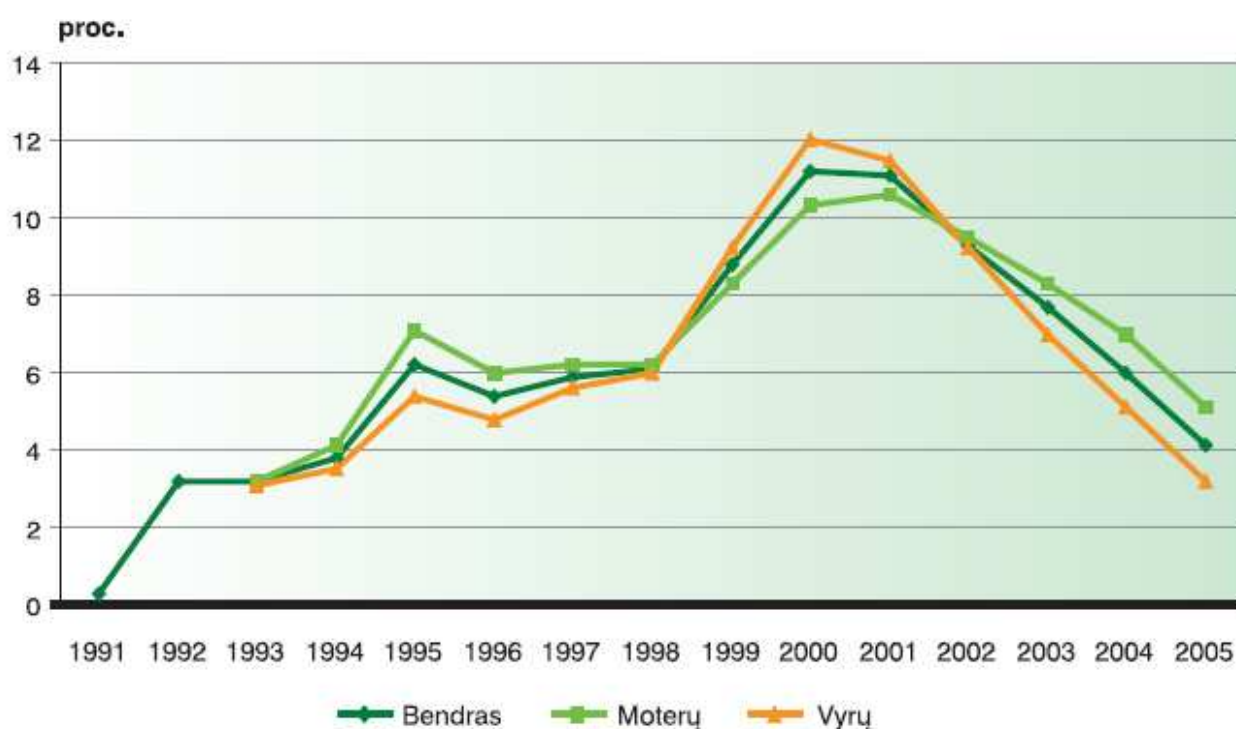
Lentelėje pateikti skaičiai rodo, jog nuo 1990 m. prasidėjusi sparti emigracija po 2001 m. pastebimai sumažėjo. Po gyventojų surašymo 2001 metais statistika koregavo išvykusiųjų skaičių 1990-2000 m. įtraukdama ir nelegalią migraciją, o jau po 2001 m. lentelėje užfiksuota tik legali migracija. Turimi duomenys leidžia teigti, kad nuo 2001 m. iki 2003 m. oficialiai ir neoficialiai emigravo apie 60 tūkst. emigrantų. Sunku įvertinti, kiek tiksliai žmonių neoficialiai išvyko po 2001 m.

Statistiniai duomenys atskleidė (žr. 3 lentelė), jog didžiausi migraciniai srautai užfiksuoti būtent pirmaisiais metais po Nepriklausomybės atgavimo. 1990 m. iš Lietuvos emigravo 23 592, imigravo į šalį – 14 744 asmenys, 1991 m. – atitinkamai 22 703 ir 11 828 asmenys. Daugiausia per visą Nepriklausomybės laikotarpį Lietuvos piliečių emigravo tarptautinei bendruomenei jau pripažinus Lietuvos Nepriklausomybę – 1992 m. emigravo net 31 172 asmenys (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2005. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, p. 9).

Nuo 1994 m. emigracijos srautas iš Lietuvos pakrypo į Vakarų valstybes, nors vis dar nemažai Lietuvos gyventojų emigravo ir į Rytus. Galima teigti, kad iki 1994 m. iš Lietuvos emigravo

daugiausia nepriklausomoje Lietuvoje gyventi nenorėję nelietuvių tautybės asmenys, o nuo 1994 m. daugiau nei pusę emigrantų sudarė darbo emigrantai į Vakarų valstybes (dažniausiai nelegalūs).

Taigi pasikeitė ne tik emigracijos srauto kryptis, bet ir migracijos modelis: nelietuvių išvykimas iš Lietuvos visam laikui ir komercinė migracija virto darbo ir mokslo migracija, protų nutekėjimu, šeimų susijungimu (Sipavičienė, 2006, p. 12-13). Įvertinant ir neoficialią emigraciją, daugiausia iš Lietuvos asmenų emigravo į Rusiją, Baltarusiją, JAV, Vokietiją, Jungtinę Karalystę (Vaitekūnas, 2006, p.307). Darbo autoriaus teigimu, vieną iš pagrindinių emigracijos priežasčių tuo laikotarpiu – nedarbas šalyje. Pateikti Lietuvos darbo biržos duomenys atskleidžia tuomet šalyje dominavusią situaciją (žr. 6 pav.).

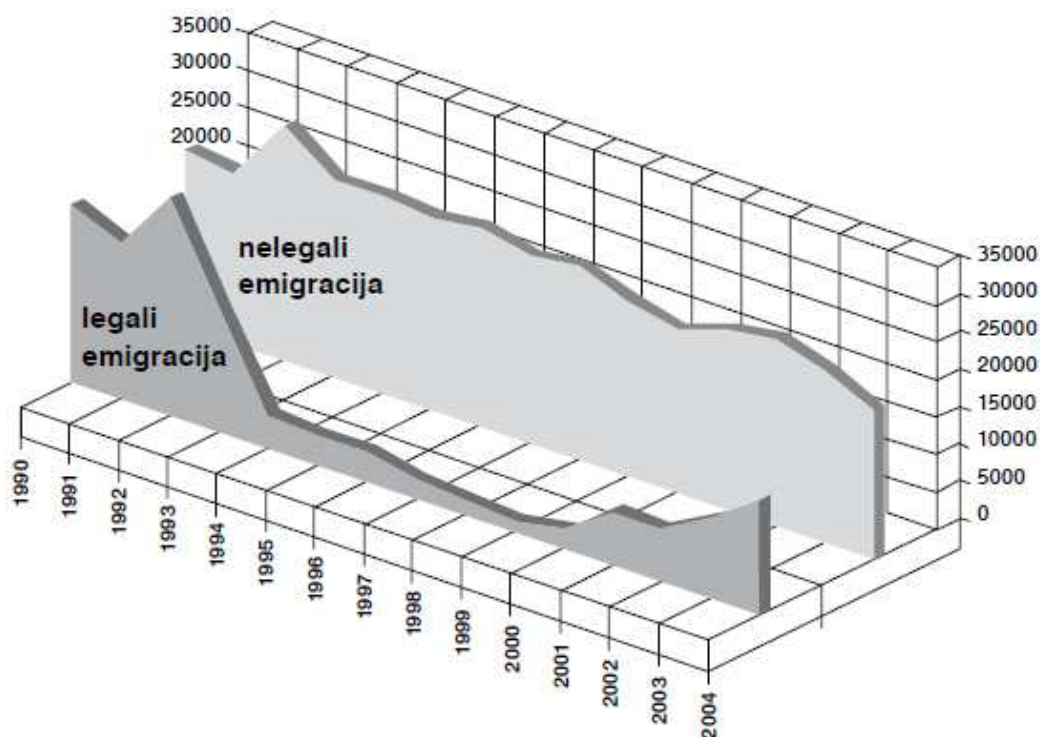
6 pav. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų 1991 – 2005 m.

Šaltinis: Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991-2005, 2006, p. 4

Iš pateiktų duomenų pastebima, jog būtent nuo 1995 m. sparčiai pradėjo augti bedarbių skaičius Lietuvoje. Kaip atskleidžia Lietuvos darbo biržos duomenys, nuo 1995 m. pradėjęs didėti bedarbių skaičius, dėl sunkios ekonominės bei socialinės situacijos Lietuvoje išliko iki 2000 metų. Kaip teigia Lietuvos darbo birža, 2000 metais buvo užfiksuotas didžiausias bedarbių skaičius – 11.2 % (Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991-2005, 2006). Tad galima daryti išvadą, kad viena iš pagrindinių priežasčių, paskatinusių asmenis tuo laikotarpiu migruoti iš Lietuvos į Vakarų valstybes - didelis nedarbas šalyje.

1990 – 2000 m. pagrindinė išorinės migracijos priežastis buvo ekonominiai motyvai, dėl šios priežasties tuo metu išvyko 42 % visų migrantų (Lietuvos gyventojai, 1990-2000, Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 2002). Įvedus bevizį įvažiavimo į daugumą Europos ir kitų pasaulio šalių režimą, labai padaugėjo įvairių trumpalaikių išvykų (smulkios prekybos, mokymas, kvalifikacijos kėlimas ir pan.), kurių dažna virto į nelegalią emigraciją.

G. Malinauskas konferencijoje „Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai“ teigia, jog pirmojo dešimtmečio pradžioje, po Nepriklausomybės atgavimo, pagal turimus duomenis dominavo trumpalaikės grįžtamosios kelionės komercijos, verslo, mokslo, kultūrinių mainų tikslais. Pamažu ilgėjo migracijos laikas ir keitėsi tikslai. Didėjo nelegalios emigracijos mastas – ilgalaikio buvimo ir darbo užsienyje kelionių. 7 pav. akivaizdžiai atspindi, kad iki 2004 m., kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą, vyravo nelegali migracija, t. y. išvykimai dažniausiai buvo nedeklaruojami:

7 pav. Emigracijos tendencijos Lietuvoje 1990–2004 m.

Šaltinis: Malinauskas, 2006, p. 72

Šie duomenys tik preliminarūs, nes lyginami demografinių rodiklių – gimstamumo, mirtingumo ir legalios migracijos – skaičiai. Tačiau nuo 2004 m. padėtis pradėjo keistis – ėmė daugėti deklaruojamų išvykimų. Taip atsitiko, kai Lietuva ratifikavo ES reglamentus dėl laisvo asmenų judėjimo: nuo 2004 m. lapkričio 15 d. ES valstybių narių piliečiams ir jų šeimos nariams, tarp jų ir lietuviams, pradėti išduoti Europos Bendrijų leidimai gyventi ES šalyse.

2006 m. statistikos departamentas, norėdamas sužinoti neoficialiai išvykusiųjų žmonių skaičių, atliko tyrimą, kuris leido įvertinti per 2001-2005 metus išvykusiųjų asmenų skaičių. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tik kas antras, trečias Lietuvos gyventojas emigrudamas deklaruoja savo išvykimą. Vadinasi, visi kiti migruojantis asmenys išvyksta neoficialiai arba savo išvykimą deklaruoja atvykę į užsienį.

Galima teigti, jog sužinoti išvykusiųjų iš Lietuvos tikslų skaičių praktiškai yra neįmanoma. Įvairūs autoriai savo darbuose pateikia skirtingus emigravusiųjų iš Lietuvos duomenis, todėl, kad tikslų duomenų apie emigracijos mastus nėra.

Taigi, apibendrinant nepriklausomos Lietuvos tarptautinės migracijos tendencijas, būtina pabrėžti, kad pasikeitęs valstybės politinis, teisinis, ekonominis, socialinis ir kultūrinis statusas nuo pirmųjų atsikūrusios valstybės dienų pradėjo formuoti ir Lietuvos gyventojų tarptautinės migracijos modelį. Iš pradžių didžiausi migracijos srautai nusidriekė Rytų kryptimi. Tai buvo imigrantų iš buvusių Sovietų Sąjungos respublikų reemigravimas į etninę tėvynę. Vėliau Lietuvos tarptautinės migracijos skaičiaus pokyčiams įtakos turėjo trumpalaikės gyventojų išvykos į Vakarų Europos šalis, suformavusios trumpalaikės migracijos virtimo nuolatine, o dažniausiai ir nelegalia, nedeklaruota migracija, tarptautinės migracijos modelį (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007).

Analizuojant emigracijos mastus, pažymima, jog tris metus iki tapant Lietuvai ES nare oficialios emigracijos mastai buvo labai sumažėję (oficialiais duomenimis, 2001 m. emigravo 7253, 2002 m. – 7086, 2003 m. – 11032 asmenys), to priežastis gali būti nelegalios migracijos padidėjimas. (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2005, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, p. 17).

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, atsirado daugiau galimybių Lietuvos piliečiams dirbti, mokytis ir kelti kvalifikaciją bet kurioje ES valstybėje. Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse organizacijose skatina didesnę Lietuvos piliečių emigraciją.

2.1.2. Emigracijos raida po narystės Europos Sąjungoje

2004 m. gegužės 1 dieną stojimo į Europos Sąjungą sutartimi (ES) Lietuva tapo sąjungos nare ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama ES, su pakeitimais ar papildymais, šalimi.

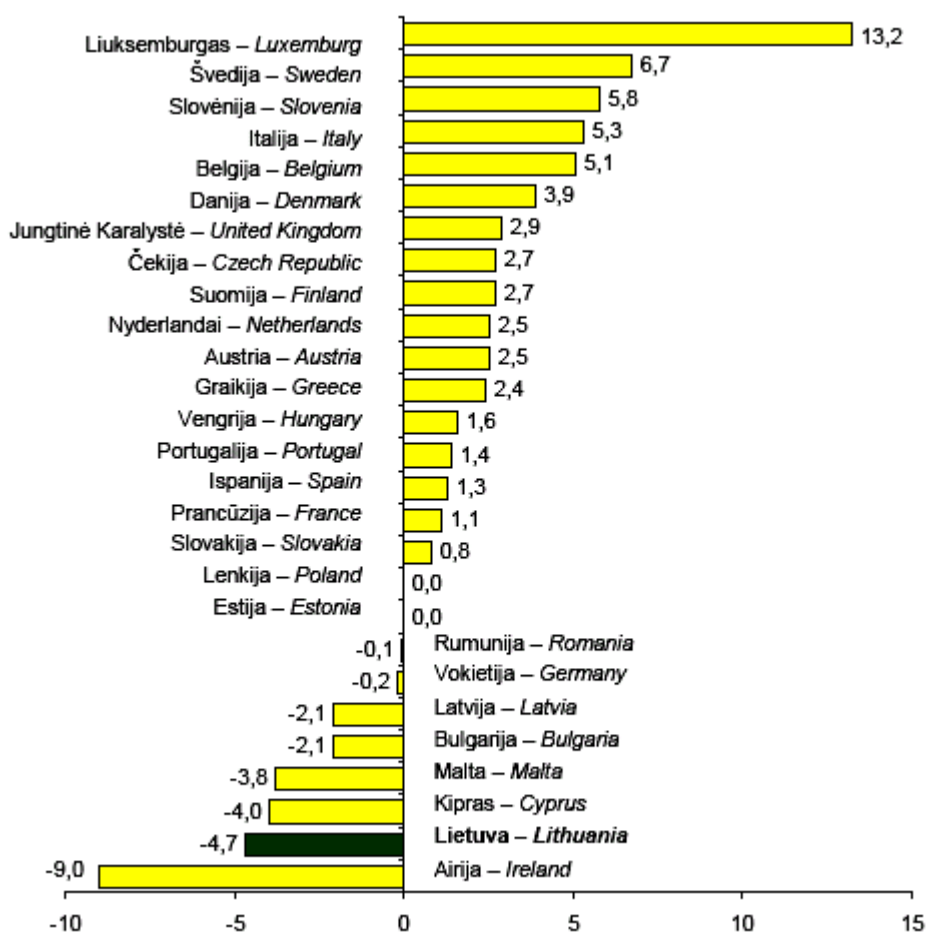
Verta pažymėti, jog Europos Bendrija, kurdama vidaus rinką, įgyvendina keturias pamatines laisves, susijusias su piliečių teisėmis ir vidiniu saugumu. Įstojus į ES, Lietuvai buvo suteikta teisė naudotis šiomis keturiomis laisvėmis: Laisvas asmenų judėjimas tarp ES valstybių narių, pradedant nuo teisės į darbą ir teisės gyventi ir baigiant sienos kontrolės tarp valstybių narių panaikinimu; Pagrindinės laisvės ES piliečiams kitose valstybėse narėse, tokios kaip lygios ekonominės, politinės ir pilietinės teisės; Imigracijos ir prieglobsčio politika, įskaitant bendradarbiavimą dėl pabėgėlių politikos

bei bendrą politiką trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu. Policijos ir teismų bendradarbiavimas kovojant su prekyba narkotikais, teroristine veikla, tarptautiniu nusikalstamumu (Hix, 2006, p. 402).

Apibrėžus šias visas teises, galima teigti, jog būtent piliečių naudojimas pirmąjį jiems suteikta laisve ir buvo priežastis sparčiam emigracijos iš Lietuvos augimui. Lietuvai tapus ES nare, išvykti dirbti į užsienį tapo dar paprasčiau.

Tikslių duomenų apie emigracijos srautus nėra. Statistikos departamento turimi duomenys susiję su keleriopomis problemomis, kurios neleidžia jų laikyti tiksliais emigracijos mastų paveikslu. Pagal emigracijos apibrėžimą, emigravusiais laikomi tie žmonės, kurie yra oficialiai pranešę apie savo išvykimą iš šalies. Pavyzdžiui, žmonės, pragyvenę užsienyje kad ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę ir vieną ar du sykius per metus sugrįžtantys, emigrantais nelaikomi ir statistikoje neatsispindi, nors jų situacija realiai – socialiai, kultūriškai ir ekonomiškai – atitinka „emigranto“ statusą (Pukelienė et al., 2007).

Kalbant apie ekonominės migracijos politiką Lietuvoje, labai svarbu atsižvelgti į bendrą emigracijos ir imigracijos mastą šalyje.

8 pav. Tarptautinė neto migracija ES valstybėse narėse 2009 m.

Lietuvai tapus ES nare ir atsiradus daugiau galimybių teisėtai dirbti ir gyventi kitose ES šalyse, toliau buvo stebima masinė piliečių ekonominė emigracija.

Pateikiama emigracijos situacijos analizė atlikta remiantis Statistikos Departamento duomenimis apie gyventojų emigraciją bei pagrindinius ekonominės socialinės raidos rodiklius. Paskutinių metų migracijos situacija atvaizduota 4 lentelėje.

4 lentelė. Tarptautinė emigracija. Statistiniai rodikliai ir metai

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Emigrantai deklaruojant išvykimą	11 032	15 165	15 571	12 602	13 853	17 015	21 970	83 577
Imigrantai deklaruojant atvykimą	4 728	5 553	6 789	7 745	8 609	9 297	6 487	5 213
Neto migracija	-6 304	-9 612	-8 782	-4 857	-5 244	-7 718	-15 483	-77 944
Nedeklaruota emigracija	11 700	17 300	32 500	15 200	12 700	6 700	12 700	...
Viso emigrantų	22 732	32 465	48 071	27 802	26 553	23 715	34 670	...

Šaltiniai: sudaryta darbo autorės remiantis: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2011/01, 2011, p.55; Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2010, p. 8; Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009, p. 146; Statistikos departamentas. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020102&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6282&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

Statistikos departamento duomenimis per 2001-2010 m., įvertinant deklaruotus išvykimus, iš Lietuvos emigravo 204,7 tūkst. šalies gyventojų, imigravo – 64,2 tūkst. žmonių (Gyventojų tarptautinė migracija. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=9060>).

Kaip matyti iš 4 lentelės emigrantų skaičius nuo 2003 m. nuolat didėjo, ir tik 2006 m. buvo mažesnis nei 2005 m.

Imigrantų skaičius kiekvienais metais taip pat didėjo, didžiausias pokytis buvo 2008 m. Galima sakyti, kad tiek emigracijos tempai, tiek imigracijos per paskutiniuosius metus auga.

Remiantis 4 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, kad emigracijos procesas pradėjo lėtėti tik 2006 m. Tokią situaciją lėmė gerėjanti ekonominė situacija šalyje – mažėjantis nedarbas, augančios pajamos. Tačiau situaciją šalyje gerokai pakoregavo pasaulinė ekonominė krizė (Butkus, Matuzevičiūtė, 2009, p.29).

Eurostato duomenimis, 2005 m. tik penkiose Europos Sąjungos valstybėse narėse migracijos saldo 1000-iui gyventojų buvo neigiamas: Lietuvoje (-2,6), Nyderlanduose (-1,2), Latvijoje (-0,5), Estijoje (-0,3) ir Lenkijoje (-0,3), (Rakauskienė, 2006).

Statistikos departamento vertinimais, 2009 m. emigravo 34,7 tūkst. Lietuvos gyventojų, tai 1,5 karto daugiau negu 2008 m. 2005 m. – 48,1 tūkst. – šalies gyventojų emigravo. Vėliau 2006 – 2008 m., emigracijos tempas lėtėjo – išvykusiųjų skaičius sumažėjo nuo 27,8 tūkst. 2006 m. iki 23,7 tūkst. 2008 m. 2009 m. išvykimą deklaravo 22 tūkst. (63%) emigrantų, nedeklaravo –12,7 tūkst. (37%), o 2005 m. – atitinkamai 15,6 tūkst. (32%) ir 32,5 tūkst. (68%), (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2010).

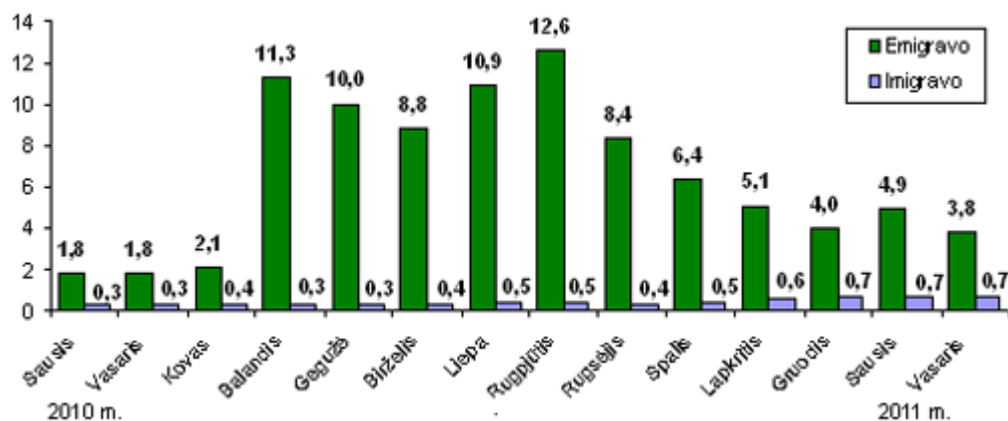
2007 m. iš Lietuvos į užsienio valstybes gyventi nuolat arba ilgiau nei 6 mėn. išvyko 26,5 tūkst. žmonių - 1,3 tūkst. (4,7 proc.) mažiau nei 2006 m.

Tiriant emigrantų skaičiaus dinamiką (žr. 4 lent.), nustatyta, kad iki 2007 m. nedeklaruotos emigracijos skaičius viršijo deklaruotą emigraciją, kadangi tokią situaciją sąlygojo laisvas asmenų judėjimas ES. 2008 m. išaugo deklaruotos emigracijos skaičius, nors bendras emigrantų skaičius dėl gerokai sumažėjusio nedeklaruotos emigracijos skaičiaus mažėjo, kadangi ekonomikos nuosmukis pastebimas ne tik Lietuvoje, bet ir emigracijos šalyse. Todėl galima daryti prielaidą, kad emigruoja tik žmonės, kurie užtikrinti dėl darbo ir gyvenimo sąlygų kitoje šalyje (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009).

Kaip matyti iš 4 lentelės emigrantų deklaravusių išvykimą skaičius didžiausias analizuojamu laikotarpiu buvo 2010 m. 83,5 tūkst. gyventojų, mažiausiai išvyko 11 tūkst. gyventojų 2003 m. Migracijos saldo analizuojamu laikotarpiu buvo neigiamas. Galima sakyti, kad tiek emigracijos tempai, tiek imigracijos per paskutiniuosius metus auga, tik 2006 metais buvo emigracijos tempai sumažėję.

Didžiausias legalios emigravusių Lietuvos gyventojų skaičius užfiksuotas 2010 m., viso 83 577 gyventojų (kai itin išaugo deklaruotos emigracijos skaičius), t. y. 3,8 karto daugiau negu 2009 m. Vidutiniškai per metus 1000 gyventojų teko 25,3 emigranto (2009 m. – tik 6,6). Tam įtakos galėjo turėti Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymu nustatyta prievolė nuolatiniam šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Savo nuolatinės gyvenamosios vietos keitimą iš Lietuvos į užsienio valstybę galėjo deklaruoti ir tie, kurie gyveno užsienyje jau anksčiau.

Pagal pateiktus Statistikos departamento duomenis 2010 m. balandžio – rugpjūčio mėnesiais emigracijos srautai iš Lietuvos buvo didžiausi – vidutiniškai per mėnesį savo išvykimą deklaravo 10,7 tūkst. emigrantų. Paskutinius keturis 2010 m. mėnesius deklaruotos emigracijos srautai sumažėjo – nuo 8,4 tūkst. emigrantų rugsėjo mėnesį iki 4,0 tūkst. – gruodžio mėnesį (žr. 9 pav.), (Gyventojų tarptautinė migracija. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=9060>).

9 pav. Emigracija ir imigracija tūkst. gyventojų 2010 – 2011 m.

Šaltinis: Gyventojų tarptautinė migracija. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=9060>

Statistikos departamento nedeklaruotos migracijos tyrimo vertinimais, iki 2010 m. kas antras trečias iš Lietuvos išvykęs asmuo nedeklaravo savo išvykimo.

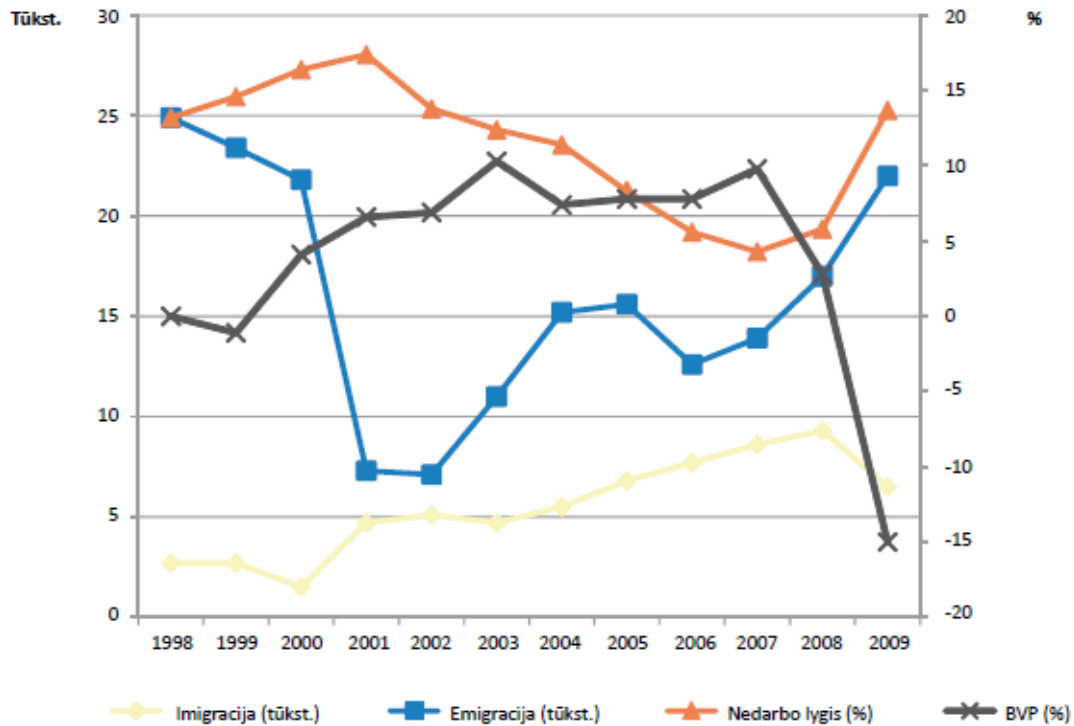
Patikslinti emigracijos mastus ir gyventojų skaičių 2001–2010 m. leis Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinis gyventojų ir būstų surašymas.

Lietuva nuo pat nepriklausomybės laikų yra emigracijos šalis. Eurostato duomenimis, Lietuva turi vieną didžiausių neigiamų migracijos saldo visoje ES (vertinant 1000-čiui gyventojų). Pagal 2009 metų Eurostato duomenis, Lietuvos neto migracija tūkstančiui gyventojų yra -4,7. 2008 metais Lietuva turėjo didžiausią neigiamą neto migraciją ES (-4,7 tūkstančiui gyventojų), (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

Emigracijos iš Lietuvos srautai viršija imigracijos srautus po keletą kartų. Įdomu pastebėti, kad net ir ekonomikos augimo metu daugiau žmonių išvažiuodavo iš Lietuvos nei atvažiuodavo (žr. 10 pav.). Imigracija išlieka menka ir nepajėgi kompensuoti emigracijos praradimų.

Natūralu, migracijos srautai (imigracija ir emigracija) Lietuvoje reaguoja į nedarbo lygį. Įdomu pastebėti, kad emigracija Lietuvoje auga net ir mažėjant nedarbui bei didėjant Bendrajam vidaus produktui (BVP). Tuo tarpu imigracija, kaip matome, gana tiksliai reaguoja į nedarbą ir BVP.

Reikia pastebėti, kad šiame grafike pavaizduota tik deklaruota emigracija. Ekspertų vertinimu, nuo 1990 metų, skaičiuojant deklaruotą ir nedeklaruotą išvykimą, iš Lietuvos išvyko apie 500 tūkst. šalies gyventojų, o imigravo apie 110 tūkst. žmonių (įskaitant ir grįžtančius lietuvius), (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

10 pav. Emigracija (tūkstančiais), imigracija (tūkstančiais), nedarbas (%) ir BVP (%) 1990–2009 m. Lietuvoje

Šaltinis: Sipavičienė, Jeršovas, 2010, p. 20

Apibendrinant galima teigti, kad emigracijos rodikliai 2004–2005 m. laikotarpiu pradėję stipriai kilti, 2006–2007 m. sumažėjo. Tai įtakoją šalies pagerėjusi ekonominė situacija bei priimtos ir vykdomos migracijos mažinimo priemonės. 2008 m. emigracijos rodikliai ženkliai padidėjo, tai galėjo įtakoti Pasaulinę ekonominę krizę.

Pateikta emigracijos situacijos analizė rodo, kad emigracija yra dinamiškas ir vis didesni mastą įgaunantis procesas, lemiantis demografinius, socialinius, ekonominius procesus šalyje. 2006 m. užfiksuotas deklaruotos emigracijos sumažėjimas, deja, buvo laikinas. 2007 m. į užsienį gyventi nuolat arba ilgiau negu šešiams mėnesiams išvyko apie 13,8 tūkst. lietuvių, arba maždaug 1,2 tūkst. daugiau negu 2006 m. Tai rodo, kad nepaisant gerėjusios ekonominės situacijos išlieka psichologinio pobūdžio veiksniai, verčiantys žmones emigruoti. 2008 m. emigracijos srautas iš Lietuvos išaugo dar 3162 (lyginant su 2007 m.).

Didžiausias legalios emigravusių Lietuvos gyventojų skaičius užfiksuotas 2010 m., viso 83 577 gyventojų (kai itin išaugo deklaruotos emigracijos skaičius). Pagrindinė tokio padidėjimo priežastis – emigrantų siekis įteisinti savo išvykimą dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Galima teigti, kad blogėjanti ekonominė situacija Lietuvoje bei nepalankios ateities prognozės ir toliau skatina lietuvius emigruoti.

2.2. Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos mastai

Konstatuodami didelę gyventojų emigracijos iš Lietuvos mastą, nedaug ką galime tiksliai pasakyti apie emigruojančiuosius – jų išsilavinimą, profesijas, sektorius, kuriuose dirba, ir pan., kadangi tik nedaugelis deklaruoja savo išvykimą į kitą šalį ir nurodo asmeninius duomenis.

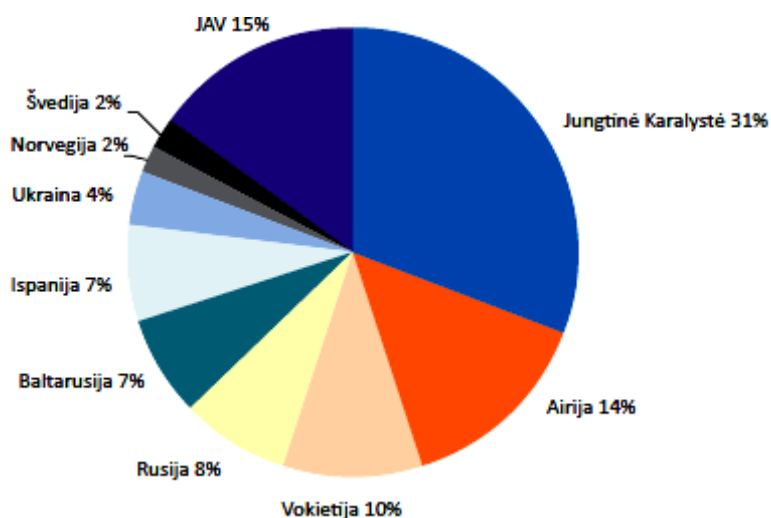
Lietuvos statistikos departamentas neturi tokių duomenų arba pateikia tik labai bendrą informaciją. Šios žinios itin svarbios analizuojant emigracijos analizę, nes leidžia įvertinti ne tik kiekybinius, bet ir kokybinius emigracijos poveikio aspektus.

Emigraciją lemia individualūs žmonių motyvai, iš kurių įvairūs autoriai dažniausiai išskiria žmogaus amžių, išsilavinimo lygį, šeimyninę padėtį, kalbos mokėjimą, simpatiją šaliai ir kt. Didesnis dėmesys iš minėtų veiksnių tai yra amžius, tad didžiausia netektis Lietuvai yra išvykstantys jauni, taip pat aukštos kvalifikacijos darbuotojai.

2.2.1 Emigrantai pagal būsimąją gyvenamąją vietą

Pastarąjį dešimtmetį labai keičiasi migracijos kryptys ir mastai. 2004 m. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, įsigaliojo laisvas asmenų judėjimas. 1990–1993 m. didžiausi emigraciniai srautai buvo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos respublikas, o nuo 1994 m. – į Vakarų (Rakauskienė, 2006).

Remiantis Statistikos departamento pateiktais duomenimis, Lietuvos gyventojai vieni iš labiausiai migruojančių ES. Pagrindiniai emigrantų taikiniai – Didžioji Britanija, Vokietija, Airija, Ispanija, Švedija. Tiksliai emigruojančių gyventojų suskaičiuoti neįmanoma dėl laisvos migracijos ES viduje režimo, vengimo migruoti oficialiai ir pačios statistikos natūralių ribotumų.

Šaltinis: Sipavičienė, Jeršovas, 2010, p. 21

11 pav. Valstybės, į kurias išvyko Lietuvos gyventojai 2004-2009 m.

Statistikos departamento duomenimis nuo pat įstojimo į Europos Sąjungą Lietuvoje išlieka ta pati tendencija: daugiau negu du trečdaliai emigrantų išvykimo tikslo šalimi renkasi Europos Sąjungos valstybę narę. Kaip matyti iš 11 paveikslo, daugiausia emigrantų deklaravusių savo išvykimą buvo į Jungtinę Karalystę – 31 %, Jungtines Amerikos Valstijas (JAV) – 15 % ir Airiją – 14 %.

Emigracijos iš Lietuvos masto dinamika pateikta 5 lentelėje. Didžiausia emigracijos banga pastebėta 2005 m., kam didžiausią poveikį padarė Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, liberalesnės išvykimo į užsienį sąlygos bei atsiradusios legalaus darbo galimybės. Vėliau atitinkamai 2008 - 2010 metais.

5 lentelė. Emigrantai, deklaravę išvykimą. Požymiai: būsima gyvenamoji vieta (valstybė) ir metai

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Iš viso pagal valstybes	15 165	15 571	12 602	13 853	17 015	21 970	83 577
Airija	1 009	2 073	1 313	1 616	1 983	2 763	13 048
Ispanija	730	794	766	841	917	1 355	3 535
Jungtinė Karalystė	3 525	4 223	3 223	3 659	4 472	5 719	40 901
Jungtinės Valstijos	2 980	2 010	1 771	1 540	1 782	1 700	2 783
Vokietija	1 727	1 473	1 114	1 277	1 349	1 350	3 806
Kitos Valstybės	5 194	4 998	4 415	4 920	6 512	9 083	19 084

Šaltiniai: sudaryta darbo autorės remiantis: Statistikos departamentas.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020104&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6284&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

Iki įstojimo į ES asmenys daugiausiai emigravo į JAV bei Vokietiją, tačiau nuo 2004 m. didžiausi emigracijos mastai driekiasi į Jungtines Karalystes, taip pat Airiją, kadangi nuo narystės ES pradžios motyvaciją emigruoti į šias šalis sustiprino galimybė dirbti legaliai. Emigruoti į Jungtines Karalystes ir Airiją skatina ne tik liberali ekonomika, santykinai aukšti atlyginimai, pasaulinės kalbos mokėjimas, bet ir susiformavę socialiniai tinklai, palengvinantys emigraciją.

2006 m. daugiau nei pusė (apie 70 proc.) emigrantų išvyko į Europos Sąjungos valstybes: Jungtinę Karalystę (26 proc. išvykusių, palyginti su bendru emigrantų skaičiumi), Airiją (20 proc.), Vokietiją (9 proc.), Ispaniją (6 proc.). Lietuvos gyventojai emigruoja ir į Jungtines Amerikos Valstybes (14 proc.), Rusijos Federaciją (7 proc.), Baltarusiją (6 proc.), (Pukelienė et al., 2007).

2008 m. į Jungtinę Karalystę emigravo 26 procentai emigrantų, Airiją – 12, Vokietiją – 8, Ispaniją – 5 procentai. Išvykstama nuolat gyventi ir į JAV (11% visų emigrantų), Rusijos Federaciją, Baltarusiją (po 6%), (Demografijos metraštis, 2009, p. 167).

2009 m. į Jungtinę Karalystę išvyko 33 proc. emigrantų, Airiją – 14, Baltarusiją – 9, Jungtines Amerikos Valstijas – 8, Vokietiją ir Ispaniją – po 6, Rusijos Federaciją – 5 procentai. Per paskutiniuosius penkerius metus daugiau nei du trečdaliai emigrantų tikslo šalimis rinkosi Jungtinę Karalystę, Airiją, Jungtines Amerikos Valstijas ir Vokietiją (Demografijos metraštis, 2010, p. 172).

2010 m. beveik pusę emigrantų išvyko į Jungtinę Karalystę, o pernai – daugiau negu trečdalis. Į Airiją 2009 m. emigravo 14 procentų visų emigrantų, o 2010 m. – 15,7 procento. 2010 m. mažiau išvyko į Jungtines Valstijas, nei 2009 m.

Padidėjo emigravusiųjų į Norvegiją skaičius – nuo 0,8 tūkst. 2009 m. iki 4,9 tūkst. 2010 m. ir pernai pagal emigrantų skaičių Norvegija buvo trečioji. 2010 m. 4,6 procento visų emigrantų tikslo šalimi rinkosi Vokietiją, 4,3 procento – Ispaniją, 3,3 procento – Jungtines Amerikos Valstijas, 2 procentai – Švediją, 1,8 procento – Rusijos Federaciją ir 1,7 procento – Baltarusiją (Tarptautinė migracija. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=9060>).

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, išvykti dirbti į užsienį tapo dar paprasčiau. Sprendžiant pagal atitinkamoms Jungtinės Karalystės ir Airijos tarnyboms pateiktų prašymų suteikti socialinio draudimo kodą skaičių, Lietuvos piliečiai buvo vieni aktyviausių tarp naujųjų ES valstybių. Pastaraisiais metais Lietuvoje nuosekliai mažėjo nedarbas; šia tendencija paaiškina ne tik ekonomikos plėtra, bet ir gyventojų emigracija.

Apibendrinant galima teigti, Jungtinė Karalystė ir Airija – patraukliausios valstybės, į kurias iš Lietuvos išvyksta didžioji dalis emigrantų. 2001-2002 m. asmenys daugiausiai emigravo į JAV bei Vokietiją, tačiau nuo 2004 m. ryškiausiai padidėja emigracija į Jungtines Karalystes, taip pat Airiją, kadangi nuo narystės ES pradžios motyvaciją emigruoti į šias šalis sustiprino galimybė dirbti legaliai. Emigruoti į Jungtines Karalystes ir Airiją skatina ne tik liberali ekonomika, santykinai aukšti atlyginimai, pasaulinės kalbos mokėjimas, bet ir susiformavę socialiniai tinklai, palengvinantys emigraciją.

2.2.2 Emigrantai pagal lytį ir santuokinę padėtį

Konstatuotina, kad per analizuojamą 1990-2010 m. laikotarpį, Lietuvoje sumažėjo bendras gyventojų skaičius, t.y. tiek vyrų, tiek moterų sumažėjo tolygiai (žr. 6 lent.).

Pateiktoje lentelėje matyti, jog lyginant visų gyventojų skaičių, kiekvienais metais moterų skaičius didesnis už vyrų. Galima daryti išvadas, jog didžiąją dalį Lietuvos gyventojų sudaro moterys.

6 lentelė. Gyventojų skaičius

Metai	Gyventojų skaičius, tūkst.		Pasiskirstymas pagal lytį, %	
	moterys	vyrų	moterys	vyrų
1990	1946,2	1747,5	52,7	47,3
1995	1925,8	1717,2	52,9	47,1
2000	1867,8	1644,3	53,2	46,8
2001	1856,1	1630,9	53,2	46,8
2002	1851,1	1624,5	53,3	46,7
2003	1845,2	1617,3	53,3	46,7
2004	1837,2	1608,7	53,3	46,7
2005	1827,2	1598,1	53,3	46,7
2006	1816,6	1586,7	53,4	46,6
2007	1807,9	1577,0	53,4	46,6
2008	1799,4	1567,0	53,5	46,5
2009	1790,6	1559,3	53,5	46,5
2010	1781,3	1547,7	53,5	46,5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis: Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1299>

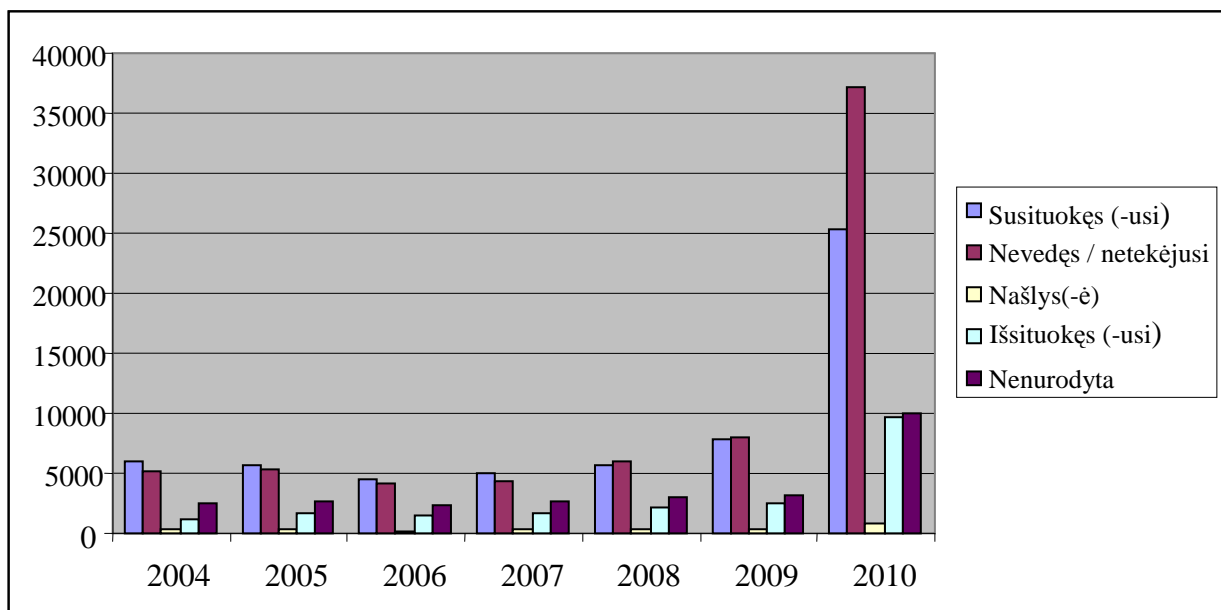
Statistikos departamento duomenimis 2009 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 1790,6 tūkst. moterų – 231,3 tūkst. daugiau negu vyrų. Moterys sudarė 53,5 % visų gyventojų, 1000 vyrų teko 1148 moterys.

Moterų ir vyrų amžiaus struktūra skiriasi. Iki 30 metų amžiaus vyrų yra daugiau nei šio amžiaus moterų, tačiau 60 metų ir vyresnių moterų yra 1,8 karto daugiau negu vyrų. 2009 m. pradžioje moterų vidutinis amžius buvo 41,5 metų, vyrų – 36,5 metų.

2009 m. pradžioje, kas ketvirta 15 metų amžiaus ir vyresnė moteris ir kas trečias šio amžiaus vyras niekada negyveno santuokoje. Ištekėjusios moterys sudarė 45,6 %, vedę vyrai – atitinkamai 52,6 %. Išsituokusių moterų buvo pusantro karto, našlių moterų – net 6 kartus daugiau nei vyrų (Moterys ir vyrai Lietuvoje. Statistikos departamentas, 2009).

2010 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 1781,3 tūkst. moterų ir 1547,7 tūkst. vyrų. Moterys sudarė 53,5 % visų gyventojų, 1000 vyrų teko 1151 moteris. Vidutinis moterų amžius buvo 41,8 metų, vyrų – 36,7 metų (Moterys ir vyrai Lietuvoje. Statistikos departamentas, 2010).

Pateikiama emigracijos situacijos analizė atlikta remiantis Statistikos Departamento duomenimis, apie gyventojų emigraciją pagal santuokinę padėtį. Paskutinių metų migracijos situacija atvaizduota 12 paveikslėlyje.

12 pav. Emigrantai deklaravę išvykimą pagal santuokinę padėtį

Šaltiniai: sudaryta darbo autorės remiantis: Statistikos departamento duomenimis:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020105&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=6285&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020102&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=6282&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

Statistikos departamento duomenimis iki 2007 m. daugiausiai žmonių išvykstančių į užsienį buvo sukūrę šeimas. Jie sudarė daugumą visų išvykstančiųjų skaičiaus. Kasmėt vis daugiau sutuoktinių išvyksta ieškoti geresnio gyvenimo į užsienį (12 pav.). Lyginant 2004 m. ir 2010 m. galime teigti, kad pastaraisiais metais daugiau emigravo jaunų, niekada nesusituokusių žmonių. Taip pat tarp išvykstančiųjų padaugėjo išsituokusių žmonių skaičius.

2005 m. kiek mažiau nei pusę (43,5%) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų sudarė susituokę asmenys (2001 m. – 56,0%). Nesusituokusiųjų dalis tarp šio amžiaus emigrantų padidėjo nuo 29,9 % 2001 m. iki 41,5 % 2005 m. (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2006).

Statistikos departamento duomenimis 2006 m. emigravę vyrai sudarė 53 %, moterys – 47 %. Beveik pusė (44 %) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų moterų ir vyrų (42 %) – susituokę asmenys, atitinkamai 2003 m. – 46 %. ir 50 %. Nebuvusieji santuokoje sudarė 44 % šio amžiaus emigrantų vyrų, moterų – 36 %.

2007 m. daugiau kaip du trečdaliai (67%) 18 metų ir vyresnio amžiaus išvykusių moterų buvo nesusituokusios, išsituokusios ar našlės (2006 m. – 56%). Apie 38 % 18 metų ir vyresnio amžiaus išvykusiųjų vyrų buvo susituokę (2006 m. – 35%). 2001 m. daugiau kaip pusę (57%) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų sudarė susituokusios moterys ir susituokę vyrai (55%), (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2008).

2008 m. daugiau negu 40 % 18 metų ir vyresnio amžiaus išvykusiųjų nuolat gyventi į kitas valstybes nebuvo susituokę, 43 % vyrų (2005 m. – 42%) ir 37 % moterų buvo susituokę. Beveik penktadalis (17 %) šio amžiaus emigravusių moterų ir kiek daugiau nei dešimtadalis (13 %) vyrų buvo išsituokę (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2009).

2009 m. daugiau kaip du trečdaliai (65%) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravusių moterų buvo netekėjusios, išsituokusios ar našlės (2005 m. – 55%). Maždaug pusė (48%) šio amžiaus emigravusių vyrų buvo vedę (2005 m. – 42%), (Demografijos metraštis, 2010 p. 172).

2010 m. emigravo 43,2 tūkst. moterų ir 40 tūkst. vyrų. Pernai beveik 70 % 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravusių moterų niekada negyveno santuokoje, buvo išsituokusios ar našlės, trečdalis – buvo ištekejusios (2009 m. – atitinkamai 65 % ir 35 %). Kas antras emigravęs šio amžiaus vyras 2010 m. niekada negyveno santuokoje, 38,9 % buvo vedę, 10,8 % – išsituokę ir našliai (2009 m. – atitinkamai 39 %, 48 % ir 13 %), (Gyventojų tarptautinė migracija. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=9060>).

Į kitas šalis dažniausiai migruoja nesusituokę žmonės arba be vieno iš sutuoktinių, o tarp migruojančių šeimų dažniausiai išvyksta tos, kurios neturi vaikų.

Dešimtmečio pradžioje didesnė dalis (51,4 %) emigrantų buvo vyrai, moterys sudarė 48,6 %. Tokia struktūra rodo tipišką pirmosios bangos darbo emigraciją. Nuo 2003 m. emigravusių vyrų dalis ima mažėti, pradeda dominuoti moterų emigracija. Tokie pokyčiai rodo, kad prasidėjo emigrantų šeimų susijungimo procesas, o tai netiesiogiai liudija apie laikinos emigracijos virsmą ilgalaikę emigraciją (Butkus, Matuzevičiūtė, 2009, p. 30).

Pateikiama emigracijos situacijos analizė atlikta remiantis Statistikos Departamento duomenimis apie gyventojų deklaruotą ir nedeklaruotą emigraciją pagal amžių ir lytį. Paskutinių metų migracijos situacija atvaizduota 7 lentelėje.

Kaip matyti iš 7 lentelės, 2001-2009 m. laikotarpiu vidutinis emigrantų skaičius sudarė 253 tūkst. gyventojų. Vyrų šiame skaičiuje sudarė vidutiniškai 45 %, o moterys - 55 %.

Taigi pastebima, kad po 2003 m. situacija pasikeitė ir pastaruoju metu didesnę dalį emigrantų sudaro moterys, išskyrus 2009 m., kuomet išvykusių vyrų skaičius ženkliai skiriasi.

2010 m. emigravo 43,2 tūkst. moterų ir 40 tūkst. vyrų.

2009 m. didėja vyrų emigrantų dalis, tuo metu emigravę vyrai sudarė 60 %, moterys – 40 % visų emigrantų, (2008 m. – atitinkamai 49% ir 51%). Daugiau kaip du trečdaliai (65%) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravusių moterų buvo netekėjusios, išsituokusios ar našlės (2005 m. – 55%). Maždaug pusė (48%) šio amžiaus emigravusių vyrų buvo vedę (2005 m. – 42%), (Demografijos metraštis, 2010, p. 172).

Statistikos departamento duomenimis 2008 m. emigravusios moterys sudarė 51 procentą, vyrai – 49 procentus.

7 lentelė. Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos srautai pagal amžių ir lytį

	2001– 2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Iš viso	37,6	22,7	32,5	48,1	27,8	26,5	23,7	34,7
Iš jų:								
15 metų amžiaus ir vyresni	31,7	20,4	29,5	41,5	23,7	23,7	21,0	31,7
Vyrai	16,6	10,2	14,0	21,1	12,6	10,9	10,3	19,4
Moterys	15,1	10,2	15,5	20,4	11,1	12,8	10,7	12,3
Asmenys, deklaruojantys išvykimą	14,4	11,0	15,2	15,6	12,6	13,8	17,0	22,0
Iš jų:								
15 metų amžiaus ir vyresni	12,1	9,5	13,2	13,4	10,7	11,7	14,6	19,3
Vyrai	6,2	4,4	6,1	6,4	5,1	5,5	7,1	10,4
Moterys	5,9	5,1	7,1	7,0	5,6	6,2	7,5	8,9
Asmenys, nedeklaravę išvykimo	23,2	11,7	17,3	32,5	15,2	12,7	6,7	12,7
Iš jų:								
15 metų amžiaus ir vyresni	19,6	10,9	16,3	28,1	13,0	12,0	6,4	12,4
Vyrai	10,4	5,8	7,9	14,7	7,5	5,4	3,2	9,0
Moterys	9,2	5,1	8,4	13,4	5,5	6,6	3,2	3,4
Asmenys, nedeklaravę išvykimo, palyginti su bendru emigrantų, skaičiumi %	61,7	51,5	53,2	67,6	54,7	47,9	28,3	36,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis: Demografijos metraštis, 2010, p. 174

2007 m. didesnę emigrantų dalį sudaro moterys. Emigravusios moterys sudarė 53 %, vyrai – 47%. Daugiau kaip du trečdaliai (67%) 18 metų ir vyresnio amžiaus išvykusių moterų buvo nesusituokusios, išsituokusios ar našlės (2006 m. – 56%). Apie 38 % 18 metų ir vyresnio amžiaus išvykusiųjų vyrų buvo susituokę (2006 m. – 35%), (Demografijos metraštis, 2008).

2006 m. emigravę vyrai sudarė 53 %, moterys – 47 %. Beveik pusė (44%) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų moterų ir vyrų (42%) – susituokę asmenys, 2001 m. jie sudarė atitinkamai 57 % ir 55 %. Nebuvusieji santuokoje sudarė 44 % šio amžiaus emigrantų vyrų, moterų – 36 % (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2007).

2005 m. iš Lietuvos išvyko nuolatinei arba ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui apsigyventi kitose šalyse 7 tūkst. moterų ir 6.4 tūkst. vyrų.

Galima teigti, jog Lietuvoje profesinės karjeros siekti moteriai sunkiau nei vyrui. Vieniųjų moterų didelis lyginamasis svoris Lietuvoje. Tokia situacija verčia moteris ieškoti geresnių savo potencialo realizavimo galimybių šeimos ir darbo srityse užsienyje.

Taip pat tiek oficialų tiek neoficialų moterų migracinį mobilumą galima būtų paaiškinti remiantis vyro ir moters uždarbio skirtumu Lietuvoje, kuris kaip žinia daugumos profesijų atžvilgiu moterų yra mažesnis. Taip pat svarbus veiksnys tiek moterims, tiek ir vyrams galėtų būti siekis greičiau, lyginant su Lietuva, „padaryti“ karjerą.

2.2.3 Emigrantai pagal amžiaus grupes

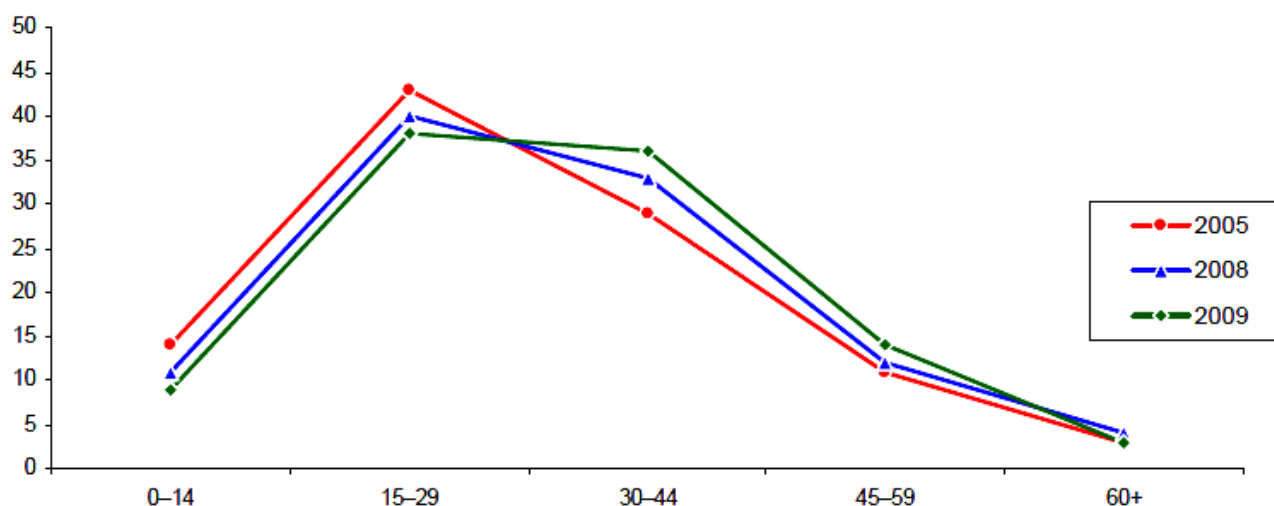
Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis išvykstantis lietuvis yra 20–29 metų. Santykinai didesnis jaunų asmenų polinkis emigruoti yra užfiksuotas ir kituose lietuvių emigracijos tyrimuose.

Dėl duomenų stokos nėra tiksliai žinoma migrantų srautų amžiaus struktūra. Vertinant legalios migracijos statistinius duomenis (80 % sudaro darbingo amžiaus gyventojai, iš jų daugiau nei pusė yra 20–35 metų) ir pagal analogiją su dabar egzistuojančiu migracijos potencialu (apie 50 % jaunimo iki 30 metų), bei atsižvelgiant į ekspertų nuomonę, Lietuva pirmiausia praranda jaunimą, todėl ateityje tai atsilieps tiek kitų demografinių procesų eigai (santuokos, gimstamumas, šeima), tiek darbo ištekliams – juos gali tekti importuoti iš trečiųjų šalių (Sipavičienė et al., 2009, p. 18).

Kaip rodo gyventojų surašymo duomenys, 63,5 % išvykusiųjų sudarė 15 – 34 metų jaunimas. Mobiliausias buvo 20 – 29 metų amžiaus grupės (1000 šių grupių gyventojų teko 25 migrantai). Lietuva dėl emigracijos pirmiausia praranda darbingo amžiaus gyventojus. Ypatinę susirūpinimą kelia pastaraisiais metais stebimas vaikų iki 14 metų emigracijos didėjimas (nuo 2004 m. išaugo 2 %), tai dar kartą patvirtina nuomonę, kad emigracija įgauna negrįžtamą pobūdį (Butkus, Matuzevičiūtė, 2009).

Statistikos departamento duomenimis pateiktame 12 pav. pastebimas ir taip jau akivaizdus faktas, kad didesnę dalį išvykusiųjų sudaro 15 metų ir vyresni. Tokios amžiaus grupės dominavimą galima būtų paaiškinti tuo, jog nuo 20 iki 34 metų amžiaus asmenys yra darbingiausia, labiausiai mokslo bei karjeros siekianti grupė.

Per paskutiniuosius dvejus metus kas antras emigrantas buvo 20–34 metų amžiaus. 2010 m. 18,5 tūkst. (22,3 %) emigrantų buvo 25–29 metų amžiaus, 15,1 tūkst. (18,2 %) – 20–24 metų, 12 tūkst. (14,4 %) – 30–34 metų amžiaus. Pernai 35–54 metų amžiaus žmonės sudarė ketvirtadalį visų emigrantų, 2009 m. – trečdalį. Kas aštuntas emigrantas buvo vaikas iki 18 metų amžiaus (2009 m. – kas septintas). Pagyvenę (60 metų ir vyresnio amžiaus) gyventojai 2009–2010 m. sudarė 2,6–0,9 procento visų emigrantų (Tarptautinė migracija. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9060>).

13 pav. Emigrantai pagal amžiaus grupes

Šaltinis: Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija. Statistikos departamentas, 2010, p. 10

Per 2008 - 2009 metus du iš trijų emigrantų buvo 20–49 metų amžiaus. 2009 m. penktadalį visų emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 14 % – 30–34 metų, po 13 % – 20–24 ir 35–39 metų, 8 % – 40–44 metų ir 7 % – 45–49 metų amžiaus gyventojai. Per 2008 - 2009 metus 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai sudarė tik 3–4 % visų emigrantų. Palyginti su ankstesniais metais, vaikų iki 14 metų amžiaus išvyko mažiau – 2009 m. emigravo 3 tūkst. (9% visų emigrantų) šio amžiaus vaikų, t. y. 300 mažiau negu 2008 m. (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2010).

2008 m. penktadalį visų emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 13 % – 20–24 metų, 14 % – 30–34 metų. 2005 m. – atitinkamai 21 %, 16 % ir 13 %. 2005–2008 m. kas šeštas emigrantas buvo iki 18 metų amžiaus. Pagyvenę gyventojai (60 metų ir vyresnio amžiaus) 2005–2008 m. sudarė 3 % visų emigrantų (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2009, p. 9).

Daugiausia dėl emigracijos prarandama 25–29 metų amžiaus gyventojų. 2007 m. jie sudarė apie 18 % visų emigrantų, 20–24 ir 30–34 metų amžiaus gyventojai – po 13 %, 2006 m. atitinkamai – 20%, 15 % ir 12 %. 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai 2007 ir 2006 m. sudarė tik apie 4 % visų emigrantų.

2007 m. mažiau išvyko 0–14 metų amžiaus vaikų. Tais metais emigravo 2,9 tūkst. (11 % visų emigrantų) vaikų, t. y. 1,2 tūkst. mažiau negu 2006 m. Kas septintas 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravęs asmuo vaikų turėjo, bet iš jų tik 7 % išvyko su vaikais. Dauguma (72 %) emigrantų vaikų liko Lietuvoje su vienu iš tėvų, kiti (28 %) – su seneliais ar kitais giminaičiais (Emigracijos tempai lėtėja. Statistikos departamentas).

2006 m. penktadalį emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 20–24 metų amžiaus gyventojai – 15 % ir 30–34 metų amžiaus – 12 % (2001 m. atitinkamai – 14 %, 14 ir 11 %). 60 metų ir

vyresnio amžiaus gyventojai 2006 m. sudarė nedidelę dalį – apie 4 % visų emigrantų (2001 m. – 8%), (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2007, p. 11).

2005 m. iš Lietuvos išvyko nuolat gyventi kitose šalyse 8 tūkst. moterų ir 7,6 tūkst. vyrų. Penktadalį emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 20–24 metų amžiaus – 16,3 %, 30–34 metų amžiaus – 12,9 ir 35–39 metų amžiaus – 8,7 %. Vaikai (0–14 metų amžiaus) sudarė 13,9 %, o pagyvenę gyventojai (60 metų ir vyresnio amžiaus) – tik 2,9 %. 15–59 metų amžiaus gyventojų dalis tarp emigrantų padidėjo nuo 75,8 % 2001 m. iki 83,2 % 2005 m. Vaikų ir pagyvenusių gyventojų dalis – sumažėjo atitinkamai 2,2 ir 5,3 procentinio punkto, 2005 m. palyginti su 2001 m. (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2006, p. 15).

2001 m. 20–24 ir 25–29 metų amžiaus gyventojai sudarė po 14 %, 30–34 – 11 %. 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai 2007 ir 2006 m. sudarė tik apie 4 % visų emigrantų (2001 m. – 8%). (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2008, p. 9).

Įvertinus statistinius duomenis, Lietuva pirmiausia praranda jaunimą. Tad galime teigti, jog jauno, darbingo amžiaus emigrantų skaičiaus didėjimas ateityje gali turėti įtakos kitiems demografiniams šalies procesams. Mažėjantis gimstamumas Lietuvoje - tai dar viena opiausių emigracijos sukeltų problemų.

Grynoji migracijos nauda priklauso nuo žmogaus amžiaus; tai reiškia, kad vyresnio amžiaus žmogui lieka trumpesnis laikotarpis, per kurį jis galės gauti naudą iš migracijos. Taip pat vyresni žmonės turi aukštesnį žmogiškojo kapitalo lygį, kuris yra specifinis dabartiniame darbe. Pagaliau vyresni žmonės dažnai patiria didesnius migracijos kaštus nei jauni, be to su amžiumi didėja psichologiniai migracijos kaštai, nes jis jau yra stipriai įsitvirtinęs ir sukūręs tvirtų ryšių visuomenėje. Tai slopina vyresnio žmogaus norą migruoti.

Kaip buvo minėta, tarp emigruojančiųjų daugiausia jaunimo. Tai veikia kitus demografinius procesus ir darbo išteklius. Emigrantus būtų galima skirstyti į dvi grupes – jaunimą, kurie neįvertinti kaip jauni specialistai baigia aukštuosius mokslus arba dėl nebaigto mokslo ar nepaklausios specialybės jiems yra itin sunku susirasti poreikius atitinkantį darbą Lietuvoje, ir vidutinio amžiaus žmones, kurie praranda darbą Lietuvoje ir dėl savo amžiaus, ribotų galimybių persikvalifikuoti išvyksta. Norint mažinti emigracijos mastus būtina sudaryti šiems gyventojų grupėms geresnes įsidarbinimo/persikvalifikavimo Lietuvoje galimybes (Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys, 2004).

Dabartinė situacija, kai nedarbas Lietuvoje išlieka gana didelis, mažėja atlyginimai ir išmokos bedarbiams, leidžia prognozuoti, kad emigracijos tendencijos ne tik kad nemažės, bet dar labiau išaugs ateinančiais metais. Situaciją apsunkina ir jau dešimtmetį stebima neigiama natūrali gyventojų kaita Lietuvoje, kai mirtingumo rodikliai gerokai viršija gimstamumą. Įvertinę imigracijos ir emigracijos bei

natūralios gyventojų kaitos tendencijas, matome, kad, mažėjant šalies gyventojų skaičiui, mažėja ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, taigi ir darbo pasiūla (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

Be amžiaus veiksnio, dar reikėtų akcentuoti ir emigrantus pagal išsilavinimo lygį. Į kitas šalis dažniausiai migruoja jauni, darbingi, intelektualūs Lietuvos žmonės.

2.2.4 „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos

Aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas arba protų nutekėjimas – tai dar viena problema, su kuria susiduria Lietuvos valstybė, bandydama pažaboti gyventojų emigraciją. Pagrindinė šio proceso sąlygojama problema slypi tame, jog besivystančios šalys susiduria su masiniu kvalifikuotos darbo jėgos išvykimu, sukeliančiu „protų nutekėjimo“ grėsmę bei neigiamą poveikį jų augimui ir vystymuisi (Bhorat, Mever, Mlatsheni, 2002).

Sąvoką „protų nutekėjimas“ (angl. brain drain) apibrėžiama, kaip išsilavinusių ar turinčių profesiją žmonių išvykimas iš vienos šalies, ekonominio sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl didesnio darbo užmokesčio ar geresnių darbo sąlygų (Bagdanavičius, Jodkonienė, 2008).

Tokia migracija vyksta dėl to, jog turtingiausios valstybės konkuruoja tarpusavyje, siekdamos užpildyti struktūrinį darbo jėgos stygių vis labiau žiniomis besiremiančioje ekonomikoje. Tačiau didžiausią susirūpinimą tai kelia vargingesnėms šalims, kadangi išsilavinę darbuotojai yra „paviliojami“ ir „išsiurbiami“ iš besivystančių regionų, taip sukeldami neigiamas pasekmes jų vystymuisi. A. Sipavičienės teigimu, protų nutekėjimas gali būti įvardijimas, kaip šalies ekonominio / inovacinio / konkurencinio potencialo plėtros stabdys (2006).

Kaip teigia S. Vaitekūnas knygoje „Gyventojai per du tūkstantmečius“, bet koks gyventojų išvykimas iš savo krašto jam yra nuostolingas, nes prarandami žmogiškieji ištekliai, kartu su jais kiekvieno žmogaus patirtis, darbo įgūdžiai, silpnėja tautinis genofondas ir pan. Dar didesnių nuostolių padaro kvalifikuočiausių žmonių išvykimas - protų nutekėjimas. Tai jau didelė globalinė problema, kuri yra apėmusi beveik visas ekonomiškai silpnėjančias valstybes.

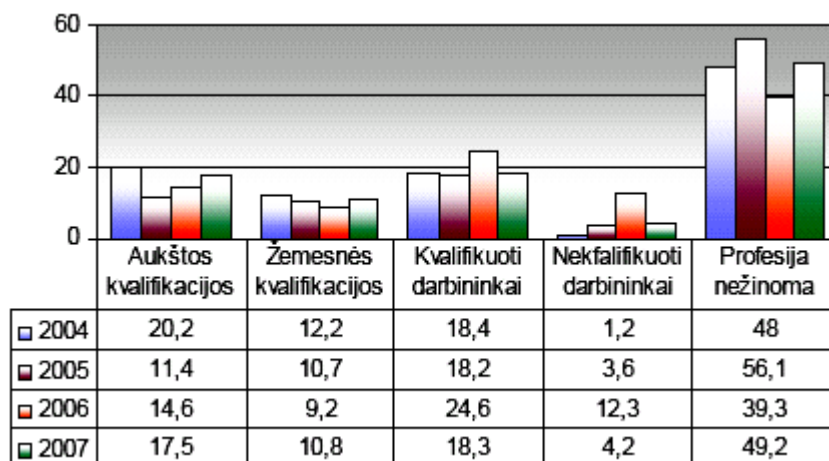
Neabejotina, kad Lietuvoje šiuo metu vyksta spartus „protų nutekėjimas“, turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. Iš Lietuvos kasmet išvažiuoja dešimtys ar net šimtai gabiausių mokslininkų, gydytojų, inžinierių, kitų aukštos kvalifikacijos specialistų. Iš talentingiausių studentų, kurių šimtai ar net tūkstančiai studijuoja užsienyje, į Lietuvą grįžta palyginti nedaug. Šie procesai Lietuvai įsijungus į Europos Sąjungą dar paspartėjo. Tačiau tikrąją situaciją įvertinti sunku, kadangi „protų nutekėjimas“ mažai kur yra fiksuojamas. Statistiškai „protų nutekėjimas“ sudaro menką emigracijos procentą. Į žiniasklaidos akiratį išvažiuojantys mokslininkai nepatenka, nes nekelia problemų priimančiam kraštui.

Aukščiausios kvalifikacijos migrantai, dešimtimis tūkstančių kasmet emigruojančių iš savo šalių, „nusėda“ ekonomiškai stipriausiose pasaulio valstybėse, kurios nenorėdamos prarasti savo pozicijų

pasulyje mielai priima mokslininkus, gydytojus, inžinierius. Tuo jos pagausina savo mokslinį potencialą, taip pat sutaupo milžiniškų lėšų, kurias būtų išleidę specialistams ruošti savo aukštosiose mokyklose (Vaitekūnas, 2006, p. 309).

Kiekvienais metais didėja emigrantų su didžiausią darbo paklausą turinčios profesijos procentas (žr. 14 pav.), taigi Lietuva susiduria su didele emigracija, praranda nemažai aukštos kvalifikacijos darbo jėgos ir tikėtina, kad Lietuvoje darbo jėgos, ypač kvalifikuotos, stygius tik didės.

Deja, konkrečių duomenų, realiai atspindinčių aukštos kvalifikacijos specialistų praradimą nėra, tačiau tokių specialistų trūkumas daugelyje Lietuvos ūkio šalių leidžia manyti, kad šalis netenka didelės dalies žmogiškojo kapitalo. Daugiausia nuteka informacinių technologijų specialistai, inžinieriai, mokslo darbuotojai bei sveikatos priežiūros specialistai, kadangi jų įgytos žinios bei patirtis yra nesunkiai perkeliama į kitos šalies darbo rinką (Stankūnienė et al., 2007).

14 pav. Emigrantai, nedeclaravę išvykimo, pagal kvalifikacijos lygmenį, proc.

Šaltinis: Stulgienė Daunorienė, 2009, p. 990

14 pav. pateikti duomenys rodo, kad Lietuvoje vyksta vadinamasis protų nutekėjimo procesas, kadangi daugiausia (vidutiniškai daugiau nei 35 %) 2003 - 2007 m. emigravo aukštos kvalifikacijos ir kvalifikuoti darbuotojai. Žemesnės kvalifikacijos darbuotojų vidutiniškai išvyko apie 7,8 %, mažiausiai 2003 - 2007 m. į kitas šalis išvyko nekvalifikuotų darbininkų (vidutiniškai apie 5,9 %), (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009, p. 147).

Lietuvos Respublikos statistikos departamentas duomenų apie emigrantų kvalifikaciją nuo 2008 metų nepateikia.

2007 m. kas antras 15 metų ir vyresnio amžiaus emigravęs gyventojas prieš išvykdamas nedirbo. Kas aštuntas šio amžiaus emigrantas buvo specialistas (mokytojas, dėstytojas, gydytojas ir pan.), o kas dešimtas – aukštos kvalifikacijos darbininkas ar aptarnavimo sferos ar prekybos darbuotojas (pardavėjas, kasininkas ir pan.), (Demografijos metraštis, 2008, p.164).

2006 m. dauguma išvykusiųjų buvo nedirbantys asmenys. Šeši iš dešimties 15 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų prieš išvykdami nedirbo. Kas šeštas emigravęs šio amžiaus gyventojas buvo specialistas (mokytojas, dėstytojas, gydytojas ir pan.) ar aptarnavimo sferos ir prekybos darbuotojas (pardavėja, kasininkė ir pan.). Kas aštuntas emigrantas buvo nekvalifikuotas arba aukštos kvalifikacijos (statybos ar pramonės įmonių) darbininkas (Demografijos metraštis, 2007, p.168).

2001 - 2005 m. tyrimo duomenimis, daugiausia neoficialiai išvyksta nedirbusių asmenų ir kvalifikuotų darbininkų. Per 5 metus kas trečias neoficialus emigrantas neturėjo darbo (23 tūkst.), kas penktas buvo kvalifikuotas darbininkas (13 tūkst.), (Neoficiali migracija. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1767>).

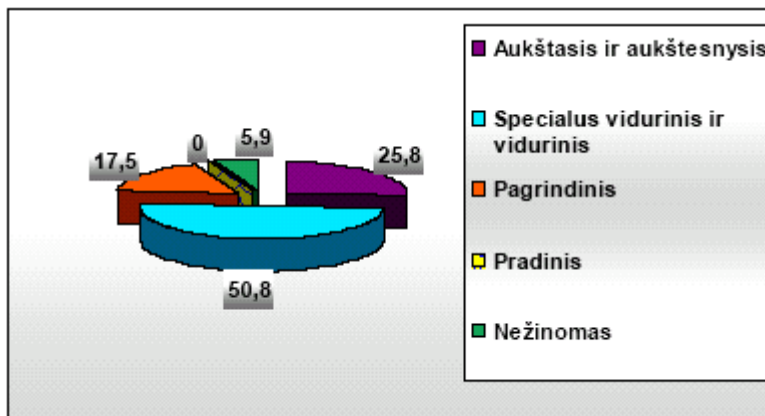
Kaip rodo duomenys vyksta vadinamasis „protų nutekėjimas“, t. y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas ir dėl to mažėjantis šalies ekonominis, inovacinis bei konkurencinis potencialas. Aukštos ir aukščiausios kvalifikacijos specialistų trūkumas jaučiamas daugelyje ūkio šakų (Stulgienė, Daunorienė, 2009, p. 990).

„Protų nutekėjimo“ problemą nagrinėjantys specialistai sutaria dėl vieno – kad aukštos kvalifikacijos žmonės nepaliktų savo tėvynės, pirmiausia reikia, jog ji būtų trokštama vieta dirbti bei siekti karjeros. Būtina sukurti tinkamą socialinę ir ekonominę aplinką. Darbo apmokėjimo sistema turi užtikrinti, kad materialiai mokslininkas priklausytų bent jau vidurinei klasei.

Neigiami „protų nutekėjimo“ aspektai yra tie, kad išvykus didelei daliai aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir jų darbo vietų neužpildžius kitais tokį pat išsilavinimą ir darbo patirtį turinčiais asmenimis, stabdomi vykstantys moksliniai projektai, tyrimai, atsiradus vakuumui tarp kartų sunku perduoti vyresnių mokslininkų patirtį, taip pat, žvelgiant iš ekonominės pusės, jauni talentai įgyja išsilavinimą gimtosios valstybės lėšomis, o atėjus laikui mokėti mokesčius, išvyksta svetur, taip įgyto išsilavinimo finansinę naštą uždėdami ant senstančios visuomenės pečių.

Nemažai autorių (Tassinopoulos et al., 1998, Daugėla et al., 2000, Brazauskienė et al., 2002, Viržintaitė et al., 2004) mano, kad viena iš aktualiausių problemų yra ryšys tarp migracijos ir išsilavinimo lygio ir sutinka, kad yra ryšys tarp darbuotojo išsilavinimo ir jo galimybės migruoti. Aukštesnį išsilavinimą arba didesnę patirtį turintys darbuotojai daug efektyviau ieško darbo alternatyviose darbo rinkose. Šiuo požiūriu, jie sumažina savo migracijos kaštus. Aukštesnio išsilavinimo žmonėms gali būti mažesni kalbos barjerai, todėl galima tikėtis greitesnės jų adaptacijos naujoje darbo aplinkoje. Kuo aukštesnis žmogaus išsilavinimas, kitoms sąlygoms esant vienodoms, tuo didesnė tikimybė, kad jis migruos. Daugelio autorių nuomone, darbuotojai, turintys universitetinį išsilavinimą ar atitinkamas kvalifikacijas, turi didesnių sugebėjimų analizuoti ir pasiekti tinkamą informaciją, kuri būtina ieškant darbo regioninėse ir nacionalinėse bei kitų šalių darbo rinkose.

Demografinio metraščio duomenimis (2008) daugiausia išvykstančiųjų turi specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimą, tačiau 25,8 % išvykstančiųjų palieka Lietuvą turėdami aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą (žr. 15 pav.).

15 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagal išsilavinimą 2007 m., proc.

Šaltinis: Stulgienė Daunorienė, 2009, p. 985

Lietuvos Respublikos statistikos departamentas duomenų apie emigrantų išsilavinimą nuo 2008 metų nepateikia.

2007 m. beveik kas ketvirtas 16 metų ir vyresnio amžiaus emigrantas buvo baigęs aukštąją ar aukštesniąją mokyklą (2006 m. – kas penktas, 2001 m. – kas devintas). Dauguma (68 %) šio amžiaus emigrantų turėjo vidurinį, specialųjį vidurinį ir pagrindinį išsilavinimą (2006 m. – 58 %, 2001 m. – 62,1 %), (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2008, p.10).

Statistikos departamento duomenimis 2006 m. palyginus su 2005 m. sumažėjo išvykusiųjų, turinčių vidurinį, specialų vidurinį ir pagrindinį išsilavinimą, t. y. 2,6 karto mažiau nei 2005 m. Daugiau nei pusė 2001–2006 m. visų 16 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų turėjo vidurinį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą.

2001–2005 m. du iš trijų neoficialiai emigravusių 15 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų turėjo vidurinį išsilavinimą, kas penktas – aukštojo ar aukštesniojo mokslo baigimo diplomą (Neoficiali emigracija. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1767>).

Sociologinių tyrimų duomenimis aukščiausio išsilavinimo žmonių tarpe didžiausias lyginamasis svoris norinčių išvykti į užsienį, jie turi plačiausią migracijos kanalų, būdų pasirinkimo galimybę. Iš Lietuvos išvyksta aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Nenuostabu, kad jie svetur priimami „išskėstomis rankomis“ – juk juos išlavino Lietuva, ir naujoms valstybėms jie nieko nekainuoja, priešingai – duoda savo žinias, patirtį, kvalifikaciją (Lietuva iš niekieno žemės <http://www.ausra.pl/0411/zml.html>).

Šviesiausi protai visada prarandami ten, kur aukštesnės pareigos, karjera ir atlyginimas priklauso ne nuo gebėjimų ir nuopelnų, o nuo pažinčių, protekcijų ar politinės konjunktūros. Tai ypač aktualu valstybiniam sektoriui, taip pat ir aukštosioms mokykloms bei mokslo institutams, nes profesionalai lieka tikrai tuomet, kai profesionalumas yra vertinamas (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai: konferencija, 2005).

Kultūra, kur aukštesnės pareigos, karjera ir atlyginimas priklauso nuo pažinčių ar politinio sprendimo, bet ne nuo nuopelnų, visada praras savo specialistus.

Atlikti tyrimai rodo, jog žmonės, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą, geriausiai save realizuoja Lietuvoje, tuo tarpu labiausiai norėtų išvykti (laikinais) vidurinį, specialųjį ar aukštąjį išsilavinimą turintys lietuviai. Visam laikui išvykti gyventi taip pat norėtų daugiau žmonių, turinčių aukštąjį ar vidurinį išsilavinimą, nei nebaigtą vidurinį. Kvalifikuotų žmonių emigracija ir toliau didės į išsivysčiusias šalis, nes jos galės pasiūlyti geresnes darbo sąlygas. Kvalifikuotos darbo jėgos emigravimas didina darbo užmokesčius tų, kurie lieka. Tačiau protų praradimas daugiau valstybei kenkia nei padeda. Šie žmonės iš esmės kuria darbo vietas kitiems. Jų netekimas išbalansuoja vidutinės klasės politinės įtakos svorį. Jeigu tai įvyksta staigiai ir netikėtai, gali sunaikinti visą mokslinį valstybės potencialą.

Tad nagrinėjant „protų nutekėjimo“ reiškinį, akcentuotina, jog nepalankios kilmės šalies darbo sąlygos, karjeros perspektyvos ar atlygio už darbą dydis sąlygoja asmenų apsisprendimą išvykti į turtingesnes užsienio valstybes, kurios pajėgios suteikti žymiai platesnes galimybes išnaudoti turimą žinių potencialą bei leidžia įgyti naują vertingą darbo patirtį, siūlydamos dar ir patrauklų užmokestį bei aiškesnes ateities perspektyvas. Be abejonės, vargingesnės šalys dėl kvalifikuotos darbo jėgos, kuriai išugdyti paprastai skiria tam tikras lėšas, paramą, praradimo patiria nuostolius, ir yra priverstos tenkintis kur kas lėtesniu progresu nei geriausius specialistus pritraukiančios turtingiausios ir galingiausios pasaulio valstybės. Tokia besivystančioms šalims nepalanki padėtis skatina jas imtis tam tikrų priemonių, siekiant įtikinti savo piliečius grįžti gyventi ir dirbti į kilmės šalį, nes tik tokiu būdu „protų nutekėjimo“ reiškinys įgyja naudą siunčiančios valstybės atžvilgiu (užsienyje įgiję naujų vertingų įgūdžių darbuotojai juos perduoda vietiniams gyventojams, taip prisidėdami prie šalies tobulėjimo ir pažangos). Tačiau pabrėžtina, jog reemigracijos skatinimas yra pakankamai sudėtinga, daug pastangų ir įtikinamų įrodymų dėl šalies ekonominės situacijos pagerėjimo reikalaujanti užduotis (Glinskienė, Patuškienė, 2009).

2.3. Emigracijos priežastys

Migracija yra dinamiškas ir įvairialypis procesas. Kaip teigia, S. Vaitekūnas knygoje „Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius“, emigracijos ir imigracijos priežasčių nustatymas, paprastai yra viena sudėtingiausių visų migracijų problemų. Be to, dažnai priežastys supainiojamos su tikslu, kurio siekiama naujojoje šalyje (2006, p. 310).

Įvairių autorių teigimu, migraciją veikia daugybė priežasčių. Tarp migracijos priežasčių dažniausiai nurodomos ekonominės, politinės, ideologinės, rasinės, etninės ir kitos. Didžiausią reikšmę darbo jėgos migracijai turi ekonominiai, socialiniai motyvai. Tačiau, nepaisant jų svarbos, sprendimą migruoti priima pats žmogus. Tai priklauso nuo demografinių ir kitų asmeninių savybių.

Pagrindinės emigracijos iš Lietuvos didėjimo priežastys – nuoseklios valstybės politikos šiems procesams valdyti nebuvimas, nepalankių socialinių, ekonominių ir psichologinių motyvacijų gyventi Lietuvoje, ypač jaunimui, susidarymas, tautinio mentaliteto silpnėjimas. Prarandamas pasitikėjimas savo valstybe, nes daugelio netenkina socialinis neteisingumas ir nemorali politika, kai nuvertintas darbas, mažos asmeninės pajamos ir nėra pakankamos pagalbos ligos, nedarbo ir senatvės atvejais. Nelanksti biurokratinė valstybės politika gena jaunimą iš Lietuvos. Jie išvažiuoja ne dėl to, kad blogai gyvena, o todėl, kad nemato prasmės čia gyventi. Jauni žmonės jaučiasi nereikalingi, netiki savo perspektyva, ypač siekdami profesinės karjeros.

Galima teigti, kad žmonės migruoja tikėdamiesi, jog jų gyvenimas naujoje vietoje bus geresnis. Neveikiant kokioms nors papildomoms jėgoms, asmens sprendimas migruoti remsis dviejų vietovių pranašumų ir trūkumų subjektyviu vertinimu, t. y. vietovės, kurioje asmuo gyvena, ir vietovės, į kurią jis ketina migruoti. Tai leidžia teigti, kad vienu metu migraciją lemia dvejopi veiksniai: išstumiantys iš vietovės, kurioje asmuo konkrečiu momentu gyvena (išstumiantys / stūmos veiksniai – push factors), ir pritraukiantys – į vietovę, kur asmuo ketina migruoti (pritraukiantys / traukos veiksniai – pull factors). Juos sudaro atskirų šalių dabarties ir prognozuojamos ateities sąlygos: tėvynėje veikia stūmimo veiksniai, o užsienio šalyse – traukos. Įvertinęs šiuos stūmimo ir traukos veiksnius racionalus individas sprendžia, ar emigracijos nauda viršija nuostolius. Taip vidutiniu / ilguoju laikotarpiu susidaro migracijos pusiausvyra, t. y. tie, kuriems emigracijos nauda yra didesnė už nuostolius, emigruoja, o tie, kuriems nuostoliai dėl emigracijos pasirodo pernelyg dideli, lieka. Pagal prigimtį šie veiksniai gali būti įvairaus lygmens. Jie gali veikti visos šalies mastu (makrolygmuo), bendruomenės, giminės, šeimos lygmeniu (mezolygmuo) ar individo lygmeniu (mikrolygmuo). Paprastai migraciją vienu metu lemia abiejų rūšių veiksniai: tiek stūmos, tiek traukos.

Migracijos teorijos išskiria bendruosius gyventojų migraciją lemiančius veiksnius: demografinius, kultūrinius, politinius, ekonominius, socialinius, psichologinius, saugumo, geografinius ir kitus (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Kristina Gliosaitė savo straipsnyje „Ekonominių migracijos motyvų ir pasekmių vertinimas“ akcentuoja, jog migracijos procese svarbios dvi veiksniai, lemiančių migraciją, grupės – stūmimo ir traukos (žr. 8 lent.).

8 lentelė. Migracijos stūmimo ir traukos veiksniai

Stūmimo veiksniai	Traukos veiksniai
<p><i>Demografiniai</i> (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas ir dėl to silpstanti socialinė sistema).</p> <p><i>Ekonominiai veiksniai:</i> atlyginimų skirtumai; lėtas pereinamasis laikotarpis; silpna socialinė sistema; nedarbo lygio augimas; mažos pajamos vienam gyventojui.</p>	<p><i>Demografinė politika</i> (pvz., siekis pritraukti kuo daugiau jaunos darbo jėgos).</p> <p><i>Geografinė padėtis,</i> <i>Kultūrinis suderinamumas,</i> <i>Santykiniai pranašumai,</i> <i>Didesnės pajamos,</i> <i>Geresnė gyvenimo aplinka / infrastruktūra.</i></p>

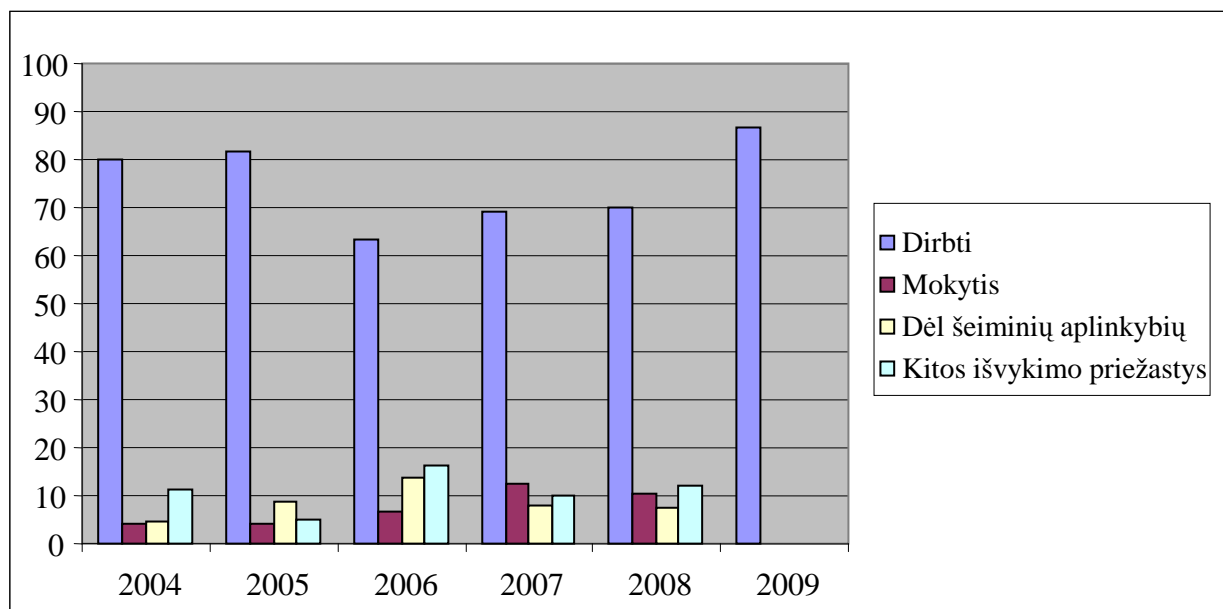
Šaltinis: Gliosaitė, 2004

Papildant aptartą migracijos modelį reikia pažymėti, kad sprendimą emigruoti lemia ne tik stūmimo ir traukos veiksniai, bet ir su pačiu emigracijos procesu susiję nuostoliai. Išskirtinos dvi pagrindinės šio nuostolio rūšys. Pirma, emigracija neretai reikalauja didelių laiko ir kitų išteklių sąnaudų reikalingai informacijai rinkti. Kuo reikiamos informacijos prieinamumas mažesnis, tuo kebliau priimti racionalų sprendimą dėl emigracijos. Tuomet arba nusprendžiama neemigruoti, arba sprendimas išvykti priimamas nesivadovaujant racionaliais skaičiavimais. Antra, emigracija yra susijusi su persikėlimo į kitą šalį padaromais nuostoliais. Tarp jų vienas svarbiausių – įgytų kvalifikacijų ir kompetencijų perkeliamumas. Tai ypač aktualu aukštos kvalifikacijos asmenims. Kuo sunkiau pritaikyti turimas kompetencijas užsienyje, tuo mažesnė emigracijos tikimybė. Apibendrinant reikia pasakyti, kad nepaisant persikėlimo gyventi į užsienį sukeliama nepatogumų, emigracijos iš Lietuvos mastas, kaip minėta, yra itin didelis. Tai rodo ypač didelę stūmos ir traukos veiksnių įtaką (Žvalionytė, Martinaitis, 2007).

Migracijos procesų plėtrą lemiantys veiksniai – labai įvairūs. Nors migracijos teorijos atskleidžia svarbiausius gyventojų tarptautinį judėjimą įtakojančius veiksnius, – kiekvienos šalies, o ypač atskiro individo atveju tie veiksniai skiriasi. Lietuvoje atliekami tyrimai padeda įvardinti pagrindines bendrojo pobūdžio priežastis, dėl kurių Lietuvos gyventojai priima sprendimą emigruoti. Viena pagrindinių emigracijos priežasčių nurodoma teoretikų ir įvardijama pačių migrantų yra potencialių asmeninių pajamų padidėjimas. Kitaip tariant, įsidarbinimas ir gaunamos pajamos yra pagrindiniai veiksniai, didinantys emigravimo potencialą.

Galime teigti, jog reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos, o svarbiausia priežastis - žemas darbo užmokesčio lygis.

Taigi pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t. y. susijusios su darbu ir materialine gerove (žr. 16 pav.).

16 pav. Nedeklaruota emigracija, pagal išvykimo priežastis, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020106&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6286&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

16 pav. pateikti duomenys rodo, kad 2004 - 2009 m. dažniausia emigracijos priežastis buvo siekis dirbti kitoje valstybėje. 2009 m. dirbti į kitą valstybę išvyko net 86,6 proc. Lietuvos gyventojų. Mažiausiai buvo asmenų, ketinančių mokytis kitose šalyse. 2004 - 2005 m. jų skaičius nesiekė nė 5 proc. Tačiau 2007 m. rodiklis itin pakito (6 proc. punktais lyginant su 2006 m.), o tai galėjo sąlygoti užsitęsusi aukštojo mokslo reforma ir neaiški situacija dėl mokymosi perspektyvų Lietuvoje. Analizuojamu laikotarpiu nemažai buvo asmenų, kurie emigravo susiklosčius įvairioms šeimyninėms aplinkybėms (vidutiniškai 8,56 proc.). Todėl galima teigti, kad dažniausia emigraciją skatina ekonominiai veiksniai.

Sprendimas migruoti ar nemigruoti yra sąmoningas tikslingas pasirinkimas, kurio, kaip ir kiekvieno žmogaus sprendimo, tikslas yra keisti mažiau patenkinamą būklę geresne. Todėl svarbu nustatyti, kas įtakoja šiuos veiksmus. Kaip žinia, dažniausiai migruojančiųjų priežastis būna ne viena, o keli jiems gyvenime svarbūs aspektai (pvz., emigruojama į kitą šalį dėl galimybės ten gauti geresnį

darbą, kuris suteikia didesnes perspektyvas, dėl socialinių garantijų, dėl bendros ekonominės padėties, dėl vaikų ateities ir pan.). Migraciją įtakoja daugybė veiksnių, kurie tarpusavyje susiję ir dažniausiai juos įtakoja šalyje vykstantys procesai: ekonominė šalies padėtis, socialiniai ir kultūriniai pokyčiai, piliečių galimybės kitose šalyse, šalies padėtis kitų šalių atžvilgiu, mobilumas, globalizacija ir šalies tautiško nykimas.

2.3.1 Makroekonominio lygio veiksniai

Makrolygio veiksniai – tai tam tikros objektyvios sąlygos, kuriose gyvena ir dirba žmogus. Jos formuoja tam tikrą migracijos aplinką. Svarbiausi ekonominiai migracijos veiksniai yra šie:

- nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai;
- šalių gyvenimo lygio skirtumai;
- darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai;
- užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse;
- valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir t.t.

Darbo autoriaus manymu, prie šių veiksnių reikėtų priskirti ir švietimo sistemos trūkumą, kuris įtakoja jaunimo apsisprendimą studijuoti užsienyje.

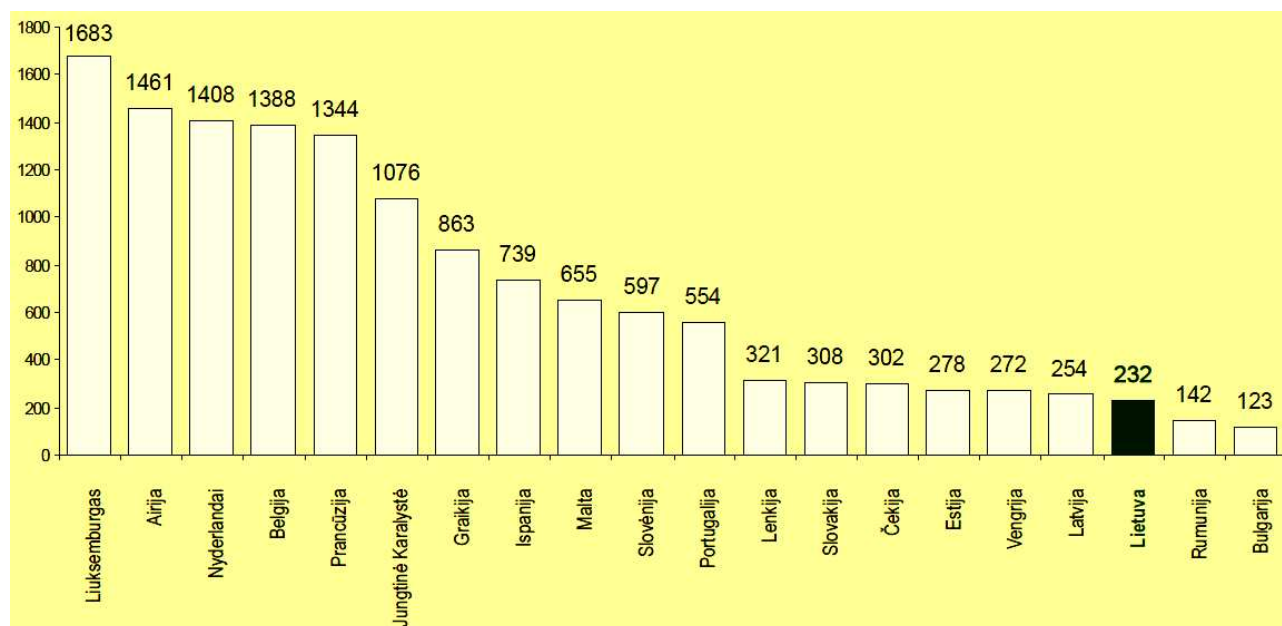
Atskirai išskirti makroekonominių veiksnių įtaką migracijai labai sunku, nes jie su mikroekonominiais veiksniais tarpusavyje susiję ir sąveikauja. Nustatyta, kad ekonomiškai motyvuotas migracijos potencialas kyla, kai šalių ekonominio išsivystymo lygiai skirtingi, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynujų pajamų lygių, ypač tarp darbo užmokesčio lygių, emigracijos ir imigracijos (Kvainauskaitė, 2006, p. 53).

Reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos. Svarbiausia priežastis yra *žemas darbo užmokesčio lygis*. Tokį ekonomiškai pagrįstą emigracijos aiškinimą pateikia visi iki šiol atlikti lietuvių emigracijos tyrimai (Žvalionytė, Martinaitis, 2007).

17 paveiksle pateiktas Lietuvos ir kai kurių Europos sąjungos šalių minimalus darbo užmokestis 2010 metais.

Būtina atkreipti dėmesį, kad atlyginimai skiriasi nuo tų valstybių į kurias vykstama keletą kartų. Įvertinus analizuotų šalių minimalaus darbo užmokesčio skirtumą su Lietuva, pastebėtina, kad Liuksemburge šis rodiklis didesnis 7,2 karto, Airijoje 6,2, Jungtinėje karalystėje 4,6, Ispanijoje 3,2 ir Portugalijoje 2,4 karto nei Lietuvoje. Šie rezultatai rodo, kad minimalaus darbo užmokesčio dydis yra gana svarbus veiksnys.

Tačiau reiktų paminėti ir tai, jog Bulgarija ir Rumunija pačios paskutinės įstojo į ES ir šiose šalyse darbo užmokestis dar turės augti. Minimalios algos dydis varijuoja ir skirtingose ES valstybėse narėse.

17 pav. Minimalioji mėnesinė alga kai kuriose ES valstybėse narėse 2010 m. sausio 1 d. (Metų pradžioje eurais)

Šaltinis: Lietuva Europoje. Ką rodo skaičiai? Statistikos departamentas, 2010, p. 10

Įvairių tyrimų metu nustatyta, kad darbo užmokesčio dydis yra svarbus grįžimą įtakojantis veiksnys. Akivaizdu, kad daugelių atvejų atlyginimas Lietuvoje yra mažesnis už atlyginimą, kurį ekonominis migrantas gauna užsienyje. Tačiau šiam skirtumui sumažėjus iki tam tikros kritinės ribos, migrantų apsisprendimą sugrįžti gali nulemti kiti dalykai: minėtieji socialiniai kultūriniai veiksniai, žemesni pragyvenimo kaštai Lietuvoje ir kt. Dauguma įvairių tyrimų metu apklaustų emigrantų minėjo jog jų atlyginimas Lietuvoje yra nuo 2,5 iki 6 kartų mažesnis nei jų ankstesnis darbo užmokestis užsienyje. EUROSTAT duomenimis minimalus atlyginimas Lietuvoje nuo Vakarų Europos šalių skiriasi nuo 3,5 iki 10,1 karto, o tuo tarpu vidutinis nuo 2,4 iki 9,1 kartų (Barcevičius et al., 2005)

Šiame kontekste svarbu aptarti pagrindines priežastis, skatinančias žmones migruoti iš vienos šalies į kitą. Be jokios abejonės, svarbiausi stimulai – galimybė gauti didesnes pajamas, geresnė padėtis darbo rinkoje, nedidelis geografinis atstumas, politinės ar tautinės problemos savoje šalyje. Vidurio ir Rytų Europos šalių šiuo metu, ko gero būtų aktualiausia pagerinti savo materialinę padėtį. Taigi pajamų ir uždarbio skirtumai tarp šalių – svarbiausia dabar migraciją sąlygojanti priežastis. Jeigu darbuotojas migrantas gyvena šalyje, kurioje gyvenimo lygis neatitinka jo pajamų lygio, o jam

įsidarbinus kitoje šalyje, pajamos gali padidėti, tai didelė tikimybė, kad jis ieškos darbo kitur (Junevičius, 2002, p. 86).

Siekiant atskleisti pagrindinius makroekonominius veiksnius, darančius įtaką emigracijai iš Lietuvos, atlikta vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, nedarbo lygio, BVP vienam gyventojui ir laisvų darbo vietų bei emigracijos dinamikos analizė (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Lietuvos makroekonominiai rodikliai 2003 – 2010 m.

Rodikliai / Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.	1845,2	1845,2	1845,2	1845,2	1845,2	1845,2	1845,2	1845,2
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, LT	1072,6	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2056,0	1990,0
Nedarbo lygis, %	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8
BVP vienam gyventojui, tūkst. LT	16,490	18,249	21,105	24,393	29,230	33,198	27,408	28,789
Emigracija, tūkst. žm.	...	4,4	4,6	3,7	4,1	5,1	6,6	...

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Įvertinus darbo užmokesčio ir emigracijos ryšį, matyti, kad didėjant darbo užmokesčiui, emigracija vis dar didėja, tačiau palyginti nežymiai. Todėl galima teigti, kad darbo užmokesčio augimas Lietuvoje tiriamuoju laikotarpiu, buvo nepakankamas, kad sustabdytų vykstantį emigracijos procesą.

Galima teigti, kad emigracija gana ženkliai mažina nedarbą. Analizuojant kitus rodiklius, pastebėta tiesioginė priklausomybė tarp BVP ir emigracijos. Tai leidžia manyti, kad dalis emigrantų pajamų, siunčiamų jų šeimos nariams, esantiems Lietuvoje, papildo Lietuvos BVP. Kita vertus emigracija mažina gyventojų skaičių (žr. 9 lentelę), o tai didina BVP dydį vienam gyventojui. Paskutinių metų laisvų darbo vietų statistikos analizė rodo, kad didėjant jų skaičiui, emigruojančių asmenų mažėja (Čiarnienė et al., 2009).

Remiantis 9 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, kad emigracijos procesas pradėjo lėtėti tik 2006 m. Tokią situaciją lėmė gerėjanti ekonominė situacija šalyje – mažėjantis nedarbas, augančios pajamos. Tačiau situaciją šalyje gerokai pakoregavo pasaulinė ekonominė krizė: 2008 - 2010 m. pastebimas BVP augimo sumažėjimas, nedarbo lygio didėjimas, užimtų gyventojų skaičiaus mažėjimas. Teigiama tendencija 2008 m. – darbo užmokesčio augimas, tačiau nuo 2009 m. prasidėjo mažėjimas.

BVP, tenkančio vienam gyventojui, dalis nuo 2003 m. sparčiai didėjo, tačiau situaciją gerokai pakoregavo pasaulinė ekonominė krizė ir nuo 2008 m. BVP vienam gyventojui sumažėjo.

Bendrasis vidaus produktas (BVP) – pagrindinis makroekonominis rodiklis, naudojamas šalies gyvenimo lygiui apibūdinti, ekonominio augimo tempams nustatyti, ūkio struktūrai apibūdinti ir tarptautiniams palyginimams (Skominas, 2006). BVP – tai per tam tikrą laikotarpį šalyje pagamintų prekių ir paslaugų vertinė išraiška - gamybinio šalies pajėgumo matas.

Šalies bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui 2010 m. sudarė 28,789 tūkst. litų. 2008 m. dėl pasikeitusios ekonominės situacijos palyginus su 2007 m. BVP augo tik 3 procentus, 2007 m. BVP augimas sudarė beveik 9 procentus.

Statistikos departamento duomenimis bendrojo vidaus produkto, tenkančio vienam gyventojui, išreikšto perkamosios galios standartais, realios apimtys indeksas (ES 27 = 100) 2009 m. Lietuvoje sudarė 53, 2007 m. – 60, 2006 m. – 57,8, 2004 m. – 48, 2000 m. sudarė tik 39.

Vienu iš reikšmingiausių ekonomikos kitimą atskleidžiančių rodiklių yra *nedarbo lygis*, kuris parodo šalies bedarbių skaičiaus ir darbo jėgos santykį. Nedarbo lygis parodo reikšmingiausio gamybos išteklių panaudojimo laipsnį šalies ekonomikoje. Mokslinėje literatūroje taip pat akcentuojamos socialinės ir psichologinės neigiamos nedarbo pasekmės, skatinančios valstybes kovoti su nepageidaujamu ir žalingu nedarbo lygio augimu (Rudytė et al., 2009).

Statistikos departamento skelbiamas nedarbo lygis yra vertinamas remiantis gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis ir išreiškiamas bedarbių ir darbo jėgos santykiu. Darbo jėga – visi užimti gyventojai ir bedarbiai.

Lietuvos makroekonominių rodiklių duomenimis, nuo 2003 m. nedarbo lygis mažėjo, tačiau nuo 2008 m. pradėjo didėti. Aukščiausias nedarbo lygis buvo 2010 m. – 17,8 %, žemiausias - 2007 m. - 4,3 %. Galima teigti, kad didėjant nedarbo lygiui, emigracijos mastai taip pat didėja.

2008 m., prasidėjus pasauliniam ekonomikos nuosmukiui, užimtumas ėmė mažėti, o nedarbas augti. 2009 m. bedarbių šalyje buvo 225,1 tūkst., o tai 2,4 karto daugiau nei 2008 m. Nedarbo lygis 2010 m. išaugo iki 17,8 tūkst., 2009 m. sudarė 13,7 procento. Jaunimo (15–24 metų amžiaus) nedarbo lygis 2009 m. sudarė 29,2 procento, 2008 m. 13,4 procento ir jis buvo dukart aukštesnis nei bendras nedarbo lygis šalyje. Didžiausias jaunimo nedarbo lygis buvo 2001 m., kai jis siekė 31,1 procento, 2000 m. jaunimo nedarbo lygis buvo 30 procentų. 2009 m. šalyje buvo 52,2 tūkst. ilgalaikių bedarbių, t. y. asmenų, ieškančių darbo vienerius metus ar ilgiau. Jie sudarė 23,2 procento visų bedarbių. Prieš metus tokių bedarbių buvo 20 tūkst., jie sudarė 21,2 procento visų bedarbių. Ilgalaikio nedarbo lygis 2009 m. siekė 3,2 procento, prieš metus jis sudarė 1,2 procento. Daugiausia bedarbių buvo 2001 m. (284 tūkst.). 2000 m. jų buvo 273,7 tūkst., o 2007 m. sumažėjo iki 69 tūkst., arba buvo 4 kartus mažiau nei 2000 m. Nedarbo lygis mažėjo nuo 16,4 procento 2000 m. iki 4,3 procento 2007 m. (Lietuvos Statistikos metraštis, 2010, 2009).

2006 - 2007 m. sparčiai kylant šalies ekonomikai, besitęsiant gyventojų emigracijai ir sparčiai daugėjant laisvų darbo vietų, pastebimai mažėjo bedarbių skaičius ir nedarbo lygis. 2007 m. bedarbių skaičius sumažėjo iki 69 tūkst., 2006 m. 89 tūkst. Palyginti su 2001 m., bedarbių skaičius sumažėjo keturis kartus. Nedarbo lygis sumažėjo nuo 5,6 procento 2006 m. iki 4,3 procento 2007 m. Jaunimo (15–24 metų amžiaus asmenų) nedarbo lygis yra aukštesnis už bendrąjį. Kadangi iš Lietuvos emigruoja nemažai jaunų žmonių, jų nedarbo lygis 2007 m. buvo sumažėjęs iki 8,2 procento, prieš metus jaunimo nedarbo lygis buvo 9,8 procento. Mažėjant bedarbių skaičiui, pastebimai sumažėjo ir ilgalaikių bedarbių skaičius. 2007 m. šalyje buvo 22,2 tūkst. ilgalaikių bedarbių, t. y. asmenų, ieškančių darbo ilgiau nei vienerius metus. Jie sudarė 32,2 procento visų bedarbių. 2006 m. tokių bedarbių buvo 39,6 tūkst., jie sudarė 44,3 procento visų bedarbių. Dažniausiai ilgalaikiai bedarbiai yra vyresnio amžiaus miesto gyventojai, negalintys prisitaikyti prie naujų darbo rinkos sąlygų. Ilgalaikio nedarbo lygis 2007 m. siekė 1,4 procento, 2006 m. jis buvo 2,5 procento (Lietuvos Statistikos metraštis, 2008, 2007).

Nedarbo lygis 2005 m. sumažėjo iki 8,3 procento (2001 m. jis siekė 17,4 %). Jaunimo nedarbo lygis 2005 m. sumažėjo iki 15,7 procento (2004 m. siekė 22,5 %). Mažėjant bedarbių skaičiui, sumažėjo ilgalaikių bedarbių, t. y. ieškančių darbo vienerius metus ir ilgiau, skaičius. Jų 2005 m. buvo 72,9 tūkst., arba 54,9 procento visų bedarbių. 2004 m. ilgalaikių bedarbių buvo 98,2 tūkst., arba 53,3 procento. 2005 m. daugiausia (59,1 tūkst.) ilgalaikių bedarbių buvo 25–54 m. amžiaus ir jie sudarė 59,4 procento šios amžiaus grupės bedarbių. 2005 m. bedarbių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, buvo 12,4 tūkst., arba 9,3 procento visų bedarbių. Aukštesnįjį išsilavinimą turėjo 6,4 tūkst., arba 4,8 procento visų bedarbių. Per metus bedarbių, baigusių aukštąsias mokyklas, sumažėjo 7,2 tūkst., o aukštesniąsias – 4,4 tūkst. asmenų (Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys) <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1391>).

Analizuojant nedarbo lygį 2003-2010 m., pastebėta, kad jis per 2003-2007 m. ypač sumažėjo (8,2 proc. punkto). Todėl galima teigti, kad nedarbo sumažėjimą iš dalies lėmė emigracijos srauto padidėjimas ir ekonomikos augimas, kuris buvo fiksuojamas analizuojamu laikotarpiu (BVP 1 gyventojui didėjo).

Nedarbas ir migracija yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Darbuotojų migraciją skatina darbo jėgos paklausa Vakarų Europos valstybėse dėl augančios ekonomikos ir dėl mažėjančio vietinės darbo jėgos, ypač dėl visuomenės senėjimo. Manoma, kad nedarbą sumažina registruotų bedarbių emigracija.

Pagrindiniai tokios migracijos veiksniai yra ekonominiai: Lietuvoje sunku rasti gerai apmokamą darbą, o užsienyje galima gerokai daugiau užsidirbti. Net trečdalis tokių migrantų, Lietuvoje nesuradę jokio darbo ir nesitikintys perspektyvų, darbą užsienyje vertina kaip vienintelę išeitį iš skurdo ir nevilties. Tai ypač būdinga rajonų ir kaimų gyventojams, kurie vis labiau įsitraukia į migracijos procesą (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai: konferencija, 2005).

Vieni iš svarbiausių nedarbo rodiklių nagrinėjant jo skirtumus tarp skirtingų socialinių grupių yra jaunimo ir ilgalaikis nedarbas. Jaunimo nedarbo lygis būna aukštesnis nei kitose amžiaus grupėse, nes jaunimas pasižymi darbinių įgūdžių stoka, be to nedarbui įtaką daro ir valstybėje nustatytas minimalus darbo užmokestis, ribojantis galimybę neturintiems patirties asmenims gauti darbą.

Pagrindinė jaunimo nedarbo priežastis yra nepakankamas ir profesinio pasirengimo stoka. Mažiausias galimybes įsidarbinti turi jaunuoliai, neįgiję profesijos. Jaunimui sunku įsidarbinti dėl nepakankamo pasirengimo konkuruoti darbo rinkoje – daugiau kaip pusė užregistruojamą darbo biržose jaunuolių neturi profesinės kvalifikacijos. Daugelis išsilavinusių ir aktyvių jaunuolių nerasdami kur pritaikyti savo žinias ir gebėjimus priversti išvykti ieškoti darbo užsienyje.

Taigi galima daryti prielaidą, kad esama darbo rinkos situacija Lietuvoje skatino gyventojus, ypač jaunimą, ieškoti darbo užsienyje.

Darbo jėgos trūkumas yra auganti našta Lietuvos ekonomikai, kaip teigia Rakauskienė (2006), Lietuvoje darbo jėgos išteklių senka ir toliau mažės dėl gyventojų emigracijos, o likę gyventojai yra žemos kvalifikacijos, kurie netenkina verslo poreikių.

Kitas makroekonominis veiksnys – *žmogaus kapitalo augimas*. Jeigu emigravęs asmuo, dirbdamas svetimose šalyje, gali pagerinti savo žmogiškąjį kapitalą, o grįžęs į gimtinę atitinkamai daugiau uždirbti, jis emigruos. Tačiau šis veiksnys nežymus (O. G. Rakauskienė, 2006).

Švietimo sistemos trūkumai taip pat svarbus veiksnys. Švietimo paslaugas teikianti Lietuvos rinka nesugeba konkuruoti dėl dalies potencialių studentų ar mokslo darbuotojų, todėl emigruoja siekti geresnio išsilavinimo arba mokslinės veiklos. Kaip atskleidžia Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktas tyrimas, švietimo sistema yra orientuota į kiekybę ir institucijas bei valstybės vaidmenį visuose švietimo aspektuose. Nelanksti valstybinio švietimo sistema silpniau reaguoja į rinkos pokyčius, kokių ir kokios kokybės specialistų reikia darbo rinkai, todėl atsiranda darbo rinkos poreikių ir parengtų specialistų galimybių nesuderinamumas.

Atotrūkis tarp studijų programų ir darbo rinkos poreikių reiškia, kad į rinką patenka itin daug „profesionalų“, kurie negali rasti darbo arba dirba ne pagal specialybę. Dėl centralizuotai priimamų sprendimų, kiek investuoti į asmeninį švietimą, atsiranda perprodukcija – kai vieni švietimo aspektai gauna per daug dėmesio, kiti nepasiekiami. Aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių dirba tokio išsilavinimo nereikalaujantį darbą Lietuvoje arba emigracijoje.

Europos švietimo fondo duomenimis, Lietuva Europoje pirmauja pagal specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičių. Deja, darbdaviai jų įgytas profesines žinias linkę vertinti gana skeptiškai. Lietuvos, Indijos, Kinijos ir Lenkijos tekstilės pramonės įmonėse atlikta Pasaulio banko studija parodė, jog būtent mūsų šalyje daugiausia aukštojo mokslo diplomą turinčių žmonių, dirbančių žemiausios kvalifikacijos darbą (Kvainauskaitė, 2006, p. 55). Tokia situacija netenkina nei darbdavio, kuris dažnai

turi pirkti brangesnį specialistą nei reikėtų, nei darbuotojo, kuris tikisi geresnio – aukštąjį išsilavinimą atitinkančio – darbo.

Taip pat viena iš priežasčių dėl ko jaunimas išvyksta mokytis į užsienio šalis – didelės įmokos už studijas Lietuvoje. Net ir daugelis gabių mokinių nėra tikri, ar įstos į nemokamą studijų vietą. Švietimo reforma jau įgyvendinama ir tobulinama daugelį metų, tačiau valstybė aukštąjį mokslą reformuoja įvesdama mokamas studijas ir valstybės garantuotas studijų paskolas. Pragyventi iš stipendijos neįmanoma, gyventi ir susimokėti už studijas iš banko, kol kas ne itin realu. Jauni studijuojantys žmonės priversti dirbti, kad galėtų susimokėti įmokas, tačiau tai nieko negarantuoja. Tad studentai išvyksta, nes negali susimokėti didelių įmokų už studijas.

Kai kuriose užsienio šalyse išsilavinimas yra nemokamas, studijų kokybė - aukšto lygio. Sukuriamos puikios sąlygos jaunimui studijuoti ir dirbti kartu ir taip įgyti išsilavinimą ne už teikiamas mokslo paskolas.

Jaunimas baigęs mokyklą ar dažnas darbuotojas, turintis aukštąjį išsilavinimą ir atsidūręs štai tokioje situacijoje išvyksta dirbti analogiško darbo į užsienį, tik aišku už didesnę atlyginimą. Švietimo sistema atskirais atvejais negali konkuruoti teikiamų paslaugų kokybe su užsienio universitetais.

Taigi didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, karjeros galimybės užsienyje – kitas labai svarbus veiksnys, skatinantis emigruoti, ypač jaunimą ir aukštos kvalifikacijos darbo jėgą ir specialistus.

Tad svarbu pažvelgti į pačią aktyviausią emigrantų dalį – jaunimą. Būtina atkreipti dėmesį į valstybės vykdomą švietimo politiką. Vyriausybės vykdoma švietimo politika, švietimui skiriamų lėšų kiekis lemia šalies gyventojų intelektualinį ir profesinį lygį, sugebėjimus sėkmingai dirbti ir plėtoti verslą rinkos ekonomikos, didėjančios konkurencijos sąlygomis. Ten kur švietimui skiriama daugiau lėšų, nedarbo lygis mažesnis. Taigi galima daryti išvadas, kad tose šalyse, kurios daugiau lėšų skiria švietimui ir turi daugiau išsilavinusių žmonių, sugebančių atlikti mokslinius tyrimus, tobulinti gamybos technologijas, nedarbo problema sprendžiama kur kas sėkmingiau. Tačiau tai yra rezultatas ilgo laikotarpio, kur mokslas ir švietimas laikomas prioritetine sritimi ir jam skiriamas reikiamo lygio finansavimas. Todėl daugelis šalių, kurios neskiria švietimui didesnių investicijų, net per dešimtmečius nesugeba sumažinti nedarbo lygio. Taupydamos švietimui, jos priverstos kaskart daugiau lėšų skirti bedarbių minimaliam gyvenimo lygiui užtikrinti, kitoms socialinėms programoms įgyvendinti (Lukaševicius, 2000).

Apibendrinant galima konstatuoti, kad daugiausia emigruoja jauni, tik žengiantys į darbo rinką ir neretai, aukštos kvalifikacijos Lietuvos gyventojai. Atliktuose tyrimuose nurodoma, kad pagrindinė makroekonominių veiksnių išvykimo priežastis yra palyginti su Vakarų šalimis santykinai žemas darbo užmokestis, nedarbo lygis bei pajamų skirtumai.

2.3.2 Mikroekonominio lygio veiksniai

Mikrolygio emigracijos veiksniai – tai subjektyvios sąlygos, žmonių individualūs motyvai, lemiantys migracijos pasirinkimą.

Tyrimais nustatyta, kad vietinės šalies darbo ir gyvenimo lygio charakteristikos neturi lemiamos įtakos sprendimui migruoti (Kvainauskaitė, 2006, p. 55). Nors neturtingų vietovių žmonės labiausiai linkę migruoti, pačiose neturtingiausiose vietovėse, kuriose žemas gyvenimo, išsilavinimo ir kvalifikacijos lygis, yra žmonių, nenorinčių ir negalinčių migruoti. Tai lemia individualūs žmonių motyvai, iš kurių įvairūs autoriai dažniausiai išskiria žmogaus amžių, išsilavinimo lygį, šeimyninę padėtį, kalbos mokėjimą, simpatiją šaliai ir kt.

Nustatyta, kad, esant visoms sąlygoms vienodoms, kuo vyresnis žmogus, tuo jo apsisprendimo migruoti tikimybė mažesnė. Tai galima paaiškinti tuo, jog vyresnio amžiaus migrantams likę mažiau metų, per kuriuos atsipirktų jų migracijos kaštai.

Grynoji migracijos nauda priklauso nuo žmogaus amžiaus, tai reiškia, kad vyresnio amžiaus žmogui lieka trumpesnis laikotarpis, per kurį jis galės gauti naudą iš migracijos. Taip pat vyresni žmonės turi aukštesnį žmogiškojo kapitalo lygį, kuris yra specifinis dabartiniame darbe. Pagaliau vyresni žmonės dažnai patiria didesnius migracijos kaštus nei jauni, be to su amžiumi didėja psichologiniai migracijos kaštai, nes jis jau yra stipriai įsitvirtinęs ir sukūręs tvirtų ryšių visuomenėje. Tai slopina vyresnio žmogaus norą migruoti. Darbo jėgos migracijos tyrimais nustatyta, kad migracijos tikimybė didesnė tarp jaunų žmonių, kurių amžius svyruoja apie 25 – 39 metus.

Be amžiaus veiksnio, dar reikėtų akcentuoti ir žmogaus šeimyninę padėtį. Į kitas šalis dažniausiai migruoja nesusituokę žmonės arba be vieno iš sutuoktinių, o tarp migruojančių šeimų dažniausiai išvyksta tos, kurios neturi vaikų.

Galimi migracijos kaštai didėja, didėjant šeimos apimčiai. Todėl, tikėtina, kad susituokę žmonės bus linkę mažiau migruoti nei vieniši, kitiems veiksniams esant pastoviams (Kvainauskaitė, 2006, p. 55). Tačiau Statistikos departamento duomenimis iki 2007 m. daugiausiai žmonių išvykstančių į užsienį buvo sukūrę šeimas. Jie sudarė daugumą visų išvykstančiųjų skaičiaus. Remiantis Statistikos departamento duomenimis 2007 m. susituokusiųjų emigravo 4 926, o nesusituokusių – 4 305, lyginant 2010 m. susituokusiųjų emigravo 25 390, o nesusituokusių 37 178 (Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaratavę išvykimą. Požymiai: lytis, santuokinė padėtis ir metai. Statistikos departamentas). Pastaraisiais metais daugiau emigravo jaunų, niekada nesusituokusių žmonių. Taip pat tarp išvykstančiųjų padaugėjo išsituokusių žmonių skaičius.

Be šeimyninės padėties, dar reikėtų atkreipti dėmesį ir į žmogaus išsilavinimą ir požiūrį į mokslą. Aukštesnio išsilavinimo žmonėms gali būti mažesni ir kalbos barjerai, todėl bus greitesnė adaptacija naujoje darbo aplinkoje. Kuo didesnis žmogaus išsilavinimas, esant kitoms sąlygoms

vienodoms, tuo didesnė tikimybė, kad jis migruos. Nors pagal demografinius duomenis daugiausiai žmonės išvyksta ir atvyksta turintys vidurinį išsilavinimą. Taip pat galima teigti, kad daugiau išvyksta moterų nei vyrų.

Moterys dažniau linkusios išvykti negu vyrai, tačiau moterims daugiau negu vyrams būdingos neįsidarbinimo, o kitos priežastys, kaip susijungimas su šeima bei studijos. Šeimos ryšiai apsunkina išvykimą, o kilmės šalyje pasilikusios šeimos skatina sugrįžti. Vertinant individualias, psichologines išvykusių ar ketinančių vykti į užsienį savybes, reikėtų pabrėžti, kad paprastai migruoti yra labiau linkę nebijantys rizikuoti, motyvuoti bei lengviau prisitaikantys asmenys. Užsienio valstybėje užsimezgę draugystės ryšiai skatina pasilikti. Apskritai, tautiečių užsienyje sudaryti socialiniai tinklai tampa traukos centru ir netgi formuoja migracijos, kaip „tinkamo individų elgesio“ įspūdį, taip skatindami emigraciją į atitinkamą šalį (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai, 2005).

Didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, *karjeros galimybės* užsienyje – kitas labai svarbus veiksnys, skatinantis emigruoti, ypač aukštos kvalifikacijos darbo jėgą ir specialistus Sipavičienė, 2006, p. 16). Lisabonos strategija „tapti konkurentingusia, žiniomis paremta ekonomika pasaulyje“ suponuoja migracijos tikslumą, pritraukiant specialistus iš trečiųjų šalių.

Analizuojant žmonių individualius, skatinančius migruoti veiksnius, negalima nepastebėti ir tokios migracijos priežasties kaip *noras sumažinti socialinę riziką* (šeimoje), kai bandoma priėti prie alternatyvių pajamų šaltinių, nepriklausančių nuo ekonominės padėties svyravimų Lietuvoje ir ypač konkrečiame regione / gyvenvietėje, kurios atsiranda esant nestabiliai situacijai darbo rinkoje ir nepakankamai išplėtotai socialinio draudimo sistemai. Tai yra bent vieno šeimos nario pasiuntimas dirbti į užsienį tampa lygiaverte ekonomine strategija. Darbo autoriaus manymu, šio reiškinio pasekme palaipsniui tampa visos šeimos išvykimas į užsienį.

Toliau yra įvardijama: „*naujo starto strategija*“ – tai galimybė pakeisti socialinę, ekonominę aplinką, pradėti gyvenimą „iš naujo“ (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006). Darbo autoriaus manymu, ši strategija apima tokius migrantus, kurie palieka šalį dėl tam tikrų jau minėtų ekonominių, socialinių priežasčių ir išvyksta su tikslu susikurti naują gyvenimą svetur.

Kapitalo sutelkimas stabiliai adaptacijai rinkos ekonomikos sąlygomis, taip pat vienas iš veiksnių, skatinančių žmones emigruoti. Emigrantai siekia sukaupti kapitalo verslui pradėti ar kitoms svarbioms išlaidoms. Šią Schmid - Hauer įvardytą strategiją Lietuvos situacijoje iliustruoja nekilnojamojo turto rinkos pavyzdys. Kaip vieną iš nekilnojamojo turto kainų kilimo priežasčių nekilnojamojo turto rinkos dalyviai įvardija paklausos augimą dėl išaugusio pinigų kiekio, gaunamo iš migrantų vakaruose. Būsto įsigijimas įvardijamas kaip vienas iš trumpalaikės ar vidutinio laikotarpio migracijos tikslų (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Asmenys, turintys dideles pajamas ir nemažai turto, mažiau linkę emigruoti. Tai migraciją stabdantis veiksnys.

Migracijos priežastimi taip pat įvardijama *pragyvenimo šaltinio senatvei užtikrinimas* grįžus ar negrįžtant. Nepasitikint socialinio draudimo sistema arba prognozuojant mažas išmokas, vidutinio amžiaus žmonės išvažiuoja užsitikrinti stabilų pragyvenimo šaltinį išėjus į pensiją. Autoriaus nuomone, ši migracijos priežastis atskleidžia labai rimtą problemą ir galima teigti, jog ne be pagrindo vidutinio amžiaus žmonės nusprendžia migruoti, būtent tokiu motyvu. Kaip žinia, didžiausią išvykstančiųjų dalį sudaro dirbantis ir mokesčius valstybei mokantis jaunimas, tuo tarpu Lietuvoje lieka pagyvenusio amžiaus žmonės. Todėl jeigu esama situacija ir ateityje nepasikeis, manoma šalyje liks vien pensijinio amžiaus žmonės ir nėra aišku, ar valstybė pajėgs jiems mokėti užsitarnautą pensiją, kadangi išvykstantis jaunimas kaip žinia valstybei mokesčių nemoka.

Yra svarbu ir išplėtotą *emigracijos infrastruktūrą ir migrantų tinklai*. Jie dabar patys pradeda veikti kaip migracijos veiksniai, kai kurių tinklų veiklia priklauso šešėlinei ekonomikai ir skatina migraciją. Taigi migrantų pritraukimas darosi kaip pajamų šaltinis, kaip tam tikra veikla. Įvairūs tyrimai rodo, kad išplėtotą migracijos infrastruktūrą, taip pat ir veikianti šešėlinėje ekonomikoje per neformalius tinklus ar paremta draugystės (giminystės) ryšiais, palengvina migracinių nuostatų realizavimą, o neretai ir pati tampa migracijos veiksmu. Migracijai virstant verslu, pirminiai veiksniai iš viso gali būti nustumti į šoną. Kai dideli pelnai, tuomet kai kurie veiksniai (mobilizacijos priemonės) įgauna net ir kriminalinį atspalvį. Antra vertus, įvairios humanitarinės institucijos ar privačios firmos, įkurtos pagelbėti pažeidžiamiems migrantams, neretai tampa ekonominės migracijos kanalu (Sipavičienė, 2006).

Be objektyvių veiksnių, migraciją veikia ir įvairūs menami užsienio valstybių privalumai bei susiformavę *mitai*, „kad migracija išspręs visas problemas“. Tad viešoji nuomonė, dažnai paremta emocijomis, o ne situacijos ir veiksnių analize, taip pat gali daryti nemažą įtaką formuojant migracijos srautus bei lemti politinius sprendimus.

Ištraukoje iš Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos migracijos klausimais teigiama, jog „vyrauja trumpalaikė emigracija (nuo kelių mėnesių iki 2 metų), dažniausiai siekiant susirasti darbą. Trečdaliui emigrantų darbas užsienyje – galimybė išbristi iš skurdo ir nevilties, ypač rajonų ir kaimų gyventojams. Norą emigruoti skatina sėkmingi pavyzdžiai, besiplečiantis vadinamasis socialinio palaikymo tinklas, t. y. jau emigravę giminės ir draugai, emigrantų namų ūkių ekonominės būklės gerėjimas (Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija, 2004). Darbo autorius norėtų pabrėžti, jog dažnai trumpalaikė darbo migracija virsta ilgalaikė, nenustatyto laiko migracija. To priežastis - išvykusiųjų baimė, jog Lietuvoje jie neišvengiamai susidurs su darbo paieška, jų pajamos sumažės, o to pasekoje - nebus patenkinti visi jų poreikiai. Todėl labai dažnai grįžę į Lietuvą ir pabuvoję čia kurį laiką asmenys, grįžta atgal.

Didelę reikšmę emigracijai turi ir *neekonominiai veiksniai*. Kuo labiau skiriasi šalių kultūra, socialinė aplinka, kalba, religija, tuo mažiau norima emigruoti. Daug kas priklauso ir nuo asmens

individualybės. Kai kurie žmonės tiesiog bijo rizikuoti, todėl siekia nekeisti gyvenamosios ir darbo aplinkos ir nėra linkę migruoti (O. G. Rakauskienė, 2006).

Taigi išanalizavus emigravimą lemiančias priežastis, galima teigti, jog vis dėlto labiausiai skatinantys migruoti veiksniai yra karjeros galimybės bei darbo užmokestis užsienyje, kurie laikui bėgant padeda išspręsti emigruojančiųjų asmenų problemas, tokias kaip skurdą ar nepriteklių šeimoje, o taip pat padeda grįžus greičiau susikurti socialinę gerovę bei užsitikrinti pragyvenimo šaltinį ateityje.

2.4. Emigracijos pasekmės

Lietuvos piliečių emigracija yra svarbi problema, kuri jau artimiausiu metu gali turėti itin pastebimų neigiamų padarinių Lietuvos ekonomikai. Tiesa, teoriškai jau dabar yra išvelgiamos tiek teigiamos, tiek ir neigiamos emigracijos reiškinio pasekmės.

Pasaulio banko teigimu, didelėms ir turtingoms šalims emigracija nesukelia nei socialinių, nei ekonominių problemų. Emigracija gali turėti neigiamų padarinių tik vidutinio dydžio ir mažoms valstybėms, tarp jų ir Lietuvai (Raškinis, 2006, p. 5).

Migracijos pasekmių tyrimams paprastai skiriama daug dėmesio, tačiau pasekmių vertinimas susiduria su sunkumais, į kuriuos būtina atsižvelgti ir vertinant migracijos reiškinį, ir, svarbiausia, priimant viešosios politikos sprendimus.

Dauguma autorių, Sipavičienė (2006), Ruževskis (2006), pripažįsta, kad migracija yra neigiamas reiškinys ir išskiria šias svarbiausias ir pagrindines *migracijos neigiamas pasekmes*:

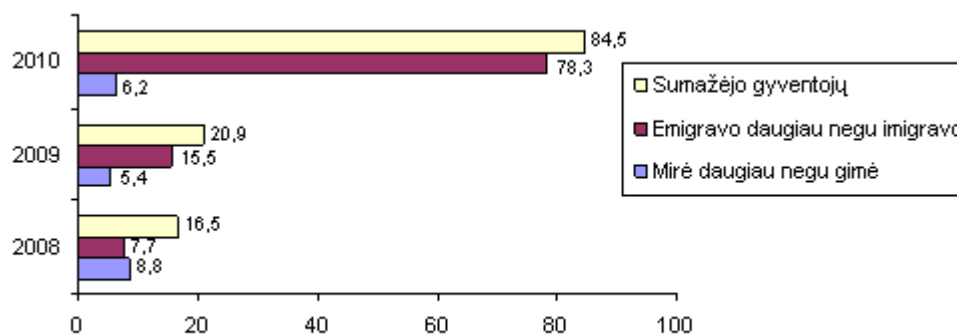
- Gyventojų skaičiaus mažėjimas;
- Struktūriniai pokyčiai:
 - Amžiaus struktūros deformacija,
 - Protų nutekėjimas,
 - Nutautėjimo grėsmė,
 - Darbo jėgos trūkumas.
- Socialinės migracijos pasekmės šeimai/vaikams;
- Prekyba žmonėmis, migrantų pažeidžiamumas.
- Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas;
- Gamybos apimčių sumažėjimas;
- Pajamų diferenciacijos ir socialinės įtampos augimas.

Gyventojų skaičiaus mažėjimas – matomiausias ir dažniausiai akcentuojamas kaip pagrindinė emigracijos problema. Pagal Jungtinių Tautų Organizacijos gyventojų skaičiaus prognozes Lietuva priskiriama prie šalių, kuriose gyventojų skaičius iki 2050 m. mažės sparčiausiai. Lietuva praranda

jaunimą, todėl ateityje tai atsilies tiek kitų demografinių procesų eigai (santuokai, gimstamumui, šeimai), taip pat darbo jėgos ištekliams, kuriuos gali tekti importuoti iš trečiųjų šalių. (Sipavičienė, 2006).

Kaip pastebi įvairūs autoriai, Lietuvos valstybės poreikiai turėtų būti siejami su siekiais jaunajai kartai suteikti didesnes socialinės ir kultūrinės saviraiškos galimybes Lietuvoje, nes ši karta pasižymi didesnėmis potencijomis emigruoti (geriau moka kalbas, mobilesne ir pan.), o tai kelia grėsmes Lietuvos gyventojų socialinei ir demografiniai struktūrai. Nors apskritai emigracija jau pasiekė toki mastą, kad apima daugumą visuomenės sluoksnių. Jau atsirado ir tam tikri nacionaliniai ir regioniniai emigraciniai įpročiai, skatinantys ilgalaikę gyventojų migraciją.

Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. Lietuvoje gyventojų sumažėjo 84,5 tūkst. (2,5 %) ir šių metų pradžioje mūsų šalyje gyveno 3 mln. 245 tūkst. žmonių. Pernai šalies gyventojų skaičius mažėjo dėl dviejų priežasčių – neigiamos neto migracijos (daugiau emigravusiųjų negu imigravusiųjų) ir neigiamos natūralios kaitos (daugiau mirusiųjų negu gimusiųjų). Pagrindinę sumažėjimo dalį – 92,7 procento – nulėmė neigiama neto migracija. Per paskutiniuosius trejus metus Lietuvos gyventojų skaičius sumažėjo 121,9 tūkst. (3,6 %), (Demografijos tendencijos. Statistikos departamentas).

18 pav. Gyventojų skaičiaus sumažėjimas, tūkst.

Šaltinis: Demografijos tendencijos. Statistikos departamentas.

<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9318>

Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. 83,5 tūkst. emigrantų deklaravo savo išvykimą iš Lietuvos – tai 3,8 karto daugiau negu 2009 m. Vidutiniškai per metus 1000 gyventojų teko 25,4 emigranto (2009 m. – tik 6,6).

Tokia intensyvi emigracija, net vertinant tik kiekybinį šio proceso aspektą, turėjo nemažą įtaką Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiams. Pagal oficialius statistikos duomenis, 1990–2004 metais Lietuvos gyventojų skaičius dėl migracijos sumažėjo (migracijos saldo) 268,3 tūkst. žmonių (7,3 proc.). Iki 1994 metų natūralus prieaugis visiškai ar dalinai kompensavo migracijos nuostolius, o

nuo 1994 metų gyventojų skaičius mažėjo dėl abiejų komponentų poveikio. Migracijos įtaka gyventojų skaičiaus mažėjimui 1994–2004 metais siekė 90 proc. Būtent šis aspektas – t. y. gyventojų skaičiaus mažėjimas, yra labiausiai matomas, jis dažniausiai akcentuojamas kaip pagrindinė emigracijos problema (Sipavičienė, 2006, p.17).

Gyventojų emigracija veikia Lietuvos demografinę situaciją. Europos gyventojai senėja dėl mažėjančio gimstamumo ir ilgėjančios gyvenimo trukmės. Palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, didėja pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių dalis. 2010 m. pradžioje 697,1 tūkst., arba 20,9 procento, gyventojų buvo 60 metų ir vyresnio amžiaus, 2000 m. pradžioje – 668,3 tūkst., arba 19 procentų. 2010 m. pradžioje kas šeštas vyras ir kas ketvirta moteris buvo 60 metų ir vyresnio amžiaus. Vidutinis šalies gyventojų amžius 2010 m. pradžioje buvo 39,4 metų, o 2000 m. pradžioje – 36,7 metų. Vyrų vidutinis amžius 5 metais trumpesnis nei moterų (Lietuvos Statistikos metraštis, 2010).

Didelė dalis emigrantų – darbingo amžiaus žmonės, tad auga darbingo amžiaus ir gaunančių pensijas santykis, o tai aktualu turint omenyje bendrą *gyventojų senėjimo tendenciją* bei potencialius sunkumus valstybės biudžetui dėl mažėjančio mokesčių mokėtojų skaičiaus. Tokia tendencija stiprės ateityje, nes migruoja darbingo amžiaus žmonės su vaikais – būsimais socialinio draudimo įmokų mokėtojais. Per paskutiniuosius du metus kas antras emigrantas buvo 20–34 metų amžiaus. 2010 m. vaikai iki 14 metų amžiaus sudarė 10,2 procento visų emigrantų (2009 m. – 11,9 %).

Darbo jėgos trūkumas yra auganti našta Lietuvos ekonomikai. Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti esantys bedarbiai ar technologijos, gali lėtėti ekonomika, socialinio draudimo sistema nebesurinks pakankamai pajamų.

Kartu stebimos ir migracijos neigiamos pasekmės ekonomikai, t. y. vis labiau ryškėja specialistų ir darbo jėgos (kvalifikuotos ir nekvalifikuotos) trūkumas įvairiose ūkio srityse, neretai įvardijamas kaip vienas pagrindinių ekonomikos plėtros bei inovacijų dabar ir ateityje trukdžių. Darbo jėgos trūkumas sukuria situaciją, kai Lietuva, atiduodama savo darbo jėgą, pati tampa traukos zona trečiųjų šalių darbo migrantams (Sipavičienė et al., 2009, p. 19).

Vis dėlto emigrantus „siunčiančiosios šalies“, kokia yra Lietuva, požiūriu, akivaizdžios esminės ir potencialiai neigiamos emigracijos pasekmės. Darbo jėgos trūkumas jau artimiausiu metu gali turėti neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui, stabdyti verslo plėtrą tam tikrose srityse (Barcevičius et al., 2005 p. 6).

Pasak V. Kvainauskaitės (2006), iš Lietuvos emigruojantys tam tikros kategorijos darbininkai sukelia skirtingas pasekmes Lietuvos makroekonomikai. Todėl darbo jėgos migracijos nauda ir kaštai labai priklauso nuo to, kokiai darbo jėgos kategorijai priklauso migruojantis asmuo.

10 lentelėje pateikti pagrindiniai naudos ir kaštų elementai esant laisvam darbuotojų judėjimui. Kaip pastebime iš lentelės, didžiausia nauda patiriama, kai emigruoja, bedarbiai ir nekvalifikuota

darbo jėga. Pagrindinė šių darbininkų emigravimo nauda – „nedarbo eksportas“. Lietuvos vyriausybė siekia šalyje kiek galima sumažinti nedarbą, o „nedarbo eksportas“ kaip tik ir sumažina nedarbą. Šių darbininkų kategorijos emigravimas praktiškai nesukelia valstybei jokių neigiamų padarinių.

10 lentelė. Laisvo darbuotojo judėjimo nauda ir kaštai

Išvykstančios darbo jėgos kategorijos	Nauda	Kaštai
Darbuotojas migrantas be šeimos	Didėja BVP, jei emigrantas Lietuvoje arba jis perveda namuose likusiai šeimai; Didėja namų ūkio išlaidos	Mažėja BVP, nes emigranto pajamos didina tos šalies BVP, kuriose jis dirba
Darbuotojas migrantas su šeima	Mažėja socialinių išmokų poreikis	Kad šeima galėtų įsikurti kitoje šalyje, parduodamas turtas, išvežamos santaupos; Mažėja namų ūkio išlaidos, op kartu ir šalies BVP
Bedarbiai	Mažėja nedarbas dėl vadinamojo nedarbo eksporto; Didėja BVP vienam gyventojui	
Kvalifikuota darbo jėga	„Protų sugrįžimas“; Sugrįžta pajamos dėl reemigracijos ir ekonomikos augimo; Parsivežama naudingos patirties; Padidėja užsienio kapitalo investicijų į darbui imlias šakas	„Protų nutekėjimas“; Sumažėja taupymas dėl santaupų eksporto; Padidėja išlaidų, skirtų papildomos kvalifikacijos darbo jėgos subsidijavimui, poreikis; Neigiamas poveikis pažangai mokslui ir technologijai
Nekvalifikuota darbo jėga	Nedarbo eksporto padidėjimas; Grįžtama, įgijus naujos darbo patirties	

Visiškai priešingai veikia kvalifikuotų darbininkų emigracija iš Lietuvos: tai sukelia daugiau neigiamų padarinių, nei naudos. Didesnė nauda iš šios emigracijos galima tik ilguoju laikotarpiu, kai, pagerėjus Lietuvos ekonominei situacijai, kvalifikuoti darbininkai sugrįš. Valstybė patiria didesnę naudą, kai asmuo emigruoja be šeimos nei su šeima. Bet abiem atvejais šalis patiria nuostolių dėl mažėjančio BVP. Lietuvos BVP didės tik tada, jei išvykę asmenys savo pajamas išleis Lietuvoje arba rems savo šeimą, likusią gimtojoje šalyje. Nepaisant to, kad oficiali statistika tiesiogiai neįrodo emigracijos padidėjimo, logiška manyti, kad pastarųjų metų Lietuvos gyventojų migracija (taip pat ir nelegali), susijusi iš esmės su darbo ir geresnių gyvenimo sąlygų ieškojimu Vakarų šalyse. Tai netiesiogiai galima išvelgti net ir oficialioje statistikoje, atkreipus dėmesį į emigracijos iš Lietuvos kryptį (Kvainauskaitė, 2006, p.62).

Remiantis pateiktais duomenimis, matyti, kad specialistų emigracijos procesas – Lietuvai vienas pavojingiausių, galinčių sukelti sunkiausių padarinių socialinei gerovei ir gyvenimo kokybei. Be to, tikėtina, kad skirtingai negu bendroji emigracija, gilėjant integracijai į ES ji turėtų įsibėgėti.

Kaip jau buvo minėta, jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti nei esantys bedarbiai, nei technologijos, potencialiai mažėjantis dirbančių žmonių kiekis gali lemti ekonomikos augimo lėtėjimą. Sparčiausiai Lietuvos ekonomika pastaruosius metus auga srityse, reikalaujančiose daug darbo jėgos gamyba ir prekyba, ypač mažmeninė. Todėl darbo jėgos trūkumas, kurio nepajėgs užpildyti Lietuvoje esanti arba importuojama darbo jėga, lems ir sukuriamos *pridėtinės vertės mažėjimą* (O. G. Rakauskienė, 2006).

Nerimą keliantis aspektas – „protų nutekėjimas“ arba aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas ir dėl to mažėjantis šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas. Dėl migracijos Lietuva praranda daug aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgos, taip pat ir mokslo atstovų. Specialistų trūkumas jau dabar jaučiamas mokslo, medicinos, inžinerijos, informacinių technologijų ir kitose srityse. Nors protų nutekėjimas kelia didelį susirūpinimą, realių veiksmų, bandant susigrąžinti protus ar bent juos panaudoti / įtraukti, sprendžiant svarbias Lietuvai problemas, beveik nėra. Mėginimai palaikyti ryšius su išvykusiais mokslininkais virtualioje erdvėje ar pavienės mokslo stipendijos grįžusiems mokslininkams turi daugiau simbolinę nei realią praktinę naudą (Sipavičienė et al., 2009, p. 19).

Protų nutekėjimo problema kyla ne tik dėl išsilavinusių ir profesionalių gyventojų emigracijos į kitas valstybes, bet ir dėl su tuo susijusių prognozių, kad šie asmenys ateityje jau nebeprisidės prie valstybės ekonominės, kultūrinės, mokslinės ir socialinės plėtros.

Didelį vaidmenį, užkertant kelią protų nutekėjimui, turėtų atlikti valstybė, kurdama tobulesnę švietimo ir sveikatos sistemą bei įvairias protų susigrąžinimo arba mainų programas. Specialistai aukštosiose mokyklose turėtų būti rengiami įvertinus darbo rinkos poreikius, turinčius kiekybinę

išraišką. Aukštųjų mokyklų programų neorientavus į Lietuvos darbo rinkos poreikius, protų nutekėjimas, ypač jaunimo, neišvengiamas (Stankūnienė et al., 2007, p. 51).

Dažnai akcentuojamas ir investicijos į žmones „atsipirkimo“ argumentas: Lietuvos piliečiai išsilavinimą paprastai įgyja valstybės lėšomis, todėl būtų teisinga, jei įgytos žinios būtų realizuotos jassuteikusioje valstybėje. Galiausiai, emigracijai pasiekus tam tikrą ribą, tai gali neigiamai atsiliiepti bendrai ekonomikos plėtrai (Barcevičius et al., 2005 p. 6).

A. Sipavičienė išskiria dažnai akcentuojamą problemą - *nutautėjimo grėsmę*. Lietuviai išvyksta, kitataučiai plūsta į Lietuvą, todėl Lietuva pamažu nutautinama. Antra vertus, dėl imigracijos atsiranda naujos netradicinės Lietuvai tautinės mažumos su skirtinga pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis.

Pagal Migracijos departamento duomenis, į Lietuvą dirbti atvyksta vis daugiau užsieniečių. Toks užsieniečių imigracijos srautas sudaro sąlygas nykti lietuvių tautiniam identitetui. Dėl lietuvių emigracijos ir kitataučių imigracijos menksta lietuvių tautos dvasinis ir kultūrinis paveldas. Užsieniečių imigracija dažnai liudija apie mišrių santuokų sudarymą, tautinę asimiliaciją bei problemas, kylančias dėl skirtingų religinių, kultūrinių ar net rasinių skirtumų.

Migrantai, siekdami ekonominės naudos, dažnai nepaiso (arba neturi galimybės paisyti) socialinių tokios *migracijos pasekmių, ypač šeimai/vaikams*. Nereti atvejai, kai išvykdami vienas ar abu tėvai vaikus ilgam palieka giminaičių ar net svetimų žmonių globai, o kartais ir visai be globos. Kiek plačiai paplitęs šis reiškinys ir kokios jo tikrosios pasekmės šeimai/vaikams dabar ir ateityje, nėra žinoma.

Be ekonominės migracijos, didelį susirūpinimą kelia ir vadinamoji *prekyba žmonėmis*, ypač moterimis. Nors sisteminė informacija apie šį reiškinį šalyje nerenkama, įvairiais vertinimais, per metus vien į užsienio viešnamius iš Lietuvos išgabenama per 1000–1500 moterų ir merginų. Netiesioginiai duomenys rodo, jog prekybos moterimis mastai Lietuvoje gali būti dar didesni. Materialiniai nepritekliai, nedarbas, socialinio aprūpinimo sistemos spragos ir pan. bei, antra vertus, informacijos apie šią problemą stoka apskritai visuomenėje, ypač socialiai pažeidžiamose grupėse, – pagrindiniai veiksniai, sąlygojantys šio reiškinio plitimą. Prekeivių žmonėmis nebaudžiamumas skatina kriminalinio pasaulio interesus šioje srityje, tad, nepaisant vyriausybės, kitų organizacijų pastangų, mastai nemažėja. Išliekant itin palankioms gyventojų migracinėms nuostatoms ir nesikeičiant ekonominei šalies situacijai, tikėtina, kad prekybos žmonėmis problemos Lietuvoje liks labai aktualios ir artimoje ateityje (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006).

Apibendrinant galima teigti, jog migracijos pasekmių vertinimas susiduria su sunkumais, į kuriuos būtina atsižvelgti ir vertinant migracijos reiškinį ir, svarbiausia, priimant viešosios politikos sprendimus. Negausios migracijos pasekmės paprastai nevertinamos. Sunku įvertinti migracijos, kaip ir bet kurio kompleksinio socialinio reiškinio, ryšį su atsirandančiomis pasekmėmis. Migracijos pasekmių vertinimas priklauso nuo pasirinkto objekto, kuriam tos pasekmės matuojamos – individui,

visuomenei, konkrečiai bendruomenei, valstybei ar atskirai sistemai. Rezultatai priklauso nuo vertinamojo laikotarpio – trumpalaikio, vidutinio ar ilgalaikio. Galiausiai tai, ar pasekmė teigiama ar neigiama, priklauso nuo visų minėtų veiksnių.

Lietuva – nedidelė valstybė, jeigu joje ir toliau mažės gyventojų, ir didelė emigracija tai menkės Lietuvos intelektinis potencialas, bus prarandamos investicijos į žmones, lėtės technologinė pažanga, mokslo raida ir ekonomikos plėtra, didelė darbo jėgos stygius. Be to, ims nykti Lietuvos kultūra ir lietuvių kalba, kils įvairių socialinių problemų, spartės socialinė poliarizacija.

2.5. Emigracijos iš Lietuvos teigiamos pasekmės

Migracijos pasekmės patvirtina, kad migracija yra tiek teigiamas, tiek neigiamas reiškinys. Be jau įvardintų neigiamų emigracijos pasekmių, įvairūs autoriai išskiria ir teigiamas pasekmes, kurios savaime aišku ne tokios reikšmingos kaip neigiamos ir galima sakyti dažniausiai nepastebimos ir iki galo nepanaudojamos.

Pukelienė ir kiti autoriai straipsnyje „Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas“ teigia, kad analizuojant šalies gyventojų emigracijos įtaką šalies darbo rinkos rodikliams nustatyta, kad emigravusių gyventojų skaičius sąlygoja šalies bedarbių skaičiaus mažėjimą. Nustatyta, kad ryšys tarp išvykusių iš šalies asmenų ir bedarbių skaičiaus egzistuoja ir yra pakankamai stiprus. Trumpuoju laikotarpiu emigracija bent iš dalies prisideda prie nedarbo mažinimo.

Kadangi išvykus darbuotojams, sumažėja darbo jėgos pasiūla, todėl išauga jos kaina, kitaip tariant, atlyginimai. Atlyginimų kilimas sietinas ir su darbo jėgos trūkumu, ir su emigracijos prevencija – darbdaviai aktyviai siekia užkirsti kelią emigracijai ir yra skatinami darbuotojams pasiūlyti konkurencingus atlyginimus. Taip pat darbdaviai tampa aktyvesni, didėja investicijos į žmogiškąjį kapitalą. Ekonomikoje tam tikras darbo jėgos trūkumas yra vertintinas kaip teigiamas veiksnys, kadangi skatina darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą, didinti darbo našumą bei labiau plėtoti mažiau darbo imlias technologijas.

Dėl darbo jėgos trūkumo gerėja darbuotojų darbo sąlygos Lietuvoje. Darbdaviai, siekdami neprarasti darbo jėgos, ne tik didina atlyginimus, bet ir imasi kitų darbo jėgos pritraukimo ir išlaikymo priemonių – draudžia darbuotojus gyvybės draudimu, taiko įvairias skatinimo sistemas, šventės vaikams, poilsio stovyklos ir pan. (O. G. Rakauskienė, 2006).

Migracijos ekonominė nauda pasireiškia socialinės įtampos mažinimu darbo rinkoje ir visuomenėje, šeimų ekonominių problemų sprendimu. Taip pat vyksta kultūriniai mainai, įgyjama užsienio patirties. Darbo autorė yra pastebėjusi, kad sugrįžę iš užsienio migrantai yra praprusę, išmokę užsienio kalbą, labiau komunikabilūs ir orientuoti darbo paieškose, lengviau formuluoja ir išreiškia savo norus bei ketinimus.

Nors dažniausiai protų nutekėjimas asocijuojasi su neigiamomis pasekmėmis šaliai, iš kurios emigruojama, yra ir teigiamų specialistų tarptautinio judėjimo padarinių: žinių judėjimas, naujovių atėjimas su sugrįžusiais emigrantais, piniginės prielaidos – kaip vienintelis pragyvenimo šaltinis (Kasnauskienė, Kryževičiūtė, 2008).

Nėra žinoma, kiek pinigų kasmet migrantai persiunčia / parsiveža iš užsienio (nėra apskaitos ir tyrimų). Taip pat nėra žinoma, kur ir kaip panaudojami migrantų pinigai, nėra programų, skatinančių / palengvinančių „migracinių pinigų“ tikslingą panaudojimą / investicijas (Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai, 2006). Tačiau tikėtina, kad nemaža dalis migrantų sugrįš su nauja patirtimi, taip pat didelė dalis lėšų bus suvartojama ir investuojama Lietuvoje.

11 lentelėje pateikiamas emigracijos poveikio vertinimas.

11 lentelė. Emigracijos poveikio vertinimas

Teigiamas	Neigiamas
<ul style="list-style-type: none"> • Tikėtina, kad didžioji dauguma emigrantų grįš į Lietuvą; • Didelė dalis uždirbtų lėšų suvartojamos ir investuojamos Lietuvoje; • Mažėja bedarbių skaičius, tuo pačiu ir poreikis soc. paramai; • Migrantai įgyja naujos patirties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demografinės situacijos pokyčiai (socialinės sistemos problemos, produktyvumo mažėjimas); • Investicijų į žmogų praradimas; • Staigus atlyginimų šuolis kai kuriuose sektoriuose, jei nėra susiję su produktyvumo didėjimu; • Gali dar labiau paskatinti kai kurių regionų socialinę atskirtį.

Šaltinis: Gliosaitė, 2004

Apibendrinant 11 lentelę galima teigti, kad emigracija šaliai yra naudinga, jeigu manytumėme, kad emigrantai uždirbę pinigus grįš juos investuoti į savo šalį, be to taip sumažėja nedarbo lygis. Jeigu manytumėme, kad ieškantys darbo išvyksta dirbti į užsienį ir ten įgyja naujos patirties, o sugrįžę tai galės panaudoti Lietuvoje, tai sudarytų tik teigiamas pasekmes mūsų šaliai.

Galime teigti, jog užsienyje įgyjamas išsilavinimas ir žinios, grįžtančios pajamos investicijos, tarpkultūrinė gyvenimo ir darbo patirtis, užsienio kalbų žinios skatina šalies plėtrą, gerina ekonomikos ir gyvenimo sąlygas.

Tačiau taip pat svarbu suvokti, kad dažniausiai išvyksta į užsienį kvalifikuotas personalas, į kurį šalyje buvo investuota. Taip pat siekiant išvengti kvalifikuoto personalo išvykimo automatiškai keliami atlyginimai ir taip sukuriamas neteisingas darbo užmokesčio pagal pareigybes santykis.

Kaip teigia R. Kripaitis, B. Romikaitytė (2005) migracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus, tai galimybės šaliai, į kurią migruojama (augantis darbo jėgos skaičius), kita vertus, galimybės šaliai, iš kurios migruojama (nedarbo lygio mažėjimas). Tačiau šalyje, iš kurios išvykstama, mažėja dirbančiųjų skaičius, dėl to aštrėja socialinės šalpos, ekonominės plėtros problemos.

Apibendrinant galima teigti, kad vykstant emigracijai galime išvystyti ir teigiamų pasekmių. Trumpuoju laikotarpiu emigracija bent iš dalies prisideda prie nedarbo mažinimo. Išvykę asmenys įgyja žinių ir įgūdžių, kuriuos potencialiai galėtų pritaikyti ir grįžę į Lietuvą. Emigrantai taip pat nemažą dalį užsienio valstybėse uždirbtų lėšų perveda artimiesiems arba investuoja Lietuvoje. Be kultūrinių mainų, užsienio patirties įsigijimo, migracija teikia ir ekonominę naudą: mažina socialinę įtampą darbo rinkoje ir visuomenėje, sprendžia ekonomines šeimos problemas.

2.6. Emigracijos spendimo būdai Lietuvoje

Emigracija iškyla kaip iššūkis ir kaip galimybė – tačiau pasitikti iššūkį ir išnaudoti galimybes galima tik gerai suprantant reiškinį ir turint aiškią viziją, apgalvotą strategiją, o svarbiausia – politinę valią į iššūkius atsakyti.

Pripažįstama, kad viena didžiausių problemų, lietuvių migracijos srityje yra politikos koordinavimo trūkumas. Daugelis Lietuvos institucijų įgyvendina priemones, kurios aktualios skatinant ekonominius migrantus grįžti. Tačiau esama ir nemažai problemų: institucijų veiklos koordinavimo trūkumas, įgyvendinamų priemonių persidengimas, bendresnio strateginio požiūrio į emigracijos reiškinį trūkumas (nes kiekviena institucija dirba jos kompetencijai priskirtoje siauroje srityje). Institucijoms trūksta keitimosi informacija ir žinojimo apie tai, kas planuojama vienoje ar kitoje srityje, priemonės kartais dubliuojamos, neišnaudojamas galimas bendradarbiavimo potencialas arba tiesiog kratomasi spręsti problemą, „priskiriant“ ją kitos institucijos reguliavimo sričiai.

Iki 2007 metų Lietuvoje nebuvo vieningo dokumento reguliuojančio ekonominės migracijos politikos tikslus, uždavinius ar veiklos priemones. Vadovautasi Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Nacionaline demografinę politikos strategija bei kitais dokumentais. 2007 m. buvo patvirtinta Ekonominės migracijos reguliavimo strategija. Joje ekonominė emigracija apibrėžiama kaip asmens išvykimas iš šalies ar atvykimas į ją iš užsienio šalies, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ar gyvenimo sąlygų ar dėl kitų ekonominių priežasčių. Strategijoje numatomi uždaviniai sutampa su ES bendros migracijos politikos uždaviniais. Pagrindiniai uždaviniai – teisinis ekonominės migracijos ES reglamentavimas, nelegalios migracijos prevencija, informacijos sklaida, tarpinstitucinis bendradarbiavimas (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo“, 2007). Viena iš Lietuvos Europos Sąjungos politikos strateginių kryptų – konkurencinga Europa su laisva ir veiksminga vidaus rinka.

Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos rengimo tikslas – skatinti ekonominių migrantų grįžimą, pažaboti emigraciją iš Lietuvos taip pat, atsižvelgiant į esamą ekonominės migracijos būklę Lietuvoje, Europos Sąjungoje bei pasaulyje nustatyti ilgalaikius ekonominės migracijos politikos tikslus ir prioritetus, kad spartaus ekonominio augimo sąlygomis Lietuvoje nepritrūktų darbo jėgos bei

būtų išvengta kitų neigiamų šio proceso pasekmių, siekiant iki 2012 m. subalansuoti emigracijos ir imigracijos srautus. Strategijoje numatyta, kad ji kas dveji metai turi būti atnaujinama ir papildoma.

Kaip buvo minėta, Ekonominės migracijos valdymo strategija buvo ruošta 2007 m., tačiau paskutinį kartą tikslinta 2008 m. pradžioje. Ji būtent ir atspindi to laikotarpio situaciją Lietuvoje, kai esant dideliems emigracijos srautams, šalyje buvo jaučiamas darbo jėgos trūkumas, atvykstantiems užsieniečiams buvo taikoma laikino buvimo politika, paprastinamos ir greitinamos jų patikros procedūros. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija sudarė daugiau nei šimto deficitinių specialybių sąrašą. Reaguodama į tai, 2008 m. gruodžio mėnesį Vyriausybė patvirtino ir Lietuvos imigracijos politikos gaires. Taip buvo užbaigti kurti migracijos (apimančios imigraciją ir emigraciją) procesų valdymo strateginiai dokumentai arba, kitaip tariant, buvo nustatyta kuo migracijos srityje Lietuva vadovausis.

Tačiau 2009 m. apie šias strategijas beveik nieko nebebuvo kalbama, nors jos tebegalioja. Atkreiptinas dėmesys į Ekonominės migracijos strategijos suformuluotas baigiamąsias nuostatas, kuriose numatyta, kad 2012 m. migracijos saldo Lietuvoje turės būti lygus nuliui, t. y. emigracijos ir imigracijos srautai vieni kitus kompensuos. Tačiau 2010 m. migracijos rodikliai šokiruoja – iš šalies emigravo 83 577, imigravo 5 213 žmonių, o migracijos saldo indeksas viršijo -26. Strategijoje taip pat planuojama, kad darbo jėgos aktyvumas 2012 m. turės siekti net 73 proc., nors 2011 m. pradžioje buvo daugiau nei 300 tūkst. bedarbių.

Deja, nei Strategijoje, nei Gairėse nebuvo daroma jokių pataisų dėl ekonominės krizės ir nedarbo augimo, išaugusių emigracijos srautų bei jų kokybinės sudėties kitimo (išvykstama šeimomis, išaugusi jaunimo emigracija), dėl darbo rinkoje esančio vakuumo, dėl priemonių tautiniam verslui remti. Valdžios struktūros nemato ir nesistengia suprasti emigracijos keliamų problemų.

Turėtų būti numatyti ateinančių metų veiksmai šioje srityje ir vykdomos migracijos politikos priemonės. Imtasi svaresnių ir iki galo užsibrėžtų veiksmų, ypatingai valdžios atžvilgiu. Vertinami Seimo priimami teisės aktai, jų galima įtaką emigracijos sustabdymui. Teikiama daugiau siūlymų, didinančių šių teisės aktų įtaką neigiamų migracijos procesų prevencijai. Taip pat dažniau svarstomas Vyriausybės patvirtintų priemonių, skirtų emigracijos mažinimo klausimams, vykdymas ir dažniau vertinamas jų efektyvumas, atsižvelgiant į kintančios ekonomikos situaciją. Turėtų būti teikiami metiniai emigracijos prevencijos priemonių planai, teikiami siūlymai ir rengiami migracijos politikos priemonių planai. Taip pat turėtų būti papildyti bei patvirtinti strateginius migracijos klausimus reguliuojantys dokumentai ir vykdomi pagal užsibrėžtą tikslą. Kad efektyvūs pasiūlymai ir veiksmai būtų įgyvendinami, bet neliktų gražiai surašyti balto popieriaus lapuose. Pažymima, jog valstybės intervenciją bet kokioje srityje - įskaitant paskatas sugrįžti emigravusiems asmenims - pirmiausia galima pateisinti tada, kai ji nuosekliai ir efektingai įgyvendinama.

Siekdama sumažinti emigracijos srautus, valdžia turi imtis jai paveikių sričių. Valstybės politika ilgalaikiu laikotarpiu turėtų būti nukreipta į žmoniškųjų išteklių kokybės gerinimą, palankios aplinkos verslui sudarymą bei makroekonominio stabilumo užtikrinimą. Šių tikslų įgyvendinimas ilguoju laikotarpiu turės didžiausią įtaką migrantų sugrįžimui.

Būtina sudaryti galimybes Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas, taip šalinant pagrindinę valstybės priemonėmis pasiekiamą migracijos priežastį. Šiam tikslui pasiekti reikia mažinti verslo ir darbo reguliavimą, sudaryti galimybes žmonėms patiems lengviau verstis ir mokėti mažesnius mokesčius.

Įvairių tyrimų duomenimis, įsidarbinimas ir gaunamos pajamos yra pagrindiniai veiksniai, didinantys migravimo potencialą. Žemą atlyginimą kaip emigracijos priežastį įvardija 90 proc. Lietuvos gyventojų (Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai, 2006). Pagrindinis žmogaus gyvenimo šaltinis yra darbas ir iš jo gaunamos pajamos, o valstybės politika nustato įvairias taisykles, kaip dirbti, mainytis darbo rezultatais ir pan.

Didelis nedarbas Lietuvoje, gyventojų nuomone, yra antra pagal svarbą priežastis, skatinanti emigruoti.

Kaip parodė užsienio lietuvių bendruomenių apklausa, pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria ekonominiai emigrantai, planuojantys grįžti į Lietuvą, yra ekonominio pobūdžio – darbas, maži atlyginimai, bloga valstybės politika grįžtantiems / socialinių garantijų nebuvimas, turtiniai klausimai, mokesčiai, problemos dėl vaikų integracijos, socialinių ryšių praradimas, Lietuvos valdžios korupcija / biurokratizmas (Sipavičienė et al., 2009).

Viešosios ekonominės politikos atžvilgiu būtina nagrinėti tas sritis, kurios labiausiai veikia individo galimybes siekti geriausio savo skirtingų ir individualių poreikių patenkinimo. Diskusijoje apie valstybės priemones taip pat būtina atsižvelgti į tai, kad tik dalis veiksmų, darančių įtaką migracijos sprendimams, yra valdžios kompetencijos ribose ar yra valdžios priemonėmis paveikios.

Nagrinėjant užsienio šalių pavyzdžius, galima pastebėti tendenciją, kad emigrantus sugrįžti skatina pagerėjusi ekonominė padėtis tėvynėje, atviresnė ekonomika, padidėjusios investicijos į mokslą ir tyrimus ir pan. Tad tokios pačios priemonės tikrai būtų naudingos ir Lietuvoje.

Emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos ir tol, kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti. Svarbiu uždaviniu tampa gerinti bendrą ekonominę situaciją (Butkus, Matuzevičiūtė, 2009).

Reikia, kad pagerėtų Lietuvoje gyvenančių žmonių gyvenimo sąlygos ir buitis, kad būtų sudaromos sąlygos normaliam gyvenimui ne tik stipriems individams, bet ir visuomenės atstumtiesiems, pvz., pensininkams, vienišoms motinoms, našlaičiams. Valstybė turėtų nebandyti skirti pinigus emigrantų susigrąžinimui, bet spręsti šalies problemas. Jei paprastas žmogus nesugeba

normaliai pragyventi Lietuvoje, tai kaip jis gali grįžti namo? Pirmiausia reikia spręsti ekonomines ir su tuo susijusias problemas. Kad norintys grįžti ir dar esantys piliečiai sugebėtų gyventi ir Lietuvoje.

Be to, nors ir pripažįstama, kad dalis emigrantų norėtų grįžti, tačiau bent jau artimiausiu metu jie to daryti neketina, kadangi Lietuvoje nemato perspektyvų. Žinant, kad Lietuvos ir kai kurių pagrindinių tikslo šalių ekonominiai skirtumai yra esminiai (pavyzdžiui, atlyginimai skiriasi iki 9 kartų), tikėtis savaiminio grįžtamosios migracijos padidėjimo yra nerealu. Sudėtinga Lietuvos ekonominė padėtis, o ypač - įtempta situacija darbo rinkoje, deja, nėra tos sąlygos, kurioms esant būtų galima deramai džiaugtis iš užsienio šalių parvykstančiais tautiečiais.

Kita iškeliamą problema – grįžtančių emigrantų nesugebėjimas prisitaikyti bei integruotis į Lietuvos visuomenę ir jų grįžimas atgal į užsienio valstybes. Labiausiai grįžę emigrantai nusivilia „sunki, brangi ir pilku“ gyvenimu Lietuvoje, atsiranda gyvenimo svetur įprotis – būtent dėl to grįžimo visam laikui perspektyvos vis dar atidedamos.

Užsienio lietuviai ypatingą svarbą teikia priemonėms, susijusioms su vaikais, – padėti emigrantų vaikams prisitaikyti, padėti lietuviškoms mokykloms emigracijos šalyse bei informuotumui apie grįžimo galimybes didinti (Sipavičienė et al., 2009).

Emigracijos mažinimui būtina imtis švietimo reformos. Pirmiausia dėl to, kad nelanksti valstybinio švietimo sistema silpniau reaguoja į rinkos pokyčius, kokių ir kokios kokybės specialistų reikia darbo rinkai, todėl atsiranda darbo rinkos poreikių ir parengtų specialistų galimybių nesuderinamumas; antra, švietimo sistema atskirais atvejais negali konkuruoti teikiamų paslaugų kokybe su užsienio universitetais. Viešai finansuojamas ir teikiamas švietimas mažina galimybes paslaugų gavėjams prisitaikyti ir gauti rinkos pageidaujamų įgūdžių.

Formuojant grįžtamosios migracijos politiką, ypatingas dėmesys turėtų būti kreipiamas aukštos kvalifikacijos specialistų ir studentų, baigusiu aukštąsias mokyklas užsienyje, grįžimui skatinti – informuoti juos apie galimybes (ir sudaryti tokias galimybes) dalyvauti mokslinėje veikloje ar net inicijuoti mokslo tiriamuosius projektus. Būtina pagalvoti ir apie specialias ilgalaikes „protų susigrąžinimo“ programas, tačiau kartu nediskriminuojant vietinių mokslo darbuotojų. Čia dėmesys turėtų būti kreipiamas ne tik ir ne tiek į fizinį jų susigrąžinimą, kiek bandant juos įtraukti į Lietuvai svarbių projektų įgyvendinimą.

Mokslinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys į glaudų ryšį tarp investicijoms, verslo plėtrai palankios aplinkos kilmės šalyse ir grįžtamosios migracijos tikimybės. Taip pat nurodoma, kad vietinė biurokratija ir tradicijos gali sužlugdyti net geriausius inovacinius ketinimus. Todėl, formuojant grįžtamosios migracijos politiką, būtina kreipti dėmesį ir į kilmės šalyse esantį / nesantį migracinės patirties ir kapitalo panaudojimo potencialą, ypač svarbu neužkirsti kelio naujoms iniciatyvoms. Smulkiąjam verslui palankios aplinkos sudarymas ir investicijų skatinimas bei vietinės biurokratijos

priešinimosi inovacijoms eliminavimas – svarbios sudėtinės dalys, skatinančios potencialių investuotojų reemigraciją.

Apibendrinus galima pateikti siūlymus emigracijos problemai spręsti:

- palankesnių sąlygų gyventi Lietuvoje sudarymas;
- žmoniškųjų išteklių kokybės gerinimas;
- sudaryti galimybes Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas;
- darbo / karjeros Lietuvoje perspektyvų gerinimas;
- gerinti verslumo sąlygas, smulkaus verslo plėtrai, mažinti jo reguliavimą;
- paprastinti įmonių steigimo taisykles;
- gerinti įsidarbinimo sistemą;
- skirti didesnę dėmesį darbdavių suinteresuotumui didinti atlyginimus;
- skatinti išplėtotos ir konkurencingos kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo sistemas;
- mažinti mokesčius;
- naikinti šešėlinį verslą ir mokesčių slėpimą;
- sąlygų kelti jaunų šeimų gerovę ir didinti gimstamumą sudarymas;
- sudaryti sąlygas, skatinančias gyventojų mobilumą šalies viduje;
- švietimo reformavimas;
- didinti investicijas į mokslą ir tyrimus;
- reemigravusių vaikų problemos integravimas;
- sveikatos apsaugos gerinimas;
- gerinti šalies ekonominę, socialinę ir kultūrinę infrastruktūrą bei gyvenimo kokybę šalyje;
- Lietuvos valdžios korupcijos / biurokratizmo naikinimas;
- pagalba dirbantiems Lietuvoje ir grįžusiems iš užsienio mokslininkams Lietuvoje plėtoti mokslinę veiklą;
- nusprendusių grįžti į Tėvynę arba dalyvauti savo šalies gyvenime asmenų informacinių poreikių visišką patenkinimą;
- emigravusių piliečių skatinimas sugrįžti į Lietuvą, kuo greičiau išsprendžiant visus teisinius ir finansinius klausimus.

Šalies mokslinę ir ekonominę veiklą būtina nukreipti į valstybės poreikius ir bendro gyvenimo lygio didinimą. Tai ir būtų bendro pragyvenimo lygio kilimo laidas, užtikrinantis visuomenėje ir „protų nutekėjimo“ stabdymą ir skatintų grįžti emigrantus į Lietuvą.

Emigracija tiesiogiai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos, ir kol yra gyvenimo ir pajamų skirtumas, bus paskatos emigruoti.

Taigi pabaigai trumpai galime dar kartą pabrėžti, ką galima pasiūlyti šiai problemai išspręsti. Jau žinome, kad plačioji visuomenė nelabai ką žino, kaip sustabdyti vis didėjančius emigracijos mastus. Valstybė turėtų nebandyti skirti pinigų emigrantų susigrąžinimui, bet spręsti šalies problemas. Būtina pasiekti tam tikrą ekonominės gerovės lygį, sukurti grįžimui palankias sąlygas. Todėl būtina sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas, taip šalinant pagrindinę valstybės priemonėmis pasiekiamą migracijos priežastį. Šiam tikslui pasiekti reikia mažinti verslo ir darbo reguliavimą, sudaryti galimybes žmonėms patiems lengviau verstis ir mokėti mažesnius mokesčius bei galimybę uždirbti. Reformuoti sveikatos apsaugos ir švietimo sistemas, kaip vienas iš svarbiausių sričių įtakojančių žmonių požiūrį į valstybę. Ir aišku, kad reikia stengtis pakeisti plačiosios visuomenės, politikų ir kitų valstybės veikėjų požiūrį į šią problemą bei stengtis kuo efektyviau spręsti šio reiškinio padarinius.

3. EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PRIEŽASČIŲ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Atlikus mokslinės literatūros analizę 1-2 darbo skyriuose, galima teigti, jog jau po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. prasidėjusi sparti emigracija, kurios priežastys buvo po nelietuvių tautybės asmenų, kurie čia buvo atvykę sovietmečiu, išvykimas iš Lietuvos visam laikui verslo, komercijos tikslais, iki šių dienų palaipsniui virto darbo ir mokslo migracija, protų nutekėjimu, šeimų susijungimu, turėjusių didelės įtakos pirmiausia demografinėi situacijai Lietuvoje, taip pat bendrojo vidaus produkto augimui, socialinei apsaugai.

Analizuojant literatūrą paaiškėjo, kad vis dėl to literatūroje pagrindinė priežastimi yra įvardijama darbo migracija perauganti į profesinio tobulėjimo bei karjeros galimybes.

Mokslinės literatūros pagrindimui buvo atliekamas tyrimas – „Emigrantų išvykimo iš Lietuvos priežasčių nustatymas“. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios pagrindinės priežastys asmenis skatina migruoti iš Lietuvos. Šiuo tikslu buvo atlikta anketinė apklausa.

Anketa – tai formalizuotas klausimų rinkinys (pagrindinis tyrimų instrumentas) informacijai iš respondentų gauti (Valackienė, 2008).

Tyrimu „Emigrantų išvykimo iš Lietuvos priežasčių nustatymas“ siekiama įvertinti surinktos informacijos apie jau literatūroje įvardintas priežastis atitikimą anketos metu gautiems duomenims.

Anketos klausimai buvo suformuluoti remiantis 2 darbo dalyje išskirtomis emigracijos iš Lietuvos priežastimis. Atliekant išvykusiųjų anketinę apklausą, buvo siekiama išsiaiškinti:

- ar išvykusieji domisi migracijos situacija Lietuvoje;
- kokiais tikslais jie vyko į užsienį;
- kas paskatino išvykimą iš Lietuvos;
- kas paskatintų (paskatino) juos grįžti į Lietuvą;
- kokius jie išskiria gyvenimo privalumus užsienyje.

Remiantis šiais klausimais buvo atliekamas išvykusių iš Lietuvos asmenų tyrimas.

Anketinė apklausa buvo anonimiška, jos metu, tyrimo dalyviams dalis anketų buvo išdalintos Lietuvoje, dalis išsiųstos su prašymu objektyviai pareikšti savo nuomonę emigracijos klausimais. Taip pat tokiu pat tikslu anketa buvo patalpinta internetiniame puslapyje www.manoapklausa.lt/apklausa/276809789/.

Emigracijos priežasčių išsiaiškavimo tyrimui atlikti buvo pasirinkti iš Lietuvos emigravę, taip pat reemigravę į Lietuvą asmenys. Visų išvykusiųjų ir grįžusiųjų skaičių nustatyti yra sunku, kadangi nėra tikslų duomenų, kiek asmenų šiuo metu yra emigravę ar grįžę į Lietuvą, beje ir apklausti visus juos praktiškai yra neįmanoma.

Dalis klausimų buvo skirti išsiaiškinti respondentų duomenis: amžiaus tarpsnį, šeiminių padėčių, išsilavinimą. Šios anketos duomenys mums atskleidžia respondentų charakteristiką. Stengiamasi išžvelgti Lietuvos gyventojų skirtingus emigracijos mastus.

Kita dalis klausimų skirti atskleisti respondentų požiūrį į nagrinėjamą problemą. Pirmiausia stengiamasi sužinoti, ką Lietuvos gyventojai mano apie emigraciją.

Vėliau orientuojamasi į emigracijos priežastis. Iš pradžių bandoma išsiaiškinti, kokios išvykimo iš Lietuvos priežastys respondentams yra pačios svarbiausios.

Negalima užmiršti ir reemigracijos. Tad stengiamasi išsiaiškinti, kas trukdo žmonėms sugrįžti ir esant kokioms sąlygoms būtų ryžtasi sugrįžti gyventi į Lietuvą.

Imtį sudaro 51 respondentas, procentais tai nusakyti sunku, kadangi nėra žinoma, koks tikslus emigravusiųjų ir grįžusiųjų skaičius. Tyrimo metu buvo išdalintos anketos ir paprašyta jas užpildyti. Dalis anketų buvo išdalinta ne poilsio tikslais į užsienį išvykusiems asmenims, o dalis - pateikta į Lietuvą grįžusiems asmenims, juos pasirenkant iš pažįstamų ir artimųjų rato. Taip pat dalis anketų pateikta specializuotoje internetinėje svetainėje, kurios pagalba buvo galima su minimaliom žiniomis labai greitai ir paprastai sukurti savo apklausą internete. Beje, atliekant tyrimą pastebėta, kad apklaustieji gana palankiai atsižvelgė į tyrimą ir sutiko išsakyti savo nuomonę anketoje pateiktais klausimais. Iš 51-os įvairiais būdais pateiktų anketų, visos jos buvo tvarkingai užpildytos.

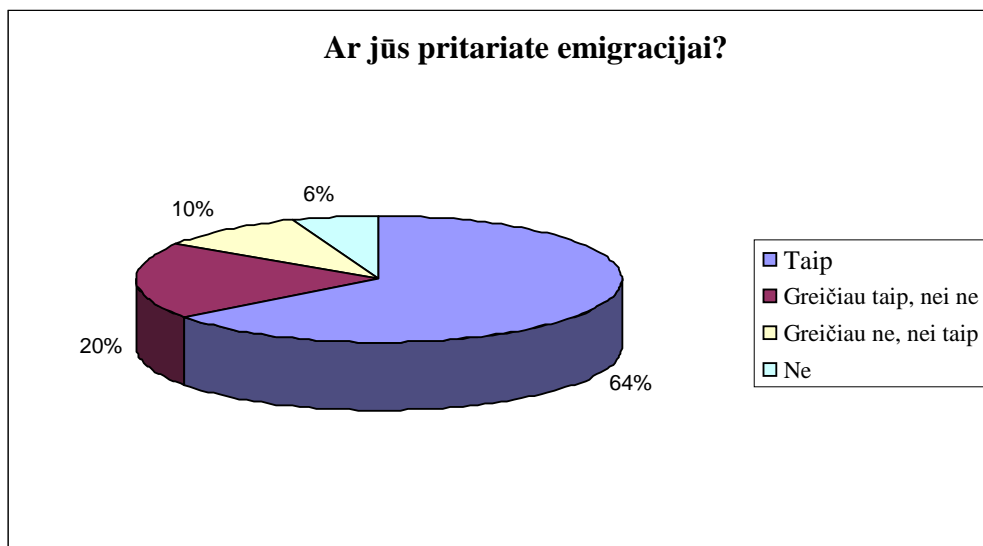
Po atlikto tyrimo paaiškėjo, jog tyrimo metu respondentams neiškilo didesnių problemų pildant anketas, pateikti klausimai pasirodė suprantami ir aiškūs. Todėl, galima padaryti išvadą, jog anketa yra patikima ir padės išsiaiškinti pagrindines emigravimo priežastis.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti respondentų nuomonę apie emigracijos problemą Lietuvoje bei apie tai, ar valstybė turėtų dėti pastangas siekdama sustabdyti migruojančiųjų asmenų srautus iš Lietuvos. Anketinės apklausos metu buvo siekiama gauti išsamią informaciją apie: priežastis skatinančias gyventojus išvykti, gyvenimo užsienyje privalumus, grįžimą lemiančius veiksnius.

3.1. Tyrimo rezultatai ir jų apibendrinimas

Kaip buvo apžvelgta teorinėje šio darbo dalyje, emigracijos priežasčių nustatymas yra viena sudėtingiausių problemų. Literatūroje svarbiausiomis išvykimo priežastimis laikomi ekonominiai veiksniai. Darbo užmokestis bei pragyvenimo lygio skirtumas užsienyje ir Lietuvoje išskiriami kaip veiksniai labiausiai įtakojantys emigraciją. Kitos priežastys taip pat yra ne mažiau svarbios - tai didesnės karjeros galimybės užsienyje, užimtumo bei nedarbo lygis, švietimo sistemos trūkumas Lietuvoje. Todėl svarbu yra sužinoti, kokias priežastis įvardija iš Lietuvos emigravę asmenys.

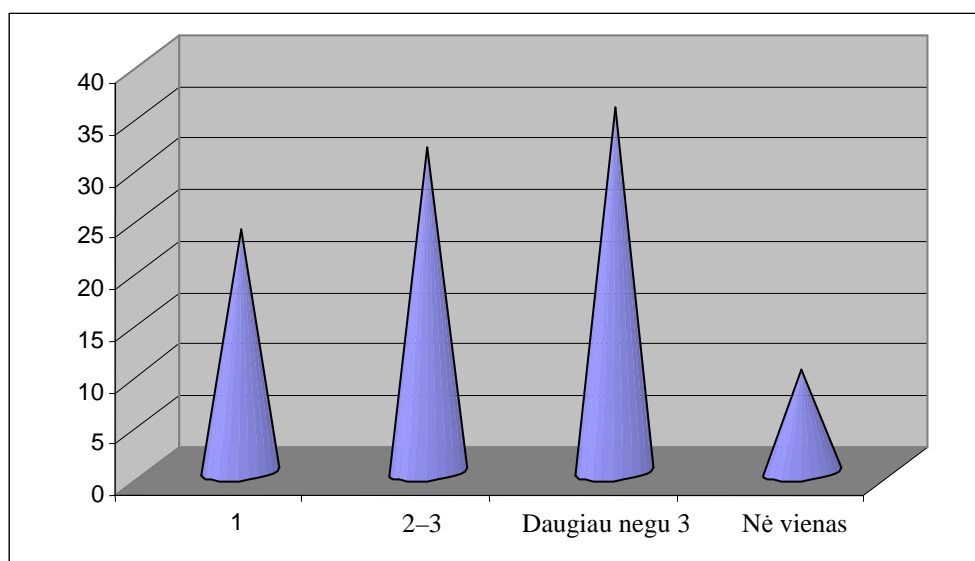
Vykdam tyrimą „Emigrantų išvykimo iš Lietuvos priežasčių nustatymas“, pirmiausia buvo siekiama sužinoti, ar Lietuvos gyventojai pritaria emigracijai (žr. 1 pav.).

1 pav. Respondentų atsakymai

Būtina pabrėžti, kad daugiau nei pusę, net 33 asmenys iš 51 pritaria emigracijai (t.y. 64 proc.), o 10 žmonių (20 proc.) greičiau pritaria, nei nepitaria. Net 84 proc. apklaustųjų pritaria sparčiai didėjantiems emigracijos mastams, ir taip pateisina išvykstančiuosius iš Lietuvos. Tokia gyventojų nuomonė ir požiūris į emigraciją, skatina dar daugiau asmenų išvykti ir ieškoti laimės svetur. 5 asmenys atsakė į anketas (10 proc.) greičiau nepitaria, nei pritaria emigracijai. Labai keistai atrodo, bet tik 3 žmonės, t.y. 5,9 proc. nepitaria išvažiavimui iš Lietuvos.

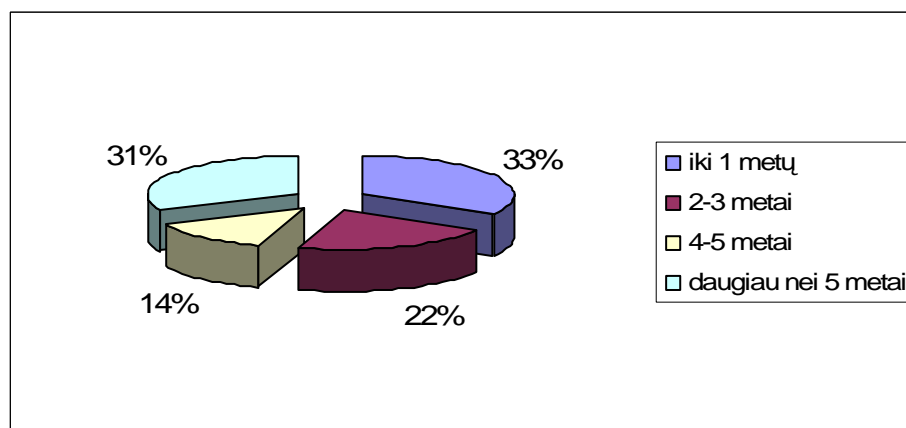
Taip pat vykdant anketinę apklausą buvo prašoma atsakyti į klausimą, *Ar yra Jūsų šeimoje emigrantų? Jeigu taip, tai kiek šeimoms narių gyvena ar gyvena užsienyje?* Tyrimo rezultatai pateikti 2 paveiksle.

2 pav. Respondentų atsakymai

Žmonėms yra labai svarbu šeima, santykiai su šeima. Taigi šeima yra patys artimiausi žmonės – tėvai, broliai, seserys, sutuoktiniai, vaikai – išlieka ta vertybe, kurią žmonės norėtų išsaugoti. Emigracija įtakoja ryšius su artimaisiais. Atlikus šio klausimo analizę paaiškėjo, kad daugumos apklaustųjų patys artimiausi žmonės yra išvykę į svetimą šalį. Tai gana didelis skaičius. Dauguma respondentų teigė 35 proc., jog daugiau nei trys šeimos nariai gyvena ar gyveno užsienyje, taip pat 31 proc. teigė, jog yra išvykę 2-3 artimieji, 24 proc. apklaustųjų turi po vieną išvykusį šeimos narį ir deja tik 10 proc. teigė, jog jo šeimoje nėra nei vieno emigranto. Taigi net 90 proc. respondentų šeimos narių gyvena svetimose šalyse. Patys artimiausi žmonės išsibarstę po platųjį pasaulį.

Emigrantų paklausus, *kiek laiko Jūs esate ar buvote išvykęs iš Lietuvos*, buvo gauti tokie tyrimo rezultatai (žr. 3 pav.): 22 proc. apklaustųjų teigia jau 2-3 metus esantys užsienyje, likusieji respondentai pasiskirstė taip: 33 proc. nurodė užsienyje esantys iki vienerių metų, 31 proc. ilgiau nei 5 metus ir 14 proc. 4-5 metus. Kaip buvo teigiama literatūroje, vyrauja emigrantų gyvenimo užsienyje trukmė 2 – 4 metai. Manoma, jog per šį laikotarpį išvykusiesiems galima susikurti socialinę ir ekonominę gerovę ateičiai. Tačiau iš pateiktų rezultatų galima teigti, jog vyrauja kur kas ilgesnė emigracija ir tik trečdalis yra ar buvo išvykę iki 1 metų.

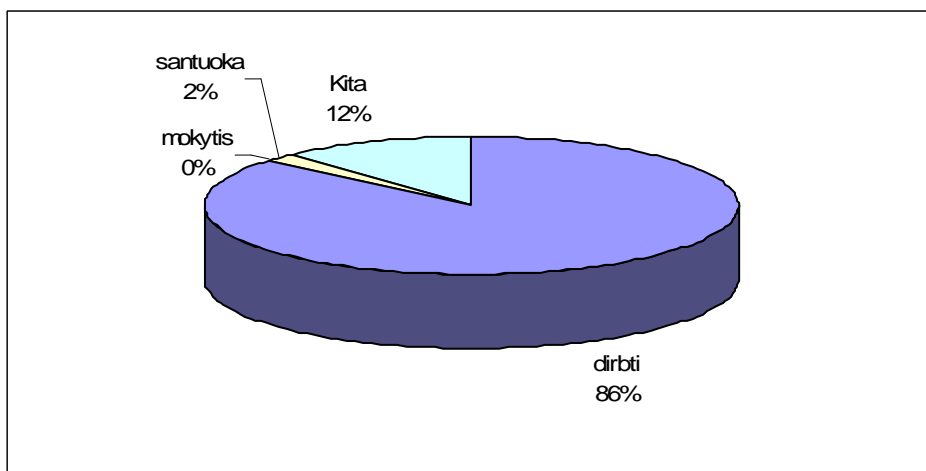

3 pav. Emigrantų gyvenimo užsienyje trukmė

Tolimesnėje tyrimo dalyje buvo siekiama gauti išvykusiųjų informaciją apie tai, *kokiu tikslu Jūs vykote į užsienį*. Šis klausimas buvo svarbus ir reikšmingas, toliau tyrime atskleidžiant respondentų išvykimo priežastis. 4 paveiksle yra pateikti respondentų atsakymo pasiskirstymai, tiriamu anketos klausimu.

Gauti anketinės apklausos rezultatai atskleidė, kad dauguma respondentų 86 proc. į užsienį vyksta dirbti. Gauti duomenys atitinka statistikos departamento pateiktiems duomenims. Kaip jau buvo minėta, šį išvykimo tikslą didele dalimi lemia ekonominė - socialinė situacija Lietuvoje. Toliau atsakymo į klausimą variantai pasiskirstė taip: 2 proc. respondentų teigė išvykę dėl šeiminių

priežasčių, t. y. santuokos, tačiau tik mokytis nei vienas respondentas į užsienį nevyko. Likę tyrimo dalyviai pasirinkę atsakymo variantą „kita“, nurodė tokius išvykimo tikslus: dirbti ir mokytis, kurti gyvenimą svetur, aplankyti artimųjų, kai kurie išvyko pasikeitusiomis gyvenimo aplinkybėmis. Taigi lyginant šiuos duomenis su teorinėje dalyje pateiktais statistiniais duomenimis, galima teigti, jog dauguma į užsienį vyksta dirbti. Darbo užmokestis bei pragyvenimo lygio skirtumas užsienyje ir Lietuvoje išskiriami kaip veiksniai labiausiai įtakojantys emigraciją. Išvykusiųjų mokytis dalis nedidelė. Vienas iš dalyvių nurodė, jog vyksta mokytis ir dirbti kartu. Galima teigti, jog asmenys išvyksta į užsienį mokytis pirmiausia dėl finansinių aplinkybių, kadangi šiuo metu mokslas Lietuvoje labai brangus ir dėl ten geresnės studijų kokybės. Taip pat vyksta dėl noro išbandyti kitokią mokymo sistemą, patobulinti kalbos įgūdžius, padaryti išpūdį būsimajam darbdaviui. Aišku reikėtų paminėti, jog skirtinga studijų kokybė užsienyje, akademinė kultūra, administracijos paslaugumas veikia kaip skatinantys išvykti veiksniai. Pagrindinė išvykusiųjų studijuoti priežastis - geresnė studijų kokybė ir perspektyvus darbas ateityje. 2 proc. respondentų teigė išvykę dėl šeiminių priežasčių, t. y. santuokos. Galima teigti, jog ši išvykimo priežastis garantuoja ilgalaikę ir negrįžtamą migraciją, kadangi sukuriamas šeima (tikriausiai su užsienio piliečiais), įgyjamas turtas, susidaro nauji socialiniai ryšiai.

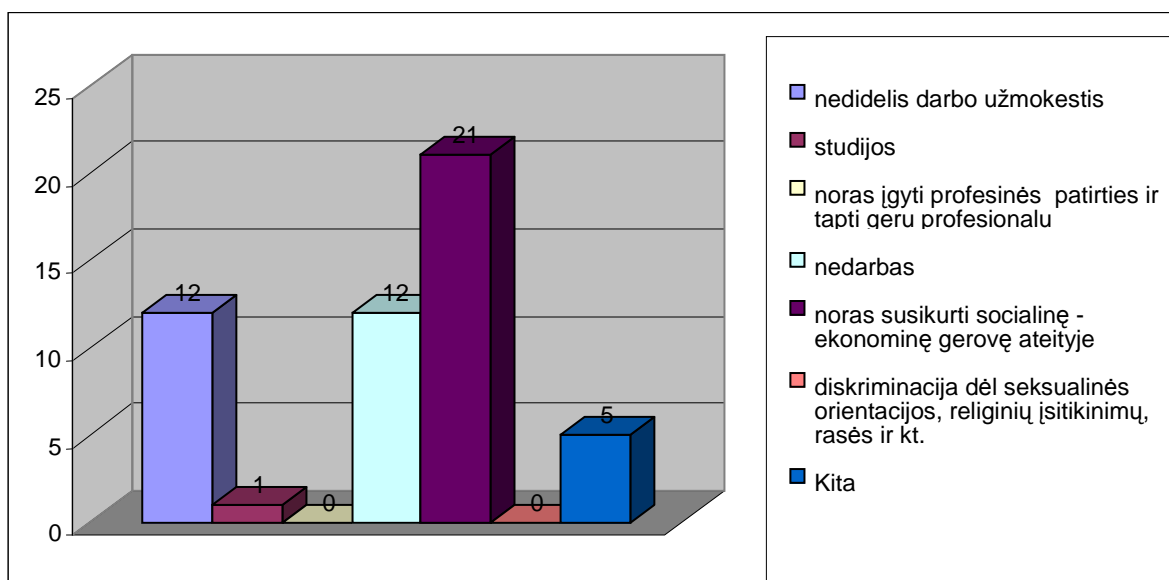

4 pav. Emigrantų išvykimo tikslai

Siekiant išsiaiškinti dėl ko respondentai išvyko iš Lietuvos, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas, *kas paskatino Jus išvykti iš Lietuvos*. 5 paveikslas atskleidžia respondentų atsakymus pateiktu klausimu.

Taigi paprašius respondentų įvardinti išvykimo priežastis buvo pastebėta, kad vis dėlto svarbiausias veiksnys, skatinantis išvykti yra noras susikurti socialinę - ekonominę gerovę ateityje (41 proc.). Kaip žinia, Lietuvoje tai padaryti darosi vis sunkiau, viena to priežasčių pusiausvyros tarp darbo užmokesčio ir kainų nebuvimas. Juk kainos kyla sparčiau už gyventojų atlyginimus, be to kaip

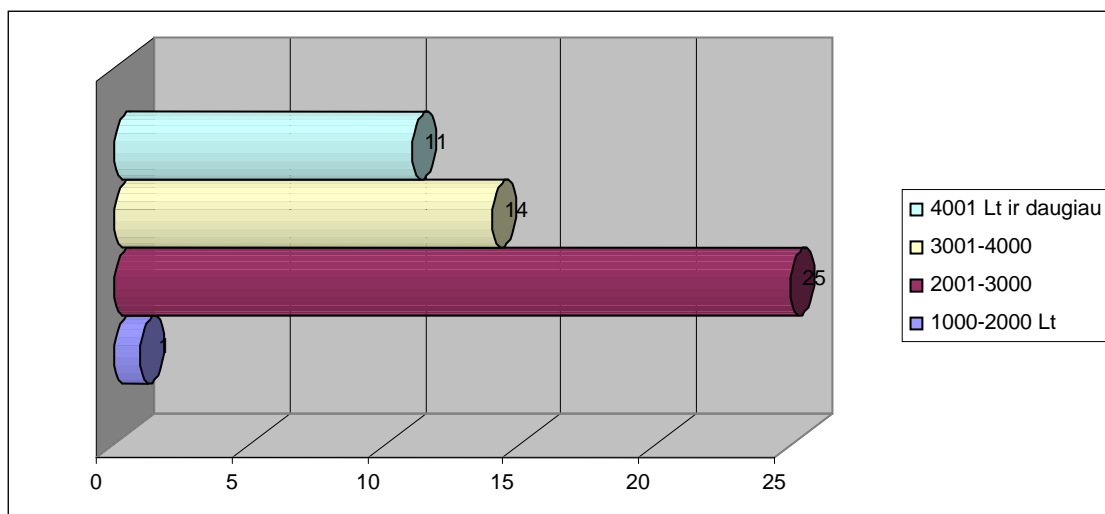
buvo minėta teorinėje dalyje Lietuvoje nėra karjeros modelio, ypačingai jauni žmonės sunkiai kopina karjeros laiptais ir apytiksliai per 5-7 metus gali užsitarnauti stabilų darbo užmokestį. Antras pagal svarbumą veiksnys, skatinantis išvykti yra nedarbas (24 proc.) taip pat nedidelis darbo užmokestis Lietuvoje (24 proc.). Kaip buvo minėta teorinėje dalyje, Lietuva pagal darbo užmokestį yra viena iš paskutiniųjų ES šalyse. Verta paminėti, jog geri specialistai darbo rinkoje yra silpnai motyvuojami ir taip netiesiogiai skatinami ieškoti darbo kitose šalyse. Likusieji atsakydami į klausimą pasiskirstė taip: 2 proc. respondentų paskatinantį išvykti veiksnį nurodo studijas. Tuo tarpu nei vienas neišvyko norėdami įgyti profesinės patirties ir tapti geru profesionalu, taip pat dėl diskriminacijos - seksualinės orientacijos, religinių įsitikinimų, rasės ir kt. Likę tyrimo dalyviai pasirinkę atsakymo variantą „kita“, nurodė tokius išvykimą skatinančius veiksnius: užsidirbti ir pamatyti kitą šalį, pakeliauti ir dėl asmeninių priežasčių.

5 pav. Emigrantų išvykimą iš Lietuvos skatinantys veiksniai

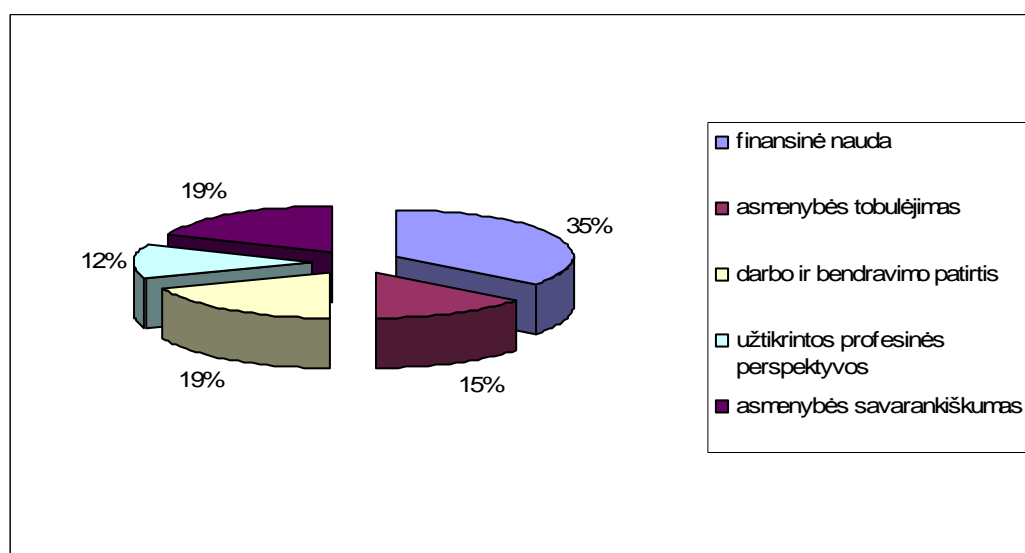
Kadangi nemažai atsakiusių kaip pagrindinę išvykimo priežastį nurodė nedidelį darbo užmokestį, buvo siekiama sužinoti respondentų nuomonę apie tai, *kiek vidutiniškai per mėnesį žmogus turėtų uždirbti, kad pasiliktu dirbti ir gyventi Lietuvoje*. Iš apačioje pateikto 6 paveikslėlio pastebima, jog dauguma 49 proc. respondentų mano, kad žmogus vidutiniškai per mėnesį turėtų uždirbti nuo 2001 iki 3000 litų, jog nuspręstų pasilikti dirbti ir gyventi Lietuvoje. Šiek tiek mažesnę dalis respondentų (28 proc.) mano, jog pakankamas darbo užmokestis būtų nuo 3001 iki 4000 litų. 22 proc. apklaustųjų teigė, jog mėnesinio atlyginimo dydis būtų daugiau nei 4001 Lt. Galima teigti, jog tokį emigrantų apsisprendimą didžia dalimi lėmė dabartinės pačių arba jų artimųjų gaunamos pajamos užsienyje. Verta priminti, jog minimalus darbo užmokestis Airijoje yra 1461 eurai (5026 Lt/mėn.), o tuo tarpu

Nyderlanduose – 1408 eurų (4845 Lt/mėn.). Ir tik vieno respondento nuomone pakankamas atlygis už darbą būtų 1000-2000 LT per mėnesį.

6 pav. Respondentų nuomonė apie mėnesinio atlyginimo dydį

Vykdamt anketinę apklausą buvo siekiama sužinoti, *kokius gyvenimo užsienyje privalumus išvardintumėte*. Respondentai atsakydami į šį klausimą turėjo galimybę pasirinkti kelis atsakymo variantus. Iš pateiktų atsakymo variantų pastebima, jog vyrauja 3 pagrindiniai gyvenimo užsienyje privalumai – finansinė nauda, darbo ir bendravimo patirtis bei asmenybės savarankiškumas. 7 paveiksle pavaizduota tiriamųjų atsakymų pasiskirstymo variantai.

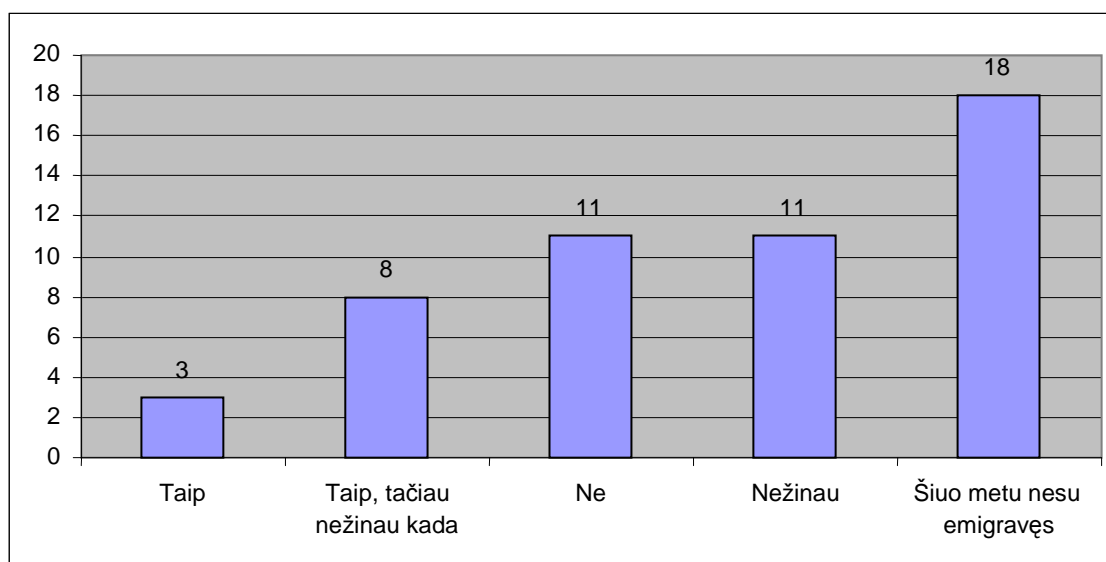

7 pav. Gyvenimo užsienyje privalumai

Kaip pastebima iš pateikto paveikslo, didžiausia dalis respondentų (35 proc.) patį pagrindinį gyvenimo užsienyje privalumą įvardija finansinę naudą. Vadinasi kol kas vyrauja viena ir pagrindinė

išvykimo priežastis – darbo užmokestis, kuri suteikia darbuotojui finansinę naudą ir nepriklausomybę bei savarankiškumą. Tuo tarpu 19 proc. apklaustųjų kaip privalumą įvardija darbo ir bendravimo patirtį ir 12 proc. – užtikrintas profesines perspektyvas. Darbo ir bendravimo patirtis yra labai svarbus veiksnys, siekiant karjeros ateityje, tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Kyla abejonės, ar išvykusieji sukaupe darbo ir bendravimo patirties užsienio šalyse grįš į Lietuvą ir ją panaudos, žinant, kaip bent kol kas Lietuvoje yra vertinamas geras patyręs specialistas. Užtikrintos profesinės perspektyvos – dar vienas privalumas, kuris kaip buvo minėta anksčiau, Lietuvos darbo rinkoje beveik nepastebimas. Likusi tyrimo dalyvių dalis įvardijo taip pat ir asmenybės tobulėjimą (15 proc.) bei savarankiškumą (19 proc.). Žvelgiant į Lietuvos situaciją, galima būtų teigti, jog tik nedidelė dalis gyventojų Lietuvoje galėtų išskirti šiuos privalumus, kuriuos įvardija į užsienį išvykę asmenys.

Tyrimo eigoje buvo siekiama išsiaiškinti, *ar planuojate grįžti ir gyventi Lietuvoje.* (žr. 8 pav.).

8 pav. Respondentų planai grįžti ir gyventi Lietuvoje

Tyrimo rezultatai nagrinėjamu klausimu atskleidė, kad tik 6 proc. apklaustųjų planuoja grįžti ir gyventi Lietuvoje, taip pat dalis respondentų (16 proc.) teigia, jog grįš į tėvynę, tačiau nežino kada. Tokia pati dalis (22 proc.) dar neapsisprendė, kur norėtų dirbti ir gyventi, tuo tarpu net 22 proc. respondentų nenorėtų grįžti. Kaip buvo minėta emigracijos priežasčių išsiaiškinimo tyrimui atlikti buvo pasirinkti iš Lietuvos emigravę, tačiau jau sugrįžę į Lietuvą asmenys, tad 36 proc. apklaustųjų šiuo metu nėra emigravę.

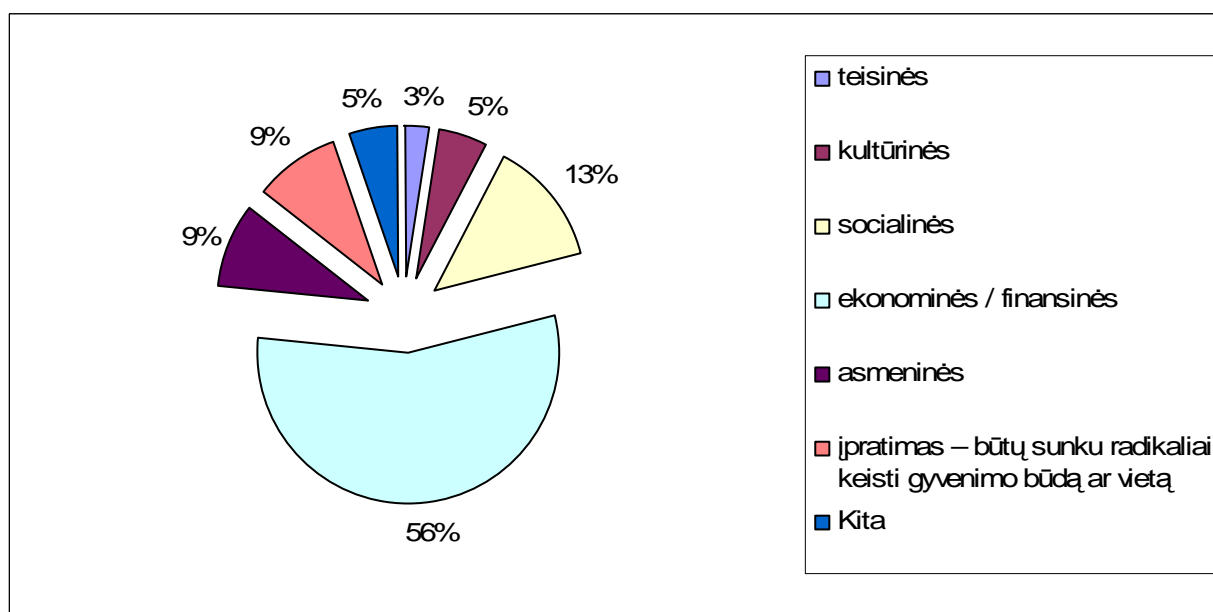
Vis dėlto anketos duomenys parodė, jog į užsienį išvykę lietuviai nenusprendė ar vis dėlto nori grįžti visam laikui į Lietuvą. Vadinasi jie yra išvykę į užsienį su tikslu užsidirbti tam tikrą sumą pinigų, kad grįžę galėtų susikurti socialinę ekonominę gerovę, arba vedami tikslo pabaigti užsienyje pradėtas studijas, tačiau pripranta svetur ir grįžti į gimtąją šalį darosi sunku. Ta dalis atsakiusių, kuri nurodė

nenorinti grįžti ir gyventi Lietuvoje, gali būti, kad jau yra gerai įsitvirtinusi užsienio šalyse ir nemato jokių perspektyvų Lietuvoje. Analizuojant išvykusiųjų asmenų reemigracijos klausimą, galima būtų panagrinėti, kas veikia emigrantų apsisprendimą negrįžti. Pirmiausia, manoma, žmogaus įsitvirtinimas užsienyje, praleidus ten jau ne vienerius metus ir susikūrus socialinę gerovę. Antra, baimė Lietuvoje pradėti viską nuo pradžių, atsižvelgiant į tai, jog čia reikalaujama specifinės darbo patirties, priklausomai nuo darbo pobūdžio. Trečia, kadangi dalis emigravusiųjų išvyko genami „rožinės svajonės“, todėl, nepaisant jų turimo statuso svečioje šalyje, jie vis tiek mano, kad Lietuvoje yra blogiau, kadangi savo šalį paliko ne iš gero gyvenimo. Ketvirta, daugumą emigrantų sulaiko geros socialinės garantijos, būsto ar automobilio kreditai.

Sudėtinga Lietuvos ekonominė padėtis, o ypač - įtempta situacija darbo rinkoje, deja, nėra tos sąlygos, kurioms esant būtų galima deramai džiaugtis iš užsienio šalių parvykstančiais tautiečiais. Kita iškeliamą problema – grįžtančių emigrantų nesugebėjimas prisitaikyti bei integruotis į Lietuvos visuomenę ir jų grįžimas atgal į užsienio valstybes. Labiausiai grįžę emigrantai nusivilia „sunki, brangu ir pilku“ gyvenimu Lietuvoje, atsiranda gyvenimo svetur įprotis – būtent dėl to grįžimo visam laikui perspektyvos vis dar atidedamos.

Vertinant migracijos mastus iš Lietuvos, ši nenorinčių grįžti respondentų dalis kelia susirūpinimą šaliai. Juk statistikos duomenimis, oficialiai ir neoficialiai iš Lietuvos kasmet išvyksta apie 30 000 gyventojų. Vadinasi, jeigu 22 proc. išvykusiųjų kasmet apsisprendžia negrįžti, tai Lietuva praranda daugybę gyventojų kasmet.

Vykdam anketinę apklausą buvo siekiama sužinoti, *kokios priežastys labiausiai trukdo ar trukdė grįžti į Lietuvą?* Respondentai atsakydami į šį klausimą turėjo galimybę pasirinkti kelis atsakymo variantus (žr. 9 pav.).

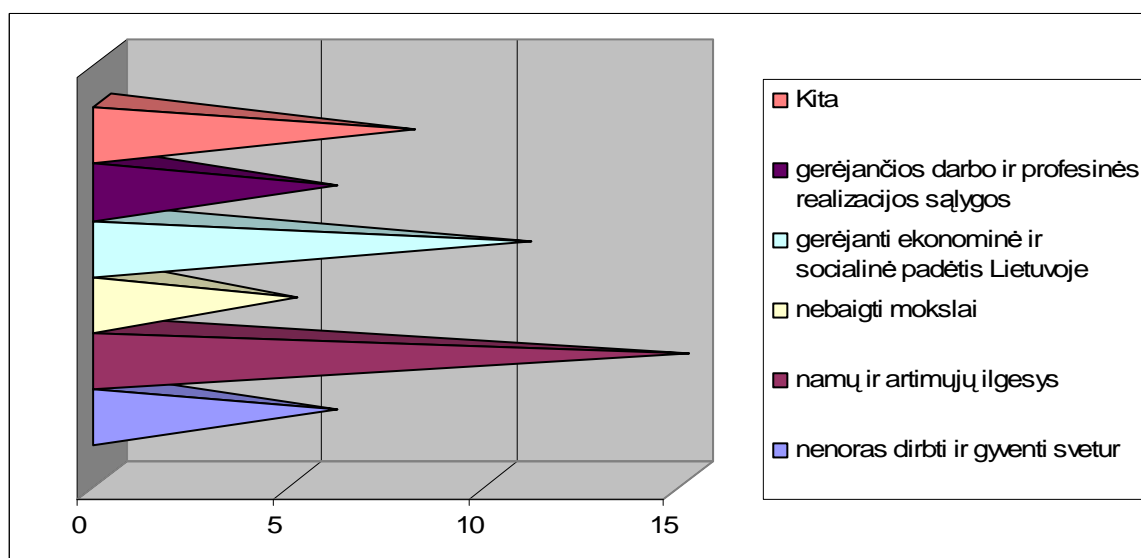

9 pav. Priežastys trukdančios grįžti į Lietuvą

Pagrindine priežastimi įvardijamos ekonominės ir finansinės problemos. Šią problemą įvardija net 56 proc. apklaustųjų, pasirinkę vieną iš kelių galimų atsakymų. Daug mažiau, svarbia priežastimi, bet vis dėlto esančia antroje vietoje, trukdančią sugrįžti į Lietuvą respondentai įvardina socialines problemas (13 proc. apklaustųjų), o tik vėliau akcentuojama, kad nenorima sugrįžti dėl įpratimo (9 proc.) ar asmeninių priežasčių (9 proc.). Teisiniai, kultūriniai ar kiti veiksniai, lietuvių nuomone, beveik neturi jokios didesnės įtakos apsisprendimui grįžti. Šiuos veiksnius palaiko atitinkamai tik 3 proc. ir 5 proc. apklaustųjų. Likusieji tyrimo dalyviai pasirinkę atsakymo variantą „kita“, teigia, jog Lietuvoje nėra perspektyvų.

Nelanksti biurokratinė valstybės politika gena jaunimą iš Lietuvos. Jie išvažiuoja ne dėl to, kad blogai gyvena, o todėl, kad nemato prasmės čia gyventi. Jauni žmonės jaučiasi nereikalingi, netiki savo ateitimi, ypač siekdami profesinės karjeros.

Toliau respondentų buvo klausama, *kas Jus paskatintų (paskatino) grįžti į Lietuvą*. Tyrimo rezultatai pateikti 10 paveiksle.

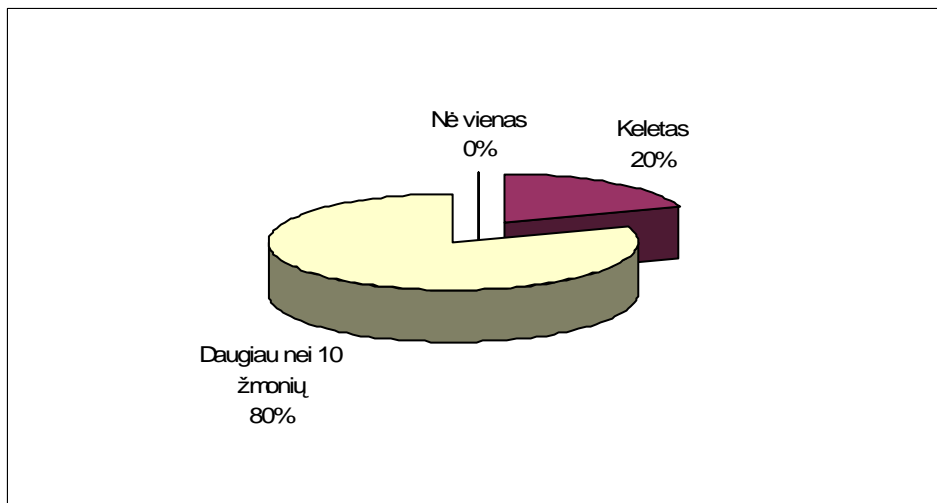

10 pav. Grįžti skatinantys veiksniai

Susumavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad 30 proc. respondentų labiausiai skatinantis grįžti veiksnys - namų ir artimųjų ilgesys. Ši paskata yra įvardijama ir jau apžvelgtoje teorinėje dalyje, vadinasi, taip atsakiusiems asmenims šis socialinis veiksnys veikia priešinga kryptimi ir iš dalies atsveria ekonominių veiksnių bei įvairių praktinių problemų įtaką emigrantų apsisprendimui dėl sugrįžimo. 22 proc. respondentų teigia, kad juos paskatintų grįžti gerėjanti ekonominė ir socialinė situacija Lietuvoje. Likusieji atsakydami į klausimą pasiskirstė taip: 12 proc. respondentų paskatintų (paskatino) grįžti gerėjančios darbo ir profesinės realizacijos sąlygos, nenoras dirbti ir gyventi svetur (12 proc.), nebaigti mokslai (10 proc.). Tuo tarpu pasirinkę atsakymo variantą „kita“, vienas

respondentas grįžimo priežastį nurodė sveikatos problemas, ir dauguma apklaustųjų teigė, jog niekas nepaskatintų grįžti į gimtąją šalį. Deja, situacija Lietuvoje dar taip nepagerėjo, kad išvykusieji galėtų grįžti į Lietuvą ir, kaip patys nurodė, gyventi tokį pat pilnavertį gyvenimą savo šalyje, kaip kad dabar gyvena svečiojoje. Emigracijos situaciją Lietuvoje geriausiai atspindi kasmet migruojančiųjų žmonių skaičius.

Taip pat vykdant anketinę apklausą buvo prašoma išvykusiųjų pareikšti nuomonę apie tai, *kiek Jums pažįstamų žmonių yra išvykę į užsienį dirbti / mokytis?* Tyrimo rezultatai pateikti 11 paveiksle.

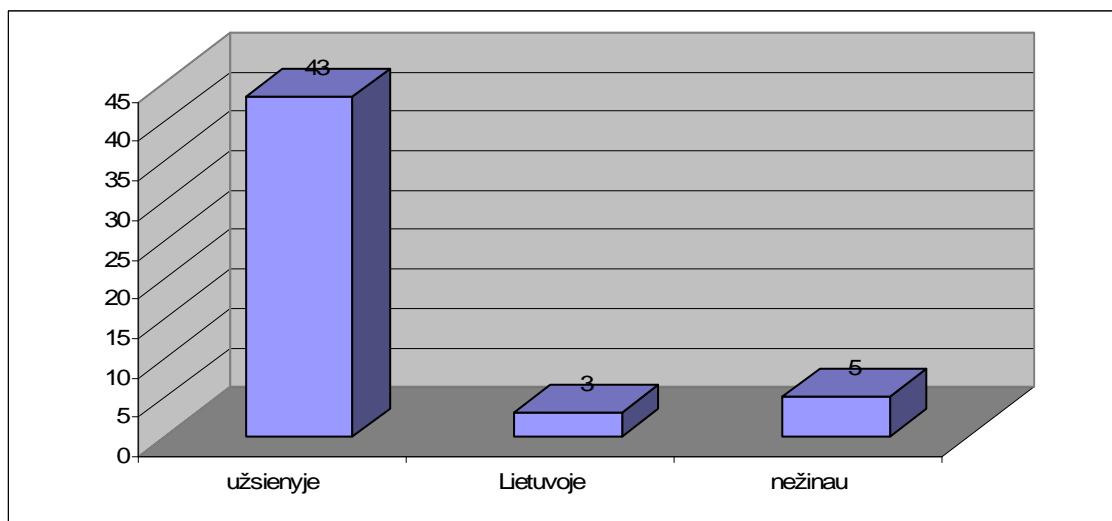
11 pav. Išvykusių pažįstamųjų skaičius

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog 20 proc. apklaustųjų turi keletą pažįstamų išvykusių į kitą šalį. Net 80 proc. apklausoje nurodė, jog pažįsta daugiau nei 10 emigravusių asmenų. Tačiau respondentų tarpe nebuvo atsakymų, jog jie neturi pažįstamų žmonių, kurie būtų išvykę į užsienį dirbti ar mokintis. Didžiausias legalios emigravusių Lietuvos gyventojų skaičius užfiksuotas 2010 m., viso 83 577 gyventojų (kai itin išaugo deklaruotos emigracijos skaičius). Vidutiniškai per metus 1000 gyventojų teko 25,3 emigranto (2009 m. – tik 6,6). Galima teigti, jog kelis kartus daugiau yra nedeklaruojančių išvykimo. Kadangi statistika tikslių duomenų apie nelegalią migraciją iki 2011 metų gyventojų surašymo pabaigos neturi, tai dažniausiai visur yra skelbiami tikslūs oficialios migracijos skaičiai, ir tik apytiksliai nedeklaruotos migracijos skaičiai.

Lietuvos piliečių emigracija pastaruoju metu yra įvardijama įvairiai – kaip viena didžiausių nekarinių grėsmių, iššūkių, kurį savo šaliai pateikia jos visuomenės nariai, traktuojama kaip viena didžiausių pastarųjų dešimtmečių problemų. Lietuva vadinama „išsivaikščiojančia šalimi“, o gąsdinančias migracijos tendencijas stebintys mokslininkai mini „protų nutekėjimo“ sąvoką.

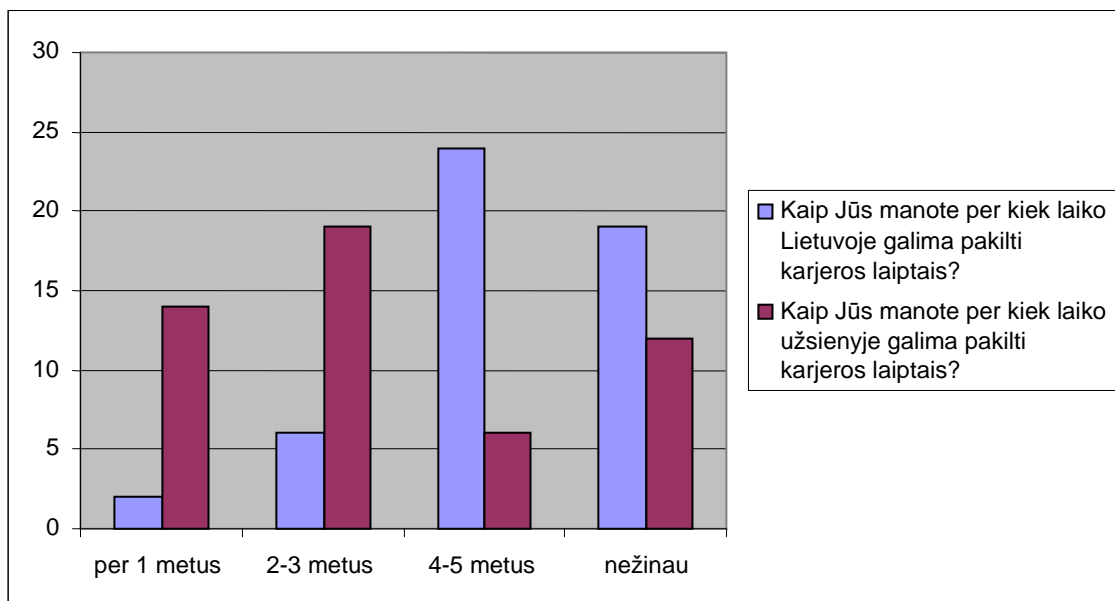
Vykdam anketinę apklausą, taip pat buvo siekiama sužinoti tyrime dalyvavusių dalyvių nuomonę apie tai, *kur yra didesnės karjeros galimybės* (žr. 12 pav.). Iš žemiau pateikto paveikslo matyti, kad net

84 proc. respondentų nurodė manantys, jog didesnės karjeros galimybės yra užsienyje. Tik maža dalis respondentų mano didesnėms karjeros galimybėms esant Lietuvoje (6 proc.) ir 10 proc. respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės.

12 pav. Respondentų nuomonė apie didesnes karjeros galimybes

Paaikšėjus, jog dauguma respondentų mano, kad didesnės karjeros galimybės yra užsienyje, toliau jų buvo prašoma jų išsakyti savo nuomonę į porą klausimų, *per kiek laiko Jūsų manymu Lietuvoje galima pakilti karjeros laiptais per kiek laiko Jūsų manymu užsienyje galima pakilti karjeros laiptais*. 13 paveiksle pateikti šio klausimo atsakymo variantai.

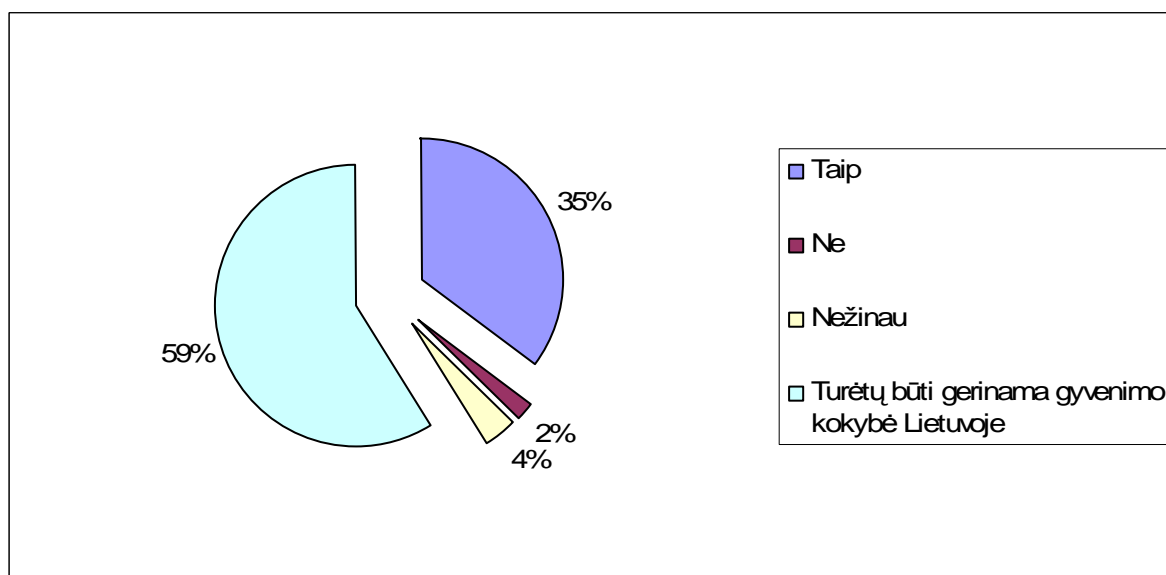

13 pav. Kilimo karjeros laiptais laikotarpis

Iš pateiktų duomenų pastebima, jog net 19 respondentų (37 proc.) nurodė, kad per 2-3 metų laikotarpį karjeros laiptais galima pakilti užsienyje, tuo tarpu Lietuvoje 6 asmenys (12 proc.). 2 respondentai (t. y. 4 proc.) mano, kad per vienerius metus karjeros laiptais galima pakilti Lietuvoje, tuo tarpu užsienyje 14 apklaustųjų (28 proc.). 47 proc. respondentai teigia, kad didesnes karjeros galimybes Lietuvoje galima pasiekti 4-5 metų laikotarpyje, užsienyje šį laikotarpį įvardina 12 proc. apklaustųjų. Viso: 61 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Iš pateiktų duomenų galima daryti išvadas, jog Lietuvoje karjeros laiptais galima pakilti 4-5 metų laikotarpyje, o tuo tarpu užsienyje nuo 2 iki 3 metų. Būtent galimas greitas pakilimas karjeros laiptais ir yra priežastis, dėl ko ypač išsilavinęs jaunimas vyksta į užsienį. Aišku užsienyje karjera priklauso ir nuo to, kaip ir kokioje srityje darbuotojas dirba. Tuo tarpu Lietuvoje kilimas karjeros laiptais yra kur kas lėtesnis ir labai dažnai priklausančiantis nuo jau įsitvirtinusių giminių ar pažįstamų pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, jog užsienyje yra lengviau ir greičiau pasiekti karjeros, kadangi geras ir profesionalus darbuotojas yra pastebimas ir vertinamas, tuo tarpu Lietuvoje to beveik nėra, kadangi tik kelėtoje didesnių įmonių veikia darbuotojų motyvavimo sistema. Lietuvoje, kaip jau buvo minėta, vienas iš kilimo karjeros laiptais būdas – įtakingų pažįstamų bei giminių rekomendacijos.

Taip pat vykdant anketinę apklausą buvo prašoma išvykusiųjų pareikšti nuomonę, *kaip Jūs manote, ar valstybės turėtų dėti pastangas siekdama sustabdyti migruojančiųjų žmonių srautus iš Lietuvos?* Tyrimo rezultatai pateikti 14 paveiksle.

14 pav. Respondentų nuomonė, ar valstybė turėtų dėti pastangas mažinant emigracijos mastus

Iš pateiktų duomenų pastebima, jog 35 proc. respondentų nuomone valstybė turėtų dėti pastangas siekdama sustabdyti migruojančiųjų žmonių srautus iš Lietuvos. Tik 2 proc. apklaustųjų teigė, jog valstybė neturėtų dėti pastangų emigracijos mastams mažinti. 4 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Ir net 59 proc. respondentų teigė, jog turėtų būti gerinama gyvenimo kokybė Lietuvoje,

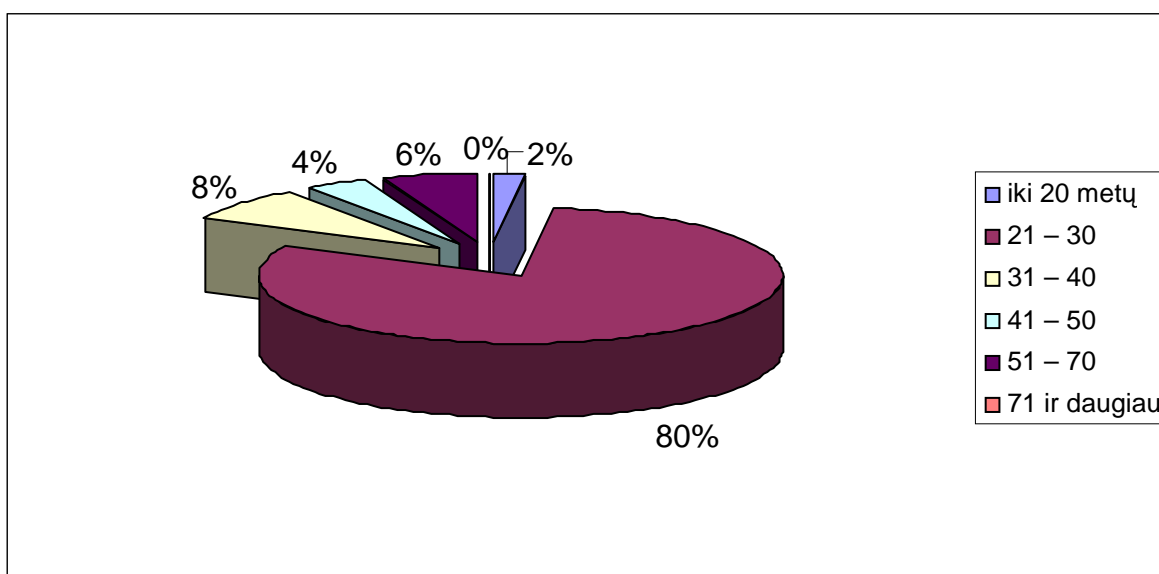
kad grįžtų išvykę tautiečiai svetur ir taip būtų galima sustabdyti įsibėgėjusius emigracijos mastus iš Lietuvos.

Nagrinėjant užsienio šalių pavyzdžius, galima pastebėti tendenciją, kad emigrantus sugrįžti skatina pagerėjusi ekonominė padėtis tėvynėje, atviresnė ekonomika, padidėjusios investicijos į mokslą, tyrimus ir pan. Tad tokios pačios priemonės tikrai būtų naudingos ir Lietuvoje. Siekdama sumažinti emigracijos srautus, valdžia turi imtis jai paveikių sričių. Valstybės politika ilgalaikiu laikotarpiu turėtų būti nukreipta į žmoniškųjų išteklių kokybės gerinimą, palankios aplinkos verslui sudarymą bei makroekonominio stabilumo užtikrinimą. Šių tikslų įgyvendinimas ilguoju laikotarpiu turės didžiausią įtaką migrantų sugrįžimui.

Apibendrinant galima teigti, jog valstybė turėtų nebandyti skirti pinigų emigrantų susigrąžinimui, bet spręsti šalies problemas. Būtina pasiekti tam tikrą ekonominės gerovės lygį, sukurti grįžimui palankias sąlygas. Todėl būtina sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas, taip šalinant pagrindinę valstybės priemonėmis pasiekiamą migracijos priežastį. Pirmiausia reikia spręsti ekonomines ir su tuo susijusias problemas. Kad norintys grįžti ir dar esantys piliečiai sugebėtų gyventi ir Lietuvoje.

Paskutiniaisiais tyrimo klausimais buvo siekiama atskleisti respondentų demografines charakteristikas. Buvo įdomu sužinoti išvykstančiųjų asmenų amžių, lytį, šeimyninę padėtį ir išsilavinimą.

Labai svarbus migrantų požymis yra amžiaus struktūra. Nuo jos išvykimo priklauso darbingo amžiaus žmonių skaičius, išsilavinimo, išsimokslinimo lygis bei kitimas. 15 paveiksle matyti respondentų procentinis išsidėstymas pagal amžiaus grupes.

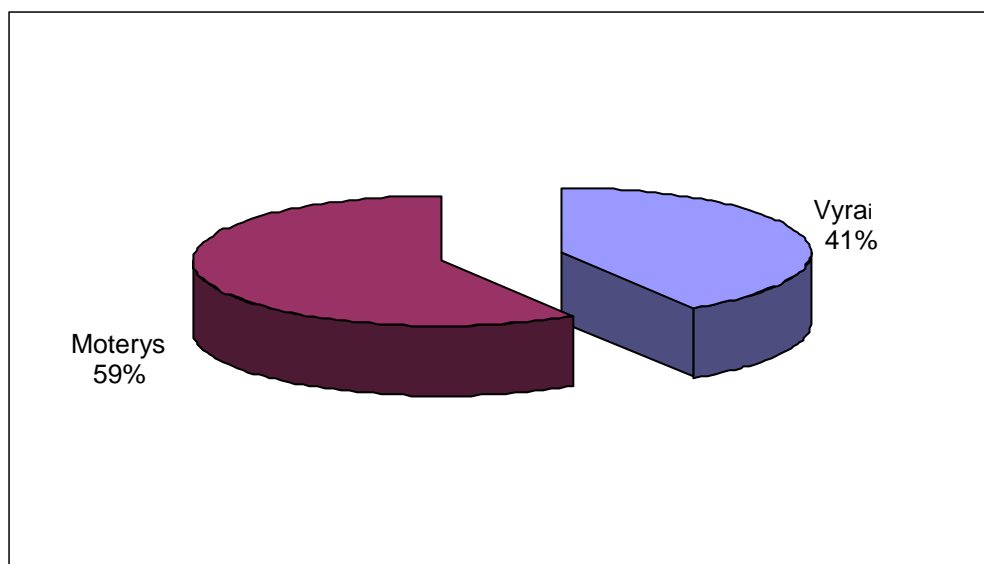

15 pav. Išvykusiųjų amžius

Kaip pastebima iš pateikto paveikslo, net 80 proc. išvykusiųjų yra nuo 21 iki 30 metų amžiaus ir 8 proc. 31-40 metų. Kaip skelbia Statistikos departamentas, mobiliąsias išvykusiųjų grupės yra nuo 20 iki 35 metų. Likę respondentai nurodė esantys iki 20 metų amžiaus - 2 proc., 41-50 metų sudaro 4 proc. ir nuo 51 iki 70 metų amžiaus 6 proc. apklaustųjų. Vyresnių kaip 71 metų ir daugiau korespondentų šioje apklausoje nebuvo.

Lietuvos emigrantų amžiaus struktūros analizė rodo, kad migruoja daugiausiai jauno, darbingo amžiaus žmonės, taigi iš Lietuvos išvyksta pagal amžių pati darbingiausia, mokslo bei karjeros siekianti žmonių grupė. Tuo tarpu Lietuvoje pasilieka vyresni asmenys. Išvykstant jaunimui Lietuva susiduria su mokesčių surinkimo problema, kadangi pati darbingiausia grupė – jaunimas, išvyksta į užsienį, dirba ir mokesčius moka svetimose šalyse. Tad pasekmės ateityje gali būti įvairios tiek demografinių procesų eigai (santuokos, gimstamumas, šeima), tiek darbo ištekliams ir pan.

Taip pat atskleidžiant emigravimo priežastis, svarbu buvo sužinoti, vyrai ar moterys yra labiau linkę emigruoti (žr. 16 pav.).

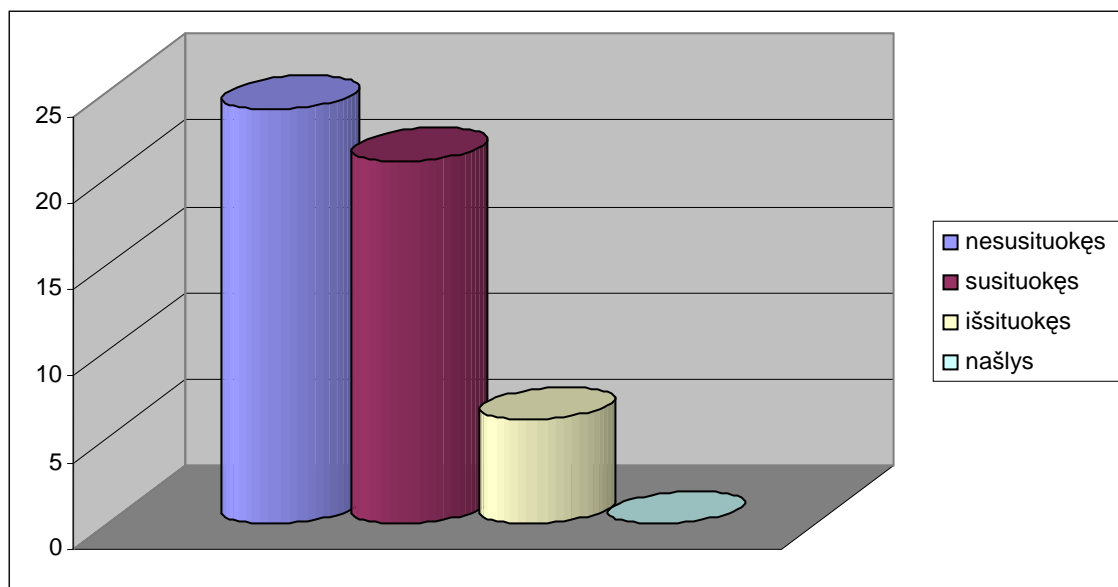

16 pav. Emigrantai pagal lytį

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vis dėlto didesnė dalis moterų emigruoja į užsienio valstybes – 59 proc., o tuo tarpu vyrų 41 proc. Moterų migracinį mobilumą galima būtų paaiškinti remiantis vyro ir moters uždarbio skirtumu Lietuvoje, kuris kaip žinia daugumos profesijų atžvilgiu moterų yra mažesnis. Taip pat, yra žinoma, kad Lietuvoje profesinės karjeros moteriai siekti sunkiau nei vyriui. Vieniųjų moterų didelis lyginamasis svoris Lietuvoje. Tokia situacija verčia moteris ieškoti geresnių savo potencialo realizavimo galimybių šeimos ir darbo srityse užsienyje. Antra moterų mobilumo

priežastis gali būti šeimos susijungimas, tai yra išvykimas pas jau užsienyje esantį vyrą ar gyvenimo draugą.

Tolimesniu tyrimo anketos klausimu buvo siekiama sužinoti respondentų šeimyninę padėtį. Žemiau pateiktame 17 paveiksle matomi gauti tyrimo rezultatai.

17 pav. Emigrantai pagal šeimyninę padėtį

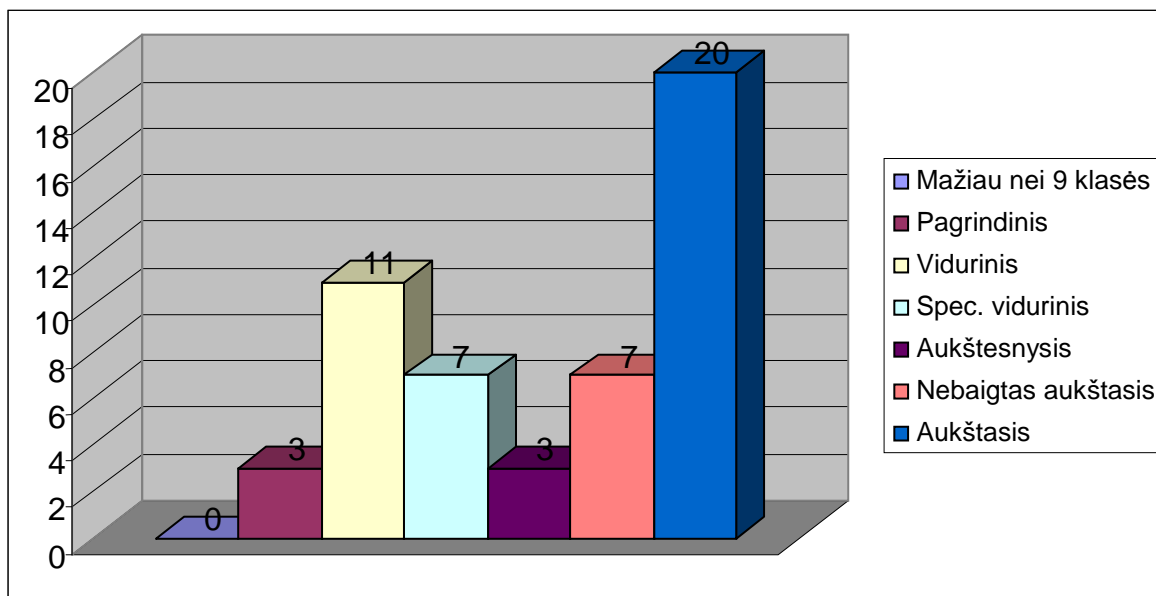
Pastebima, jog 47 proc. išvykusiųjų buvo nesusituokę, 41 proc. susituokę ir 12 proc. išsituokę. Išvykusių našlių apklausoje nedalyvavo. Taigi vyrauja nesusituokusių jaunų asmenų išvykimas ir jau sukūrusių šeimas. Kasmet vis daugiau sutuoktinių išvyksta ieškoti geresnio gyvenimo į užsienį, žinoma drauge išvyksta ir jų atžalos. Nesusituokę asmenys, tai dažniausiai jauni asmenys, kurių poreikiai ir galimybės juos patenkinti yra žymiai didesnės nei vyresnių žmonių. Jaunimui pajamų reikia dabar (kaip buvo minėta teorinėje dalyje), kad kuo greičiau galėtų susikurti socialinę gerovę ateičiai. Asmenys, išvykstantys be sutuoktinio, matyt dažnai turi tikslą dirbti laikinai arba įsikurti, o vėliau pasikviesti ir likusius šeimos narius.

Paskutiniu tyrimo anketos klausimu buvo norima išsiaiškinti respondentų pasiskirstymą pagal išsilavinimą. Iš gautų rezultatų galima teigti, kad vyrauja respondentai, turintys aukštąjį (39 proc.) bei vidurinį (22 proc.) išsilavinimą (žr. 18 pav.).

Taipogi pastebima, kad nebaigtą aukštąjį bei spec. vidurinį išsilavinimą turi 14 proc. 6 proc. atsakiusių turi aukštesnįjį išsilavinimą ir 6 proc. pagrindinį. Taigi Lietuva kaip ir daugelis kitų Rytų ir Vidurio Europos valstybių, tapo šalimi, kuri atiduoda savo protus ekonomiškai stipresnėms, galingesnėms valstybėms, tuo pačiu keldama ne savo, bet jų ekonominį lygį. Daug aukščiausios kvalifikacijos mokslininkų ir specialistų profesionalų dirba ir kuria ne savo, o kitų valstybių naudai.

Šviesiausi protai visada prarandami ten, kur aukštesnės pareigos, karjera ir atlyginimas priklauso ne nuo gebėjimų ir nuopelnų, o nuo pažinčių, protekcijų ar politinės konjunktūros. Tai ypač aktualu valstybiniam sektoriui.

Apmaudu yra tai, kad daugelis gerų savo srities specialistų išvykę dirba paprastą nekvalifikuotą darbą, už kurį atlygis aišku yra daug didesnis, nei Lietuvoje kvalifikuotai darbo jėgai.

18 pav. Emigrantai pagal išsilavinimą

Apibendrinant viso tyrimo metu gautus rezultatus galima teigti, jog nepalankios kilmės šalies darbo sąlygos, karjeros perspektyvos ar atlygio už darbą dydis sąlygoja asmenų apsisprendimą išvykti į turtingesnes užsienio valstybes, kurios pajėgios suteikti žymiai platesnes galimybes išnaudoti turimą žinių potencialą bei leidžia įgyti naują vertingą darbo patirtį, siūlydamos dar ir patrauklų užmokestį bei aiškesnes ateities perspektyvas.

Pagrindinė priežastis paskatinusi emigrantus išvykti, nedidelis darbo užmokestis bei noras susikurti socialinę ekonominę gerovę ateityje. Tyrimas atskleidė, jog jeigu šalyje būtų reformuota atlyginimų sistema ir vidutinis atlyginimas siektų 2001-4000 litų per mėnesį, tai emigrantų sumažėtų, o ir išvykę reemigruotų atgal į Lietuvą. Paprašius emigrantų įvardyti gyvenimo privalumus užsienyje, buvo atskleista, jog svarbiausia yra finansinė nauda, toliau darbo ir bendravimo patirtis bei savarankiškumas.

Vis dėlto anketos duomenys parodė, jog į užsienį išvykę lietuviai nenusprendė ar nori grįžti visam laikui į Lietuvą, kadangi gimtojoje šalyje nemato perspektyvų ir savo ateities. Tokia pati dalis apklaustųjų pareiškė norą grįžti ir gyventi Lietuvoje ir pagrindinis tokio apsisprendimo motyvas – namų ir artimųjų ilgesys. Migruoja daugiausiai jauno, darbingo amžiaus, turintys aukštąjį išsilavinimą žmonės. Iš Lietuvos išvyksta pati darbingiausia, mokslo bei karjeros siekianti žmonių grupė.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Išanalizavus migracijos ekonomikos teoriją ir šiuolaikinės migracijos tendencijas pasaulyje, vertinant migraciją Lietuvoje, galima suformuluoti šias išvadas:

- Migraciją galima apibrėžti labai skirtingai, dažniausiai ji suprantama, kaip bet koks žmonių judėjimas – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas, ilgam ar trumpam laikotarpiui, savanoriška arba priverstinė, ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos, legali ir nelegali, migracija siekis pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką. Sprendimas migruoti ar neemigruoti yra sąmoningas tikslingas pasirinkimas, kurio, kaip ir kiekvieno žmogaus sprendimo, tikslas yra keisti mažiau patenkinamą būklę geresne.

- Emigracijos iš Lietuvos analizė parodė, kad nuo 1990 m. iki 2000 m., įvertinus deklaruotus ir nedeklaruotus išvykimus, emigravo apie 300 tūkst. šalies gyventojų. Tačiau šis skaičius apima ir tuos, kurie išvyko pasikeitus Lietuvos valstybės politinei padėčiai, t. y. tautinės mažumos, išvykusios į savo etninę tėvynę (Izraelį, Rusiją, Baltarusiją, Lenkiją ir kt.). Po 2001 m. buvo fiksuojama tik legali migracija. Nuo 2001 m. iki 2011 m. pradžios savo išvykimą deklaravo apie 205 tūkst. gyventojų. Statistika neatspindi realaus emigrantų skaičiaus, nes dalis išvyksta nelegaliai, kaip žinia tik kas antras, trečias gyventojas deklaruoja savo išvykimą, tad šie duomenys skiriasi keletą kartų.

Mažiausias legalios emigravusių Lietuvos gyventojų skaičius užfiksuotas 2003 m. - 11 tūkst. gyventojų, didžiausias 2010 m., apie 84 tūkst. gyventojų. Tam įtakos galėjo turėti Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymu nustatyta prievolė nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Savo nuolatinės gyvenamosios vietos keitimą iš Lietuvos į užsienio valstybę galėjo deklaruoti ir tie, kurie gyveno užsienyje jau anksčiau.

- 1990 – 1993 m. didžiausi emigraciniai srautai buvo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos respublikas, o nuo 1994 m. – į vakarų valstybes. Šiuo metu pagrindinės emigrantų tikslo šalys – Didžioji Britanija, Vokietija, Airija, Ispanija, Švedija. Emigruoti į Jungtines Karalystes ir Airiją skatina ne tik liberali ekonomika, santykinai aukšti atlyginimai, pasaulinės kalbos mokėjimas, bet ir susiformavę socialiniai tinklai, palengvinantys emigraciją.

- Iš Lietuvos emigruoja daugiausia jauni 15 – 29 metų darbingo amžiaus žmonės, tad Lietuva pirmiausia praranda amžiumi bei išsilavinimu pačią intelektualiausią bei darbingiausią žmonių grupę – jaunimą. Galime teigti, jog jauno, darbingo amžiaus emigrantų skaičiaus didėjimas ateityje gali turėti įtakos demografiniams bei ekonominiams šalies procesams.

- Kaip rodo duomenys vyksta vadinamasis „protų nutekėjimas“, t. y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei

bendrajai šalies pažangai. Specialistų trūkumas daugelyje Lietuvos ūkio šalių leidžia manyti, kad šalis netenka didelės dalies žmogiškojo kapitalo.

- Atlikus mokslinės literatūros analizę, išskirtos tokios ekonominės tarptautinės emigracijos priežastys: nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio ir darbo užmokesčio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse. Lietuvoje darytų tyrimų išvados rodo, jog net 90 % svetur išvykstančių žmonių kaip pagrindinę priežastį nurodo didesnio uždarbio galimybę. Būtina atkreipti dėmesį, kad atlyginimai skiriasi nuo tų valstybių į kurias vykstama keletą kartų. Taigi pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t. y. susijusios su darbu ir materialine gerove.

Tačiau šiame darbe atlikta analizė išryškino ir kitą svarbų motyvą emigruoti - ateities perspektyvų Lietuvoje nebuvimas. Nelanksti biurokratinė valstybės politika gena jaunimą iš Lietuvos. Jie išvažiuoja ne dėl to, kad blogai gyvena, o todėl, kad nemato prasmės čia gyventi. Jauni žmonės jaučiasi nereikalingi, netiki savo perspektyva, ypač siekdami profesinės karjeros.

Pagrindinės emigracijos iš Lietuvos didėjimo priežastys – nuoseklios valstybės politikos šiems procesams valdyti nebuvimas, nepalankių socialinių, ekonominių ir psichologinių motyvacijų gyventi Lietuvoje, ypač jaunimui, susidarymas, tautinio mentaliteto silpnėjimas. Prarandamas pasitikėjimas savo valstybe, nes daugelio netenkina socialinis neteisingumas ir nemorali politika, kai nuvertintas darbas, mažos asmeninės pajamos ir nėra pakankamos pagalbos ligos, nedarbo ir senatvės atvejais.

- Emigracijos mastai pastebimai įtakoja demografinius, ekonominius, socialinius procesus Lietuvoje. Darbo jėgos trūkumas turi neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui. Dėl išvykusiųjų uždirbamų pajamų paskirstymo užsienyje, mažėja šalies bendrasis vidaus produktas. Taip pat, dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo ateityje, mažės asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei, socialinio draudimo sistemai. Jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti esantys bedarbiai ar technologijos, gali lėtėti ekonomika, socialinio draudimo sistema nebesurinks pakankamai pajamų. Gana didelė problema „protų“ nutekėjimas iš Lietuvos. Jei emigruojančią darbo jėgos trūkumas bus kompensuojamas į šalį atvykstančiais kitataučiais, galima Lietuvos gyventojų nutautėjimo grėsmė. Ši grėsmė vyrauja ir mūsų išvykusiems tautiečiams į svetimą šalį.

Prarandamas jaunimas ateityje atsilies kitų demografinių procesų eigai – santuokai, gimstamumui. Masinė emigracija vertinant tik kiekybinį šio proceso aspektą, turi nemažą įtaką gyventojų skaičiaus pokyčiams t. y. gyventojų skaičiaus mažėjimui, tai tampa pagrindine migracijos problema. Gyventojų Lietuvoje sparčiai mažėja prognozuojama, kad 2060 m. pradžioje Lietuvoje gyvens 2 547,7 tūkst. žmonių Tikėtina, kad daugumą šalies gyventojų sudarys pagyvenę žmonės ir vienam pagyvenusiam asmeniui teks vienas darbingo amžiaus asmuo.

- Vykstant emigracijai galime išvelgti ir teigiamų pasekmių. Trumpuoju laikotarpiu emigracija bent iš dalies prisideda prie nedarbo mažinimo. Išvykę asmenys įgyja žinių ir įgūdžių, kuriuos potencialiai galėtų pritaikyti ir grįžę į Lietuvą. Emigrantai taip pat nemažą dalį užsienio valstybėse uždirbtų lėšų perveda artimiesiems arba investuoja Lietuvoje. Be kultūrinių mainų, užsienio patirties įsigijimo, migracija teikia ir ekonominę naudą: mažina socialinę įtampą darbo rinkoje ir visuomenėje, sprendžia ekonomines šeimos problemas.

- Emigracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus, tai galimybės šaliai, į kurią migruojama (augantis darbo jėgos skaičius), kita vertus, galimybės šaliai ir iš kurios migruojama (nedarbo lygio mažėjimas). Tačiau šalyje, iš kurios išvykstama, mažėja dirbančiųjų skaičius, dėl to aštrėja socialinės šalpos ir ekonominės plėtros problemos.

- Atlikus emigracijos iš Lietuvos priežasčių tyrimą, nustatyta, kad:

- Didesnė dalis apklaustųjų nėra patenkinti savo darbo užmokesčiu, todėl į užsienio šalis vyksta su tikslu dirbti, kad sugrįžę galėtų susikurti socialinę gerovę.
- Pagrindinis sugrįžti išvykusiuosius skatinantis veiksnys – namų ir artimųjų ilgesys bei gerėjanti socialinė ekonominė situacija Lietuvoje.
- Emigrantų gyvenimo užsienyje privalumai – finansinė nauda, darbo ir bendravimo patirtis, užtikrintos profesinės perspektyvos.
- Dalis į užsienį išvykusių lietuvių nori grįžti į gimtąją šalį, taip pat tokia pati dalis nenusprendę ar nori grįžti visam laikui į Lietuvą, kadangi gimtojoje šalyje nemato perspektyvų ir savo ateities.

- Valstybės institucijos turėtų įvertinti, kokią įtaką Lietuvos gyventojų skaičiui, demografinėi, socialinei ir ekonominei šalies raidai turi emigracija. Tai priklauso nuo mūsų šalies vadovų, būtent jie priima sprendimus, kurie palankūs ne tik asmenims, bet ir svarbiausia šalies ekonomikai, nuo kurios ir priklauso mūsų gyvenimo gerovė.

- Kaip buvo minėta metodologinėje dalyje, valstybė turėtų nebandyti skirti pinigų emigrantų susigrąžinimui, bet spręsti šalies problemas. Būtina pasiekti tam tikrą ekonominės gerovės lygį, sukurti grįžimui palankias sąlygas. Todėl būtina sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas, taip šalinant pagrindinę valstybės priemonėmis pasiekiamą migracijos priežastį. Šiam tikslui pasiekti reikia mažinti verslo ir darbo reguliavimą, sudaryti galimybes žmonėms patiems lengviau verstis ir mokėti mažesnius mokesčius bei galimybę uždirbti. Reformuoti sveikatos apsaugos ir švietimo sistemas, kaip vienas iš svarbiausių sričių įtakojančių žmonių požiūrį į valstybę. Ir aišku, kad reikia stengtis pakeisti plačiosios visuomenės, politikų ir kitų valstybės veikėjų požiūrį į šią problemą bei stengtis kuo efektyviau spręsti šio reiškinių padarinius.

- Emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti.

LITERATŪRA

1. **Alasauskytė G.** Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai: konferencija, 2005. Gerumo erdvė // Fortūna privata 2007, Nr. 3, p.70.
2. **Bagdanavičius J., Jodkonienė Z.** „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos: Valstybės tarnautojų požiūris // Inžinerinė ekonomika, 2008, Nr. 2, p. 55–60, ISSN 1392-2785
3. **Barcevičius E.** et al., Mokslinis tyrimas: Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę, priemonės // Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2005
4. **Barcevičius E.**, Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus // Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: konferencijos medžiaga, Vilnius, 2006. p. 28
5. **Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui. Požymiai: statistiniai rodikliai ir metai** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M2010202&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=5995&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2011 02 02]
6. **Bhorat H., Mever J. B., Mlatsheni C.** Skilled labour migration from developing countries: study on South and Southern Africa // International migration programme, International labour office Geneva, 2002 <http://www.queensu.ca/samp/migrationresources/braindrain/documents/bhorat.pdf> [žiūrėta 2011-02-02]
7. **Brazauskienė B., Kazlauskienė A.** Darbo jėgos problemos globalizacijos sąlygomis // Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, Ekonomika ir vadyba, 2002
8. **Butkus M., Matuzevičiūtė K.** Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje // mokslo tiriamieji darbai. Vadyba – 2009, Nr. 1(14). ISSN 1648-7974.
9. **Castles, S., Miller, M.**, The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, 2003, 3rd ed. Guilford Press, New York, 23, 27.
10. **Čiarnienė R. et al.**, Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai // Ekonomika ir vadyba: Kauno technologijos universitetas, 2009, Nr. 14, p. 553-559. - ISSN 1822-6515
11. **Dapkus M., Matuzevičiūtė K.** Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis // Ekonomika ir vadyba – 2008, Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga: Kauno technologijos universitetas, 2008, p. 343-350. ISSN 1822-6515
12. **Daugėla V. et al.**, Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje // Inžinerinė Ekonomika - Engineering Economics, 2000, Nr. 5

13. **Daugherty, H. G., Kammeyer, K. C. W.** An introduction to population // The Guilford press, New York, London, 1995
14. **Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo.** Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 416 // Valstybės žinios. 2009, Nr. 77-3177
15. **Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo.** Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 416 // Valstybės žinios, 2007, Nr. 49-1897
16. **Demografijos metraštis 2004** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius, 2005.
17. **Demografijos metraštis 2006** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius, 2007. - ISSN 1392-9984
18. **Demografijos metraštis 2007** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2008. - ISSN 1392-9984
19. **Demografijos metraštis 2008** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2009. - ISSN 1392-9984
20. **Demografijos metraštis 2009** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2010. - ISSN 2029-3739
21. **Demografijos tendencijos** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9318> [žiūrėta 2011 02 03]
22. **Douglas, S., Massey,** Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review, 1993, Nr. 3, p. 431-466.
23. **Emigracija** // Vikipedija, Laisvoji enciklopedija. <http://lt.wikipedia.org/wiki/Emigracija> [žiūrėta 2010 09 30]
24. **Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai** // Konferencijos medžiaga – Vilnius: Valstybės žinios, 2006 - ISBN 9986-18-151-8
25. **Emigracijos tempai lėtėja** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2613> [žiūrėta 2011 03 03]
26. **Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaravę išvykimą. Požymiai: lytis, santuokinė padėtis ir metai** // Statistikos departamentas, prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020105&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6285&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2011 03 03]

27. **Emigrantai, deklaravę išvykimą. Požymiai: būsima gyvenamoji vieta (valstybė) ir metai** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020104&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6284&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2011 03 01]
28. **Emigrantai, nedeklaravę išvykimo. Požymiai: išvykimo priežastis, statistiniai rodikliai ir metai** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020106&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6286&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2011 01 03]
29. **Giddens, A.** Sociologija // Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005, p. 683 - ISBN 9986-850-54-1
30. **Gyventojų skaičius** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1299>
31. **Gyventojų tarptautinė migracija** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=9060> [žiūrėta 2011 03 25]
32. **Glinskienė R., Petuškienė E.** Pasaulinės ekonominės krizės poveikis lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams // Kauno technologijos universitetas, Ekonomika ir vadyba, 2009, Nr. 14 - ISSN 1822-6515
33. **Gliosaitė K.** Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas – Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai // Vytauto Didžiojo universitetas, Pilietinės Visuomenės institutas, Lietuvių išeivijos institutas, 2004-12-02 seminaro medžiaga.
34. **Gruževskis B.** Labour migration in Lithuania // New Patterns of Labour Migration in CEE. CEPNO Volume Cluj – Napoca (Romania), Open Society Foundation, 2004, p. 70-78.
35. **Gruževskis B.** Labour migration in Lithuania // Vilnius: Institute of labour and social research, 2001
36. **Gurak, D. T.**, Fe Caces Migration Networks and the Shaping of migration systems // In International Migration Systems: a global approach 1992
37. **Guščinskienė J.** Sociologijos įvadas: struktūrinės loginės schemas ir komentarai : mokomoji knyga. Kaunas : Technologija, 2001. p. 89 - ISBN 9986-13-888-4
38. **Hix S.**, Europos Sąjungos politinė sistema // Vilnius: Eigrimus, 2006, 568 p. – ISSN 1392 – 1673

39. **Janušauskas A. et al.**, Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai // Vadyba Journal of Management. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, Nr. 2(14), p. 19. – ISSN 1648-7974
40. **Jasaitis, J.** Naujausioji emigracija iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose: bendradarbiavimo paieškos // Filosofija. Sociologija, Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2007, T. 18. Nr. 4. p. 64 – 78
41. **Junevičius A.** Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos Sąjungai bei Lietuvai // Kauno technologijos universitetas, Socialiniai mokslai, 2002, Nr. 1(33), - ISSN 1392 – 0758
42. **Jurevičienė D.** Jaunų šeimų būsto problema ir darbo jėgos judėjimas // Ekonomika, 2007, Nr. 79, p. 94-108. - ISSN 1392–1258
43. **Kaczmarczyk, P., Okolski, M.**, International migration in central and Eastern Europe – Current and future trends, 2005, UN expert group meeting on international migration and development UN/POP/MIG/2005/12, 5 July.
44. **Karalevičienė J., Matuzevičiūtė K.** Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2009, Nr. 1 (14), p. 143-151. - ISSN 1648-9098
45. **Kasnauskienė G.** Demografijos pagrindai. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. – 303 p. – ISBN 9986-19-933-6
46. **Kasnauskienė G., Kryževičiūtė J.** Protų nutekėjimo kryptys ir priežastys // Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2008, Nr. 1. p. 95-101 - ISSN 1392-351X
47. **Kripaitis R., Romikaitytė B.** Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2005. p. 171-178
48. **Krumplytė J., Palumickaitė J., Obrikytė Ž.** Darbo jėgos migracijos įtaka moderniai organizacijai žinių visuomenėje. // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005, Nr. 35. p. 81-95. - ISSN 1392-1142
49. **Kuzmickaitė D.** Šiuolaikinė lietuvių migracija: bendruomenės ir individo tapatumų slinktyss // Lietuviškojo Europietiškumo raida: dabarties ir ateities iššūkiais, Vilnius, 2006. p. 180-190
50. **Kvainauskaitė V.** Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai // Technologija, Kaunas. 2006, p. 108
51. **Labanauskas L.** „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija // Filosofija. Sociologija, 2006, Nr.2, p. 27-34
52. **Laisvos ir užimtos darbo vietos, laisvų darbo vietų lygis. Požymiai: įmonių dydžio grupė, pagrindinė profesijų grupė, statistiniai rodikliai ir metai** // Statistikos departamentas. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3040202&PLangu>

age=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=2368&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14= [žiūrėta 2011 02 01]

53. **Lietuva Europoje 2009** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2010
54. **Lietuva Europoje. Ką rodo skaičiai?** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2010 – ISBN 978-9955-797-07-4
55. **Lietuva iš niekieno žemės.** <http://www.ausra.pl/0411/zml.html> [žiūrėta 2010 10 02]
56. **Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai** // Pilietinės visuomenės institutas, Vilnius, 2005
57. **Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991-2005** // Lietuvos darbo biržos Informacinės sistemos organizavimo skyriaus Statistikos poskyris, 2006
58. **Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2011/01** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2011, p.55. - ISSN 2029-364X
59. **Lietuvos gyventojai, 1990-2000** // Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Demografinių tyrimų centras, 2002, - ISBN 9986-523-89-3.
60. **Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys** // Socialinių tyrimų institutas, 2004, - ISBN 9955-531-14-2
61. **Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės, 2005-2030** // Vilnius: Statistikos departamentas, 2004, – ISBN 9955-588-75-6
62. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2008** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2009. - ISSN 1822-6035
63. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2009** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2010. - ISSN 2029-3623
64. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2005** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006. - ISBN 9955-588-90-X
65. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2006** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007. - ISSN 1822-6035
66. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2007** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2008. - ISSN 1822-6035
67. **Lietuvos mokslų akademijos Ekonomikos institutas 2007 m. lapkričio 15 d.** // Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos atnaujinimas // pagal 2006 m. gruodžio 5 d. sutartį Nr. 8 – 835 su Lietuvos Respublikos ūkio ministerija galutinė ataskaita.
68. **Lietuvos Statistikos metraštis** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2010, - ISSN 2029-3631

69. **Lietuvos Statistikos metraštis** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2009, - ISSN 1392-026X
70. **Lietuvos Statistikos metraštis** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2008, - ISSN 1392-026X
71. **Lietuvos Statistikos metraštis** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2007, - ISSN 1392-026X
72. **Lietuvos stojimo į ES sutartis** // Valstybės žinios. 2004, Nr. 1-1
73. **Lukaševičius K.** Nedarbo problema ir jos sprendimo būdai // Inžinerinė ekonomika, 2000, Nr. 1, p. 73-76
74. **Marcinkevičienė R.** Emigracija spaudoje: požiūrio atspindys ar formavimas. Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. Seminaras // Pilietinės visuomenės institutas. Lietuvių išeivijos institutas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004
75. **Maslauskaitė A., Stankūnienė V.** Šeima abipus sienos: Lietuvos transnacionalinės šeimos genėzė, funkcijos ir raidos perspektyvos // Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas, 2007.- 227 p. – ISBN 978-9955-697-10-7
76. **Massey D. S.** Theories of international migration: review and appraisal // Population and Development Review 19, New York, 1993, Nr 3
77. **Massey D. S.** Why does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis, in Hirschman, Ch., Kasinitz, P., DeWind, J. (ed.). The Handbook of International Migration: The American Experience. New York, 1999.
78. **Matiušaitytė, R.** Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. // Ekonomika. Mokslo darbai, 2003, Nr. 63, p. 41-47.
79. **Merkys G., Baršauskienė V., Antinienė D.** Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai // Socialiniai mokslai – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2006, Nr. 3 (62), p. 37.
80. **Migracija** //Terminų žodynas: Žodynas.lt.: <http://www.zodynas.lt/terminuzodynas/M/migracija> [žiūrėta 2010 09 30]
81. **Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams** // Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006. www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php [žiūrėta 2010 09 28]
82. **Moterys ir vyrai Lietuvoje, 2008** // Statistikos departamentas, prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009, - ISSN 1648-052X.
83. **Moterys ir vyrai Lietuvoje, 2009** // Statistikos departamentas, prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010.
84. **Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija.** Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28 d. nutarimas Nr. 1350 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 159- 5795

85. **Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys)** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1391> [žiūrėta 2010 09 01]
86. **Nedzinskas E.** Imigracija Lietuvoje: darbo rinkos poreikiai ir perspektyvos // Vadyba – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, Nr. 2(13), p.111. – ISSN 1648 – 7974.
87. **Neoficiali migracija** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1767> [žiūrėta 2010 09 29]
88. **Okólski M.** Trafficking In Women in the Baltic States: Sociological Module // Helsinki: International Organization for Migration, 2001. ISBN-92-9068-117-9
89. **Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai 2005 – 2010 m.** // Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2621> [žiūrėta 2011 02 01]
90. **Pukelienė V. et al.,** Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 2007, Nr. 2 . p. 49-64. - ISSN 1392-1142
91. **Rakauskienė O. G.** Valstybės ekonominė politika // Ekonomika ir vadyba – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006 - ISBN: 9955-19-032-9
92. **Raškinis, D.** Minimalaus darbo užmokesčio ir neapmokestinamo pajamų dydžio didinimo prielaidos ir poveikis // Lietuvos Respublikos Trišalės Tarybos tyrimo medžiaga. 2006
93. **Rinkevičius L., Kazlauskienė A.** Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta? // Socialiniai mokslai Nr. 4 (54), 2006.
94. **Rudytė et al.,** Naujųjų Europos Sąjungos valstybių makroekonominių rodiklių pokyčiai integruotoje rinkoje // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Šiaulių universitetas, 2009, Nr. 1 (14), p. 238-247, - ISSN 1648-9098
95. **Rudzkienė, V.** Socialinė statistika: vadovėlis // Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, ISBN 9955-19-002-7
96. **Ruževskis, B.** Lietuvos darbo migracijos iššūkiai // Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2006
97. **Sipavičienė A.** Migracija // Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida. Vilnius, 2006.
98. **Sipavičienė A., Jeršovas M.** Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje // Vilnius: Europos migracijos tinklas Tarptautinė migracijos organizacija Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2010 - ISBN 978-9955-697-25-1
99. **Sipavičienė A.,** Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė // Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, 2006. – 42 p. ISBN 9955 – 697 – 03 – 2
100. **Sipavičienė et al.** Grįžtamoji migracija: teorinės įžvalgos ir situacija Lietuvoje // Mokslo studija – Vilnius: Europos migracijos tinklas Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas, 2009, - ISBN 978-9955-697-20-6

101. **Skominas, V.** Makroekonomika // Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006
102. **Stalker P.** Worker without frontiers: the impact of globalization on international migration // Boulder, CO. Lynne Rienner Publishers, 2000
103. **Stankūnienė V. et al.** Lietuvos demografinės raidos iššūkiai // Vilnius: Socialinių tyrimų institutas. Demografinių tyrimų centras, 2007. – ISBN 978-9955-531-23-4
104. **Stankūnienė V.,** Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys // Socialinių tyrimų institutas – Vilnius, 2004, p. 90. - ISBN 9955-531-14-2
105. **Stark, O.** The Migration of Labour // Basil Blackwell, Oxford, 1991.
106. **Stulgienė A., Daunorienė A.** Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai // Ekonomika ir vadyba: Kauno technologijos universitetas, 2009, Nr. 14, p. 984-992. - ISSN 1822-6515
107. **Taylor, J. E.** Differential migration, networks, information and risk. Research on Human Capital Development // Migration, Human Capital and Development, 1986 vol. 4. – Greenwich, Conn.: JAI Press.
108. **Tarptautinė migracija. Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai** // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020102&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6282&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2011 02 02]
109. **Tassinopoulos A., Werner H.** Mobility and Migration of Labour in the European Unijon // Mobility and Migration of Labour in the European Union and their Specific Implications for Young People, 1998
110. **Vaitekūnas S.** Gyventojai per du tūkstantmečius // Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006. 478 p. – ISBN 7001585
111. **Valackienė A.,** Sociologinis tyrimas // Technologija - Kaunas, 2008, ISBN 8017511
112. **Viržinaitė R., Jucevičienė P.** “Brain Drain” Causes and Consequences: Country intransition perspective // Inžinerinė Ekonomika - Engineering Economics, 2004, Nr. 4
113. **Visuotinė lietuvių enciklopedija,** T. 5. Vilnius, 2004, p.492–493
114. **Weiss, Th. L.** Approches to and diversity of international migration. World Migration 2003. Managing Migration. Challenges and Responses for people on the Move. 2003, Vol. 2, IOM.
115. **Žvalionytė D., Martinaitis Ž.** Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? // Politologija, 2007, Nr. 3(47), p. 112 – 134. - ISSN 1392–1681

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Vainauskaitė L. Emigracijos iš Lietuvos priežastys ir pasekmės / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. Ona Gražina Rakauskienė. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Ekonomikos katedra, 2011. - 120 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išnagrinėti pastarieji Lietuvos gyventojų migracijos bruožai: srautai, mastai, priežastys, problemos bei galimos pasekmės. Pirmajame baigiamojo darbo skyriuje nustatomi teoriniai migracijos procesų pagrindai, paaiškinantys pastaruosius Lietuvos gyventojų migracijos pokyčius. Antrajame baigiamojo darbo skyriuje nagrinėjami emigracijos procesai Lietuvoje. Pateikiama emigrantų demografinė struktūra, emigracijos raida po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo bei įstojimo į Europos Sąjungą. Nagrinėjami emigracijos makroekonominio ir mikroekonominio lygio veiksniai bei jų įtaka ekonominiams, socialiniams bei demografiniams procesams Lietuvoje. Nagrinėjami pastarieji Lietuvos gyventojų migracijos pokyčiai, įvertinamos problemos, grėsmės bei siūlomi galimi sprendimo būdai. Trečiajame baigiamojo darbo skyriuje atliekama emigracijos iš Lietuvos priežasčių analizė.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, emigracija, grįžtamoji migracija, makroekonominio lygio veiksniai, mikroekonominio lygio veiksniai, emigracijos priežastys, pasekmės, emigrantai, „protų nutekėjimas“.

Vainauskaitė L. Emigration from Lithuania Causes and Consequences / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor prof. habil. dr. Ona Gražina Rakauskienė. - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 120 p.

ANNOTATION

The flow, the magnitude, causes and possible consequences of Lithuanian citizens migration is analyzed in this master's thesis. In the first part of this thesis the theoretical framework, explaining the recent changes in Lithuanian population migration of migration processes, is set. In the second part of this thesis emigration processes in Lithuania are analyzed. There is given the demographical structure of emigrants and emigration development after regaining Lithuanian independence and joining

European Union. There is also analysis of macro and micro economical factors and their influence to economical, social, and demographical processes in Lithuania. The analysis of Lithuanian population migration changes are done, the problems and threats of it are identified, and the possible solutions are offered. In the third part of this thesis the analysis of causes of migration from Lithuania are done.

Key words: Lithuanian population international migration, emigration, return migration, macro economical factors, micro economical factors, emigration causes, consequences, emigrants, “brain drain”.

Vainauskaitė L. Emigracijos iš Lietuvos priežastys ir pasekmės / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. Ona Gražina Rakauskienė. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Ekonomikos katedra, 2011. - 120 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali tiriant Lietuvos gyventojų migracijos procesus. Lyginant su kitais demografiniais reiškiniais, emigracija įgyja vis didesnę reikšmę pastaraisiais dešimtmečiais. Globalizacija skatindama emigraciją leidžia žmonėms visame pasaulyje ieškoti geresnių darbo sąlygų, didesnio darbo užmokesčio, realizuoti savo idėjas ir galimybes, bet tai teigiamas globalios darbo rinkos aspektas, netinkantis atskiroms valstybėms.

Emigracijos problematika Lietuvai ypač aktuali, nes dideli emigracijos mastai turi nemažai įtakos Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimui, o netiesiogiai - kitiems demografiniams bei socialiniams, ekonominiams procesams. Tokia emigracija Lietuvoje jau laikytina viena rimčiausių grėsmių šalies demografiniai raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui.

Magistro baigiamajame darbe buvo naudojamosi mokslinė literatūra, statistiniais duomenimis, atliktų tyrimų rezultatais, oficialiais pranešimais, publikacijomis bei analitiniais straipsniais, kuriuose apibūdinami gyventojų migracijos procesai, jų pasireiškimo formos, pateikti emigracijos iš Lietuvos mastai po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. bei įstojimo į Europos Sąjungą. Įvardinti veiksniai, įtakojantys migracijos mobilumą bei nustatytos emigracijos iš Lietuvos pasekmės šaliai.

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad emigracijos priežasčių nustatymas, paprastai yra viena sudėtingiausių visų migracijų problemų todėl, kad dažnai priežastys supainiojamos su tikslu, kurio siekiama naujojoje šalyje. Migracijos priežasčių nustatymas yra išties svarbus, nes padeda nuspręsti, kokių veiksmų reikia imtis siekiant pristabdyti augančius migracijos iš Lietuvos mastus. Darbe pateikiama emigrantų apsisprendimą išvykti lėmusių veiksnių įtaka šalies ekonominiams, socialiniams, kultūriniam vystimuisi.

Atliktas tyrimas parodė, kad reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos. Svarbiausia priežastis - žemas darbo užmokesčio lygis bei išvykstančiųjų siekis greičiau susikurti socialinę ekonominę gerovę. Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys yra ekonominės ir finansinės.

Vainauskaitė L. Emigration from Lithuania Causes and Consequences / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor prof. habil. dr. Ona Gražina Rakauskienė. - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 120 p.

SUMMARY

Master's thesis topic is relevant to the investigation of migration processes in the Lithuanian population. Compared to other demographic phenomena, emigration is becoming increasingly important in recent decades. Globalization allows people to promote the emigration of the world to seek better working conditions, higher wages, to realize their ideas and opportunities, but this is a positive aspect of the global labor market, unsuitable for individual countries.

Emigration problem is particularly urgent in Lithuania. Large scale emigration has affected a number of Lithuanian population declines. Also indirectly it affected other demographic and social, economical processes. This emigration is regarded as one of Lithuania the most serious threats to the country's demographic development, economic growth and the preservation of cultural identity.

In this Master's thesis was used in the scientific literature, statistical data, results of research conducted, official reports, publications and analytical articles, which describes the population of migratory processes in the form of their expression, the magnitude of emigration from Lithuania after regaining independence in 1990 and accession to the European Union. The factors that effect migration mobility and causes of migration from Lithuania were identified.

The scientific literature suggests that the causes of emigration, is usually one of the most difficult problems to identify in migration. This is due to reasons that are often confused with the objective to be achieved in the new country. Causes of migration are really important because it helps to decide what actions should be taken to slow the growing migration from Lithuania.

The research showed that the most significant factors for migration is that social and economical conditions in Lithuania are lower that in other western countries. The main reason for emigrating are the low wage rates and the opportunity to create ones social and economical well being more quickly. In summary, the main causes for migration from Lithuania are economical and financial.

PRIEDAI

1 PRIEDAS**ANKETA: „Emigrantų iš Lietuvos išvykimo priežasčių nustatymas“**

Gerb. Respondente,

Esu Mykolo Romerio universiteto Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro studijų studentė ir savo baigiamajame darbe atlieku tyrimą emigrantų iš Lietuvos išvykimo priežasčių nustatymas.

Statistika Lietuvoje rodo, jog panaikinus administracinius ribojimus ir vis daugiau šalių atveriant sienas, emigracija iš Lietuvos sparčiai išaugo ir tai jau tapo problema šaliai. Norint išspręsti šią problemą ir taip suvaldyti išvykstančiųjų asmenų srautus, reikia įvardinti jos atsiradimo priežastis, tai vienas svarbiausiųjų uždavinių, norint pristabdyti sparčiai didėjančius emigracijos mastus.

Surinkti duomenys bus naudojami moksliniame darbe. Anketa anoniminė, todėl tikiuosi, kad Jūsų nuoširdūs atsakymai padės gauti teisingus ir objektyvius tyrimo rezultatus.

1. Ar Jūs pritariate emigracijai?

- a) Taip
- b) Greičiau taip, nei ne
- c) Greičiau ne, nei taip
- d) Ne
- e) Nežinau

2. Ar yra Jūsų šeimoje emigrantų? Jeigu taip, tai kiek šeimos narių gyvena ar gyveno užsienyje?

- a) 1
- b) 2–3
- c) Daugiau negu 3
- d) Nė vienas

3. Kiek laiko Jūs esate ar buvote išvykęs iš Lietuvos?

- a) iki 1 metų
- b) 2-3 metai
- c) 4-5 metai
- d) daugiau nei 5 metai

4. Kokių tikslų vykote į užsienį?

- a) dirbti
- b) mokytis
- c) santuoka
- d) kita _____

5. Kas paskatino Jus išvykti iš Lietuvos?

- a) nedidelis darbo užmokestis
- b) studijos
- c) noras įgyti profesinės patirties ir tapti geru profesionalu
- d) nedarbas
- e) noras susikurti socialinę - ekonominę gerovę ateityje
- f) diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, religinių įsitikinimų, rasės ir kt.
- g) kita _____

1 PRIEDO TĘSINYS

6. Kokius gyvenimo užsienyje privalumus išvardintumėte? (*galite žymėti daugiau nei vieną atsakymą*)

- a) finansinė nauda
- b) asmenybės tobulėjimas
- c) darbo ir bendravimo patirtis
- d) užtikrintos profesinės perspektyvos
- e) asmenybės savarankiškumas

7. Ar planuojate grįžti ir gyventi Lietuvoje?

- a) Taip
- b) Taip, tačiau nežinau kada
- c) Ne
- d) Nežinau
- e) Šiuo metu nesu emigravęs

8. Kokios priežastys labiausiai trukdo ar trukdė grįžti į Lietuvą? (*galite žymėti daugiau nei vieną atsakymą*)

- a) teisinės
- b) kultūrinės
- c) socialinės
- d) ekonominės / finansinės
- e) asmeninės
- f) įpratimas – būtų sunku radikaliai keisti gyvenimo būdą ar vietą
- g) kita _____

9. Kas paskatintų (paskatino) grįžti į Lietuvą?

- a) nenoras dirbti ir gyventi svetur
- b) namų ir artimųjų ilgesys
- c) nebaigti mokslai
- d) gerėjanti ekonominė ir socialinė padėtis Lietuvoje
- e) gerėjančios darbo ir profesinės realizacijos sąlygos
- f) kita _____

10. Kiek Jums pažįstamų žmonių yra išvykę į užsienį dirbti/mokytis?

- a) Nė vienas
- b) Keletas
- c) Daugiau nei 10 žmonių

11. Kaip Jūs manote, kiek vidutiniškai per mėnesį žmogus turėtų uždirbti, kad pasiliktu dirbti ir gyventi Lietuvoje?

- a) 1000-2000 Lt
- b) 2001-3000 Lt
- c) 3001-4000 Lt
- d) 4001 Lt ir daugiau

12. Kaip Jūs manote, kur yra didesnės karjeros galimybės?

- a) užsienyje
- b) Lietuvoje
- c) nežinau

1 PRIEDO TĘSINYS

13. Kaip Jūs manote per kiek laiko Lietuvoje galima pakilti karjeros laiptais?

- a) per 1 metus
- b) 2-3 metus
- c) 4-5 metus
- d) nežinau

14. Kaip Jūs manote per kiek laiko užsienyje galima pakilti karjeros laiptais?

- a) per 1 metus
- b) 2-3 metus
- c) 4-5 metus
- d) nežinau

15. Kaip Jūs manote, ar valstybės turėtų dėti pastangas siekdama sustabdyti migruojančiųjų žmonių srautus iš Lietuvos?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau
- d) Turėtų būti gerinama gyvenimo kokybė Lietuvoje

16. Jūsų amžius:

- a) iki 20 metų
- b) 21 – 30
- c) 31 – 40
- d) 41 – 50
- e) 51 – 70
- g) 71 ir daugiau

17. Jūsų lytis:

- a) Vyras
- b) Moteris

18. Šeimyninė padėtis:

- a) nesusituokęs
- b) susituokęs
- c) išsituokęs
- d) našlys

19. Jūsų išsilavinimas:

- a) Mažiau nei 9 klasės
- b) Pagrindinis
- c) Vidurinis
- d) Spec. vidurinis
- e) Aukštesnysis
- f) Nebaigtas aukštasis
- g) Aukštasis

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus!